

MACYAR PAPI EGYSÉG

PÁZMÁNY PÉTER
LELKISÉGE

SZERKESZTŐI ÜZENET

Pázmány főművének, „Az isteni igazságra vezérlő Kalauznak“ 350 éves jubileumára terveztük ezt a megemlékezést és antológiát. Tavalyi „ezüstszámnak“ szántuk, de csak most készült el. A nagy magyar pap alakja, jelleme és főleg lelkiisége azonban mindig aktuális. És mint-hogy gondolatainak mélységét pazar nyelvének gazdagságába öltözteti, igazi „hazai ajándékot“ helyezünk olvasóink karácsonyfája alá.

Lelkiiségének vázolására olyan szerzőket választottunk, akik Pázmánnyal „rokonságban“ vannak. Mindszenty bíboros érseki székében utóda, Prohászka püspök lelkiiségének örököse, Schütz Antal a Pázmány által alapított egyetem központi tanszékének volt professzora csaknem egy emberöltőn át, Sík Sándor „Pázmány az ember és író“ mesteri rajzolója.

Szemelvényeinket az Összes Munkák magyar sorozatából vettük. Tehát Pázmány eredeti hangját szólaltatjuk meg. Csak a zsinati exhortáció hangzott el latinul. A gyakorlati célt tekintve a kisebb szövegeknél mellőztük a lelőhelyek megadását. Ezek a jegyzetek nagyon megterhelték volna füzetünket. Ugyanezen célból csak 3—4 hosszabb szövegnél hagytuk meg az eredeti helyesírást, a többit a könnyebb olvashatóság kedvéért átirtuk a maira.

*

Nyomdacserre miatt késik mostani számunk. Hogy végre egyenesbe jussunk, úgy döntöttünk, hogy következő számunk kettős szám lesz olyformán, hogy a mostani bővített és a következő dupla szám elérje három számnak a bőséget. Reméljük, hogy Isten segítségével ezentúl terminusra tudjuk lapunkat küldeni.

MAGYAR PAPI EGYSÉG

PÁZMÁNY PÉTER
LELKISÉGE

MAGYAR PAPI EGYSÉG (Einheit Ungarischer Priester), Klerusblatt der ungarischen Priester im Ausland, erscheint viermal im Jahr. Sondernummer 1964. — Mit Druckerlaubnis des Erzbischöflichen Ordinariates, Wien. — Eigentümer, Herausgeber und Verleger: Ladislaus Marosi, Spittal/Drau, Kapellengasse 15. — Im Selbstverlag gedruckt bei Carinthia, Klagenfurt, Völkermarkter Ring 25, Österreich.

Für den Inhalt verantwortlich: Ladislaus Marosi.

TARTALOM

Tanulmányok

Prohászka Ottokár: Pázmány szeretetének kettős fókusza	5
Sík Sándor: Pázmány vallásossága	7
Schütz Antal: Pázmány jámborsága és aszkézise	9
Öry Miklós: Pázmány lelkisége	10
Mindszenty József: A kereszthordozó Pázmány	26
Varga László: Pázmány a magyar pap	29

Szemelvények

HITIGAZSÁGOK

Ajánló irás a teljes Szentháromság egy bizony Istenhez	35
Egy Isten három személyben	36
Isten a természetben	40
Jézus	44
Krisztus Urunk méltán viseli a jó Pásztor nevet	48
Szentlélek	50
Az Isten ígéjéről	53
Egyház	55
Szűz Mária	56
Isten ellenlábasa	61

PAPSÁG

A papi rend méltósága	64
Papi lelkiség	67
A keresztyén prédikátorok oktatása	69
Szent János méltóságáról	73
A jó püspökök tüköre	76

LELKI ÉLET

Isten a mi lelkünk jegyese	82
Szentségi élet	84
Isteni erények	86
Imádság	87
A keresztény prudentia, okosság miben áll	90
A szenvedés értelme	91
Édes nevelő hazám	94
Erkölcsei erények	95
A bűnnek rútságáról	98

EMBER

Az ember	100
Isten ajándékai	103
Emberi szenvedélyek	106
Pázmány pedagógiája	108

MONDÁSOK

99, 110

Prohászka Ottokár

PÁZMÁNY SZERETETÉNEK KETTŐS FÓKUSZA

E kiváló hatalmas embernek lelkét két érzés fűtötte: az Istenszeretet s a honszeretet, s két ország vonzotta: a mennyország és Magyarország!

Lelkét áthatotta a *religio szelleme*, mely benne nem szó, thezis és ige, hanem élet, tűz és szenvedés volt. A renaissance átlaghősei nem dicsekedhettek a lélek, az erény szépségével, s azt a harmoniát, melyet a színekben a vászonra s vonalakban a kőre vetítettek, nem emelték ki s nem szóaltatták meg saját lelkükben s életükben. Nem így volt ez Pázmánynál. Benne a *religio* valóság, küzdő s hódító hatalom volt. Tűz volt, mely égett s gyújtott. Ő igazán élte s átszenvedte a religiót. A nagy egyházszakadás az ő szívében is mélységes sebet ejtett, s azt ő mindenáron hegeszteni s begyógyítani akarta. E misszióban állt ki a „Jézus neve alatt vitézkező társaság“ zászlaja alá.

Merengve nézem azokat a régi jezsuita kollégiumokat, melyeknek inkább széles, mint magas ablakai s strukturája első tekintetre elárulják eredetüket. Ilyen a budavári, a pozsonyi, a kőszegi kollégium s a nagyszombati ház.

Szent Ignác *exercitiumainak* szelleme gyúrta s alakította e boltíves szobákban a kemény térdeplőkön akárcsak üllőkön fiainak lelkét. Itt gyúltak ki eszmékké s eszményekké a fogalmak, s itt tisztultak meg azáltal, hogy kimélyedtek az akaratok. A művész is s az átalakító s tisztító erő is, voltaképpen pedig a Szentlélek, az ő kegyelme volt, de manresai stílusban. Hány ilyen kollégium és hány ilyen lélek-kovács-műhely volt az akkori szétszakított Magyarországon! Szent Ignácot és szellemét nem hívhatom radikálisnak, hanem inkább fundamentálisnak kell hívnom, mert lelkigyakorlataiban rendíthetetlen, örök alapokat akar vetni a lelkek számára, s ez alapokon ki akarja őket emelni mindenből, ami föld és sár, ami hír és kín! Mily lapidárisan s szinte ijesztően józanul hangzik a lelkigyakorlatok bevezetése: „*exercitia spiritualia, ut vincat se ipsum homo et ordinem vitam suam secundum beneplacitum Dei*“. A legfőbb „*beneplacitum*“ a sarkcsillag is, mely mozdulatlanul áll s folyton ingerkedő, vonzó s lökő erő is, melyet míg érzünk, addig élünk.

Szent Ignácnak pszichológiája dolgozott Pázmány Péterben. Ő nemcsak alázatos s fundamentális, keresztény lélek, hanem táborba szálló, vas-keresztes hőse is lett Krisztusnak. Azt mondja a germán hitrege, hogy

Wotan földi fiait arról az aranyos csillogásról lehetett felismerni, mely szemeikből villogott; épen úgy mondhatom, hogy az ellenreformáció hőseit arról az acélsugárzásról lehet megismerni, mely valamiképen a manresai sziklák visszfénye lelkükön. Hát az acélsugárzat ott villog Pázmány Péteren is, akár jezsuita-köpeny, akár bíbor van rajta. A köpeny s a bíbor nem teszi, de az acélos lélek teszi.

Ez acélos lélekkel szállt ki síkra a katolikus religióért a skolasztikus filozófia s theologia teljes vértetében, s acélos nyelvének kardja suhogott, vágott s szikrázott különb bravurral, mint a végeken őrt álló törökverő vitézeké. Mindent megtett, hogy a hitszakadást Magyarországon megszüntesse; számos főúri családot térített meg s vezetett vissza az egyházba. Intézeteket állított, kolostorokat épített, egyetemet alapított, s volt pénze, ha meg is volt szállva egyik-másik birtoka. Mindent áldozott, s mindent megtett az „avita fides“ oltalmára és felmagasztalására. Ezekre nézve jól mondja Jászberényi Tamás, jezsuita atya a prédikációjában: „Oly nagyok és számosak érdemeid a magyar haza körül, hogy kétségben vagyunk aziránt, vajjon a te kezéd volt-e az, mellyel Szent István királyunk a maga műveit véghez vitte vagy pedig nagy királyunk keze az, mely a tiedben új életre kelt“. Pázmány Péter ott a szentélyben ült érseki trónján és eltúrta az akkori kor szerénytelen panegiristáinak az ömlengéseit. Öreg volt már s örült, hogy e napot, az egyetem megnyitásának napját megérhette, a szürke szakállú, redős arcán egybefolyt az öröm heve a bíbor visszfényével. Szép bíboras alkonya volt ez életének.

Pázmány Péter másik szerelme *Magyarország* volt. E szeretetben égett s sugárzott a faj géniusza, az ösztönözte hazája védelmére s biztosítására. Dicsőségről, hatalomról akkor nem lehetett szó, hanem csak szerény megélhetésről, a megcsappant magyarság jobb időkre való megtartásáról. Ehhez a szerény célhoz Pázmány ereje kellett.

Két hatalom mint két világtenger csapkodta a magyarság kis szigét, a Félhold és az osztrák ház hatalma, s vigyázni kellett, hogy se ez, se az el ne nyelje. A török nem volt sem keresztény, sem magyar, s kettős veszedelmet jelentett; az osztrák ház buzgó katolikus volt, de nem volt magyar, s így mindkettő veszélyeztette azt, ami Pázmány Péternek Isten s az egyház után legkedvesebb volt, a magyarságot. E veszélyt el kellett hártania, a magyarságot meg kellett mentenie, s ezt ő úgy eszközölte, hogy az osztrákot a töröknek s a törököt az osztráknak támasztotta neki s a két világhatalomnak két egymástnyomó íve alá állította Magyarországot. A Habsburg-háztól várta a magyar kereszténység oltalmát s a törökkel paktáló független Erdéllyel mint hathatós ellensúllyal megóvta az osztrák ház uralma alatt álló magyarságot. Politikai célja volt a magyarság megerősítése Erdély hatalmának s függetlenségének biztosítása által. Akarta, hogy „Erdélyben florealjon a fejedelem“, mert különben „kontemptusba jutva gallérunk alá pökik a német“. E két hatalom két

malomkő is lehetett volna; Pázmány kezében azonban két emeltyű lett. A német közmondás szerint „Ein Zwerg am Hebel ist stärker als ein Held zwischen Mühlsteinen“; mily nagy szerencse, hogy Magyarországnak 300 év előtt egy óriása volt, aki nem került malomkerekek közé, hanem akinek kezében a malomkövek emeltyűkké lettek a magyarság megtartására.

[Pázmány Péter születésének 350. évfordulóján (1920). ŐM XII (Bp 1928) 305—307.]

S í k S á n d o r

PÁZMÁNY VALLÁSOSSÁGA

A magyar ember lelkiéletéről ma is széltében kereng a régi közhely: a magyar józanságnak nincs érzéke a vallás mélységei számára. Ezt a kézről kézre adott, de közelebről soha meg nem vizsgált tételt, amely a régi magyar irodalomnak felületes ismeretéből, a népi léleknek pedig majdnem teljes nem-ismeréséből táplálkozik, napjaink tudományos kutatása erősen megingatta. Ma már a népi vallásosság formáin megőrzött, közömbösnek látszó népszokásokon, a népköltészetnek és legfőképp a népi zenének emlékein keresztül: kezdünk megsejteni egy mindeddig alig ismert mélyvilágot, amely a magyar lelkiséget, a vallásosságot is egészen más, sokkal bensőségesebb, melegebb, gazdagabb valóságban mutatja, mint a racionalista szemlélet álmodhatta. Az idevonatkozó kutatásoknak még csak a kezdetén vagyunk, de a magyar vallásosság tanulmányozására alig ígérkezik termékenyebb terület, mint Pázmány irodalmi hagyatéka.

A Pázmány-féle vallásosság jellegzetességét legtisztábban az *Imádságoskönyvből* és a *Prédikációkból* ismerhetjük meg. Nem véletlen, hogy éppen ez a két műve az, amely ma is él, ma is magyarok ezrei találják meg bennük áhítatuk kifejezését. Már ez maga is elég lenne annak belátására, hogy a magyarság magáénak érezte és érzi a vallásos önkifejező-désnek ezt a formáját. De ha ezeken a pasztorációs és nevelői célból készült műveken túl Pázmány saját egyéni, lelki életének kifejezését keressük, — nagyon elvétve ugyan, hiszen egész élete centrifugális jellegű, a szolgálatra, a mások lelki építésére irányul —, mégis találunk egy-két egészen közvetlen, lelke legbelsejére nyitó önjellemezést. Így a pünkösdnapi prédikációban a következő megható sóhajtással kezdi tárgyalását: „Vaj-ha az én kegyelmes Istenem megtisztítaná az én nyelvem rozsdáját mennyei tüzével; felgerjesztené szívemet isteni szerelmével; megvilágosítaná elmémet Szent Lélek fényességével: tudom bizonynyal, hogy a ti szívetek-is felébredne, sőt felgerjedne a Szent Lélek vételének szom-

júzására. De jaj, igen igaz, hogy a nyers fa meg nem gyújtja a holt szenet; a ki nem ég, fel nem lobbanthat egyebeket; mindazáltal, mivel a beteg, mennél nyavalyásban vagyon, annál jobban tudgya dicsírni az egészséget, és egy-más-mellé vetvén, maga kinnnyát az egészséges állapattal, éjjel nappal csak azt beszéli, mely kedves, mely gyönyörűsége, mely drágáb minden kincsnél a jó egészség: én-is, mennél fogyatkozottabnak és lelki betegséggel terheltebbnek ismértem magamat, annál világosban értem és talám annál foganatosban ki-is mondhatom, mely bolond és bóldogtalan, a ki minden tehetségével nem igyekezik a lelki egészségre, mely a Szent Lélek vételével adatik. No tehát atyám-fiai, vessük-le egy kevésé sarunkat; tegyünk félre minden világi gondolatokat; hogy nem a csipkebokorra, hanem az Apostolokra szállott mennyei tüzet szemlélhessük“. Az érzékeny fül számára egy *emberi lélek egész mélysége* szól ebből az önjellemzéből. A magyar jámborságnak valamennyi húrja bennecseng. Mély alázatosság van benne; száraznak, hidegnek, méltatlannak érzi magát ahhoz a Tökéletességhez mérve, amely előtte áll, amelyet szívének vágya, nagy példák és a jezsuita szónoki iskola eszménye eléjeállít. De az összehasonlítás nem bénítja meg: önmegalázásra, becsületes, szerény kötelességteljesítésre indítja. Teszi, ami rajta áll: munkára buzdul és Istenhez fordul, egyszerűen, alázatosan, bizalommal, a biblia szavával: a szakasz első és utolsó mondata szentírási idézet.

*

Semmi sem lehet egyszerűbb, mint Pázmány *imádsága*. A prédikációkban olykor elragadja az iskolás megszokás, és halmozza, cifrázza a szót; a vitatkozóművekben sokszor úrrá lesz rajta a disputáló szenvedély, és a szó néha túlkialtja az értelemet. De az imádságban — máskor is, minden olyan helyen, ahol szívből szól — beszéde maga az egyszerűség. Kierzik belőle, hogy csak azt, és csak úgy mondja, amint érzi; és amit érez, úgy érezné helyében a legegyszerűbb ember is. A kép, a hasonlat, az idézet ilyenkor nem cifraság, nem locus communis, nem barokk díszítő fényűzés, hanem az igazságért, és a szabatosságért van: az értelmet szolgálja, az egyszerű, puritán, mindenkivel köz értelmet, helyesebben azt az emberien-magyarán meghatott, egyszerű megilletődést, amely a kis-ember, a nép és a gyermek áhíthatát jellemzi. Ezekben az imádságokban nem a professzor és nem a vitatkozó beszél, mégcsak nem is a püspök: a naiv ember is így beszélne, a tudatlan község-embere, ha ki tudná fejezni, amit érez. Roppant teológiai és bölcséleti tudása ilyenkor elrejtőzik, illetőleg hátravonulva csak arra szolgál, hogy annál biztosabban megtalálja a legegyszerűbb, a legtalálóbbszót. És ez a legtalálóbbszó — milyen jellemző a jámborságnak erre a nemére! — majdnem minden második mondatában a biblia szava. Hol egyenes idézet-kép, hol értelem szerint, hol csak a szavak csengésében, a beszéd, illetve a gondolatjárás fordulataiban, az asszociáció módjában, az egész beszéd

izében: vagy maga a biblia, vagy a bibliából élő, mintegy a biblia muzsikáját visszhangzó őskeresztény atyák hangja cseng. Rámutattunk már, milyen nagy mértékben él a prédikációkban bibliai idézetekkel. Hozzá kell tennünk: valahányszor az egyéni áhítat szólal meg benne, majdnem mindig a biblia szavával szól: „Oh áldott ország! oh mely gyönyörűségesek, Uram, a te hajlékid! Megszakaszkodik ennek kívánsága miatt az én szívem, mely úgy kívánkozik az én Istenem országába, mint a szomjú szarvas a szép folyó kút-főhöz. Kicsoda szabadít meg engem, boldogtalan embert, e halandó testnek tömlöczétül? Jaj nékem, hogy ennyire nyújtatik az én szám-kivetésemnek szarándoksága. Kívánom, Uram, hogy eloszollyak, és te-veled légyek. Jőj-el, Uram, és ne késsél immár; jőjön mi-reánk a te országod, a te bölcsőségod. Amen“.

[Sík Sándor: Pázmány az ember és az író (Bp 1939) 259—262.]

Schütz Antal

PÁZMÁNY JÁMBORSÁGA ÉS ASZKÉZISE

Legszembetűnőbb Pázmány alapjellemének a rétegében az a józanság és gyakorlatiasság, mely nem lirizál és nem elméletieskedik, hanem tárgyyszerű érveléssel és logikus gondolatfejtéssel igyekszik meggyőzni ellenfeleit; világos helyzet-és földadat-fölismerés alapján, a magátólér-tődés határozottságával és áldozatosságával megfogja a dolog végét és nem tágít, míg dülőre nem vitte; így vág neki az igazi magyar paraszt is a maga nehéz munkájának. Ez az átfogó, gyökérszerű józanság azonban nem nyomja el Pázmánynál a szív kultúráját. Ettől a tévedéstől a Pázmány-elemzőket megóvhatta volna az a tény, hogy szelleméleti jellemének egyik vezérmotívuma a jámborság; nemcsak hit, melyet ész alapoz meg és fegyelmezett akarat tart életben, nemcsak tetteket sürgető buzgóság, mely a ma talán már sokat is emlegetett barokklendülettel veti magát a „religio depopulata“ képét mutató magyar térekre, hanem egyszerűen és egészen — jámborság, olyan közvetlen és mély, annyira igaz és természetszerű, annyira átfogó és állandóan jelenlévő, hogy nehéz vele nem találkoznia minden lépésnél annak, aki Pázmány kertjében jár; előkandikál mint friss csipkerózsa a „szeges“ írások tüskéiből, élénk toppan az erdélyi fejedelmekhez írt diplomáciai levelekből, hatalmas folyamban zuhog végig az Imádságos könyvön és a Prédikációkon. És valahányszor így szemtől szembe kerülök vele, elfog a sejtélem, hogy íme, itt a török vandalizmustól tövestül kiirtott töretlen hitű, fakadó jámborságú, elsüllyedt és annyiszor visszasírt magyar középkornak hazajáró és hazasíró drága lelke; ez az európai méretű diplomata és országkormány-

zó, a veretlen vitázó és híres tudós ugyanazzal a kikezdetlen, „együgyű” jámborsággal vezet országgyűléseket és béketárgyalásokat, mellyel a szentkereszti anyóka járt a fehér barátok vecsernyéjére.

*

Pázmány azt a felső iskolát járta, még pedig tulajdon nevelőinek tanúsága szerint föltűnő eredménnyel, amelyben akkor program és nagystilű valóság volt a katolikus restauráció szelleme. Jézus Társaságában kapcsolódott bele a bihari magyar ifjú abba az eszmekörbe, mely akkor történelmet csinált, mely jelentett európai színvonalat, világölelő látókört, világépítő jövőt. Itt kapta a földet soba lába alól nem vesztő gyakorlatias magyar ifjú azt a finom iskolázást, mely biztos lépéssel tud járni Aristoteles és Szent Tamás szédítően szubtilis elmelajtorjain és teljes otthonossággal mozog a Bellarminusok, Vasquezek, Lessiusok társaságában. De itt kapta azt az aszkéta nevelést is, melynek áldása végigkísérte élete útján, sértetlenül átvezette legmerészebb kanyargóin és legmagasabb hágóin is. Főként ennek a meggyökerezett fegyelemnek kell a javára írni Pázmány jellemének azt a vonását, melynek kiemeléseért Szeksfűnek tartozik hálaival a magyar történelem; értem azt a mértékességet, mely a magyaros temperamentumot mindig a józanság határai közé parancsolja, a saját eszméit, ízlését, rokon-és ellenszenvét mindig alá tudja rendelni a közjónak, célkitűzéseit és útjait mindig a valósághoz és reális elérhetőséghez szabja — a nagy magyar integrációnak egyik legszükségesebb eleme, amint gyászosan mutatja közvetlenül az ő kora után a Zrínyi Péterek, Wesselényiek köre. S egészen a szentignáci aszketikának lehet köszönni azt a fölséges kincset, hogy adatott nekünk egy nagyszabású, dús sikerű diplomata, aki nem diplomatizált, nem színescsedett és nem hazudozott. Szinte lehetetlen itt elhessegetni Richelieu-nek és társainak szellemét, össze nem mérni őket Pázmánnyal, és azután megrendülve meg nem hódolni a diplomata Pázmányban a legnagyobb nagyság, a jellemnagyság előtt.

[Schütz Antal: A nemzetnevelő Pázmány (Bp 1938) 9—11.]

Öry Miklós:

PÁZMÁNY LELKISÉGE

Pázmányról egész könyvtárat összeírtak. A róla szóló válogatott könyvészetem negyedfélszáz címet tartalmaz. De a tengernyi írásban sokáig kell válogatni, míg felbukkan egy-egy gyöngy, amelyen Pázmány vallásos lelke csillog. Egyéniségének ezt a rétegét mindig elborítják az író és szónok, az egyházszerző és nemzetnevelő, a diplomata és politikus

vázolásával. Pedig ezek az adottságok amannak csak külső megnyilvánulásai. Személyiségének alaprétegét, „sokarcú egyéniségének imponáló egységét“ (Sik) lelkiségében találjuk. Enélkül egész tevékenysége talány marad számunkra.

Lelkének ezen *legmélyebb tárnájába* Szegefű riadója nyomán csak az utolsó emberöltő Pázmány-kutatói próbáltak leszállni. A felszínre került anyag mutatja, hogy odalent még eddig alig sejtett kincsek rejlenek. Ezt a mélyréteget egy rövid cikkben összefoglalni, merész vállalkozás. Pázmány maga rámpirítana mondásával: „egyféle állatnak sem jó az első kölyke“. Tudatában vagyok annak, hogy ez a kísérlet is csak vázlat marad. De „a sovány vázat“ később majd ki lehet tölteni tartalommal.

Bár Pázmány életének minden megnyilvánulása a váradi gyermekszobától a pozsonyi haláloságyig, egész irodalmi tevékenysége a Magyarinak szóló Felelettől az egy héttel halála előtt megírt leveléig *lelkiségének tanúi*, mégis elsősorban a Sík Sándor által „intim írásoknak“ nevezett megnyilatkozásai mondhatók azoknak. Ezek „*az intim írások*“ az itthoni első terepszemle után Grácban megszerkesztett Imádságoskönyve és Kempis-fordítása, a térítői munkássága delelőjén megírt Kalauzának első két könyve és az élete alkonyán kiadott Prédikációi. „Krisztus követése“, neki „együgyű szókkal, de csuda nagy lelki bölcseséggel megírt könyvecskét“ jelentett; a Biblia után legbecsültebb lelkiolvasmánya. Imádságos könyvét, amelyben „a magyar nemzetnek hűséges Dajkája“ (az 1701-i nagyszombati kiadás jelzője) gyermekeit imádkozni tanítja, „bízvást tekinthetjük egyéni áhitata kifejezésének“ (Sik). Anyagát a nagy ősforrásból, a bibliából meríti, hogy „az Istennek szájából származó igékkel könyörögenék“. Prédikációiban a jópásztor és atya oktatja híveit és szelidíti a magyarság erkölceit. Ezekről mondja Fraknói: míg polemikus munkáiban az indulat forgószele nem egyszer magával ragadja tollát, prédikációiban teljes szélcsend uralkodik. A szószék lépcsőjén leteszi a fegyvert, amellyel az irodalom küzdőterén annyi halálos sebet ejtett.

Pázmány mindenekelőtt pap és térítő: azért az ima embere és a bensőség apostola. Minden apostol tudja, hogy a nemzet egészsége a nép-lélek épségétől függ. Azért törekszik elsősorban ennek gyógyítására. Szent István templomokat és kolostorokat épít, Prohászka emlékedési könyvet ad nemzetbe kezébe. Pázmány mind a két eszközt remekül felhasználja: „eszménye a lelkek belső, töből való átformálása“ (Kornis). De nemcsak tanít és alapít, hanem maga is mély lelki ember. Mindenkinek lelkiségét nagy és sugárzó Isten-élménye, meleg Jézus-eszménye és az Egyház iránti szeretete határozza meg. Lássuk ezeket Pázmánynál!

Hármas nagy élménye

1. Magyarország apostola — írásai és tettei tanuskodnak erről — megrendülve áll a nagyfelségű *Isten előtt*, „akinek tekintetére a föld

megindul és az angyalok is meghorgadnak“. Isten arcát keresi a kinyilatkoztatásban, gondviselését a történelemben, lábnyomait, a természetben. Mindezt úgy teszi, mint egy csudálkozó gyermek, mint az együgyű ember, mint a „szentkereszti anyóka“, ugyanakkor oly mélyen jár, mint a természettudós, az íráskutató és a történetbölcselő. Számára az Isten a szeretet utolsó fellángolásában is Teremtő és Úr, a „divina Maiestas“, de egyben szerető atya is, akivel szemben az „amor reverencial“ és a reverencia amorosa“ szelleme kötelez. Szerzetének atyjától, szent Ignációtól és a próféták fönséges istenszemléletétől tanulta ezt a lelki beállítottságot. A megrendülés érzése mellett meleg közvetlenséggel is tud szólni Istenéhez, mint a gyermek az atyjához, mint a barát a barátjához, mint a jegyes a jegyesehez. A teljes Szentháromság egy bizony Istenhez szóló ajánló írása és „Isten a mi lelkünk jegyese“ tárgyú prédikációja ennek beszédes tanúja. A modern vallás-lélektan két élményére, a tremenda Maiestas és a Numen fascinosumra lépten-nyomon rábukkanunk Pázmány írásaiban. A kettőnek állandó feszültsége ad lelkének erőt, életet és termékeny sugárzást.

Istenélményét a Szentháromság ihleti. Ez a szentháromsági jelleg egészen szembeszökő Pázmány írásaiban és kétségkívül szentignáci örökség. A Szentkereszt jeléről szóló tanítása vetekszik Loyolai Ignác klasszikus hatyúdálával. Utolsó irodalmi művét a Szentháromságnak ajánlja. Végrendelését ezekkel a szavakkal kezdi „In nomine Sanctae et Individuae Trinitatis...“, imádságait többnyire a Szentháromsághoz intézi. Halljuk csak első reggeli imáját:

Atya, mindenható Őristen hálákat adok Néked, hogy ábrázatodra és hasonlatosságodra a semmiből teremtettél.

Megváltó Fiúisten, hálákat adok Néked, hogy szent Véred hullásával engemet megváltottál.

Megszentelő Szentlélek Isten, hálákat adok Néked, hogy az igaz keresztény hitben részesítettél.

Szentháromság egy Isten, hálákat adok Néked minden hozzámvaló kegyelmességédért.

2. Pázmány *Jézus-eszménye* is Szent Ignác lelkiségében, nevezetesen a lelkigyakorlatok Jézus-teológiájában fogant.

Római mesterei, a Collegium Romanum spirituálisai, P. Ceccotti és a III. próbaév vezetője, P. Fabius de Fabiis egyformán sürgetik: elmélkedésünk állandó tárgya az Úr Jézus élete és lelkiségünk örök forrása a Vele való meghittség legyen. Római rektoráról, P. Bellarminról feljegyezték, hogy számára a megtestesülés titka állandó vigaszforrás volt. Pázmány is meleg, de egyben drámai Jézus-élményből élt. Jézus-elmélkedései — a prédikációk tanúsága szerint — nem jámbor fantázia szüleményei. Jézus életének történeti és teológiai elemeit dolgozza fel, mindig erősen rámutatva az azokban rejlő drámaiságra. A Mester neki a betlehemi bölcsőtől a golgotai keresztig a nagy „vitézlő Bajnok“, aki állandó

harcban, bajvívásban áll a világgal, a bűnnel és az ördöggel. A szentpáli kenosis, megalázó kiüresítés, a fárasztó munka, a reductio ad minimum és a szentjánosi párviadal a világ fejedelmével, az ördög munkájával: ez az, amit Jézus keres. Ugyanakkor a másvilági betörése, a doxa theou, a gloria, az angyalok szolgálata és a túlvilági fény Jézus életének felbukkanó kísérete. Sík Sándor az író Pázmányban remekül festi az ellentétek kiváló mesterét. De a legmélyebb gyökérre talán nem mutatott rá, hogy ti. ez a drámaiság magában a megtestesülés titkában rejlik. Isten fest a clair-obscur ilyen ellentétes színeivel. Pázmány is mesterien játszik ezen a regiszteren, mikor hitünk egyik legmélyebb titkát szólaltatja meg rajta.

A Jézusról szóló 26 prédikációja, a Kalauznak Krisztus személyéről szóló fejezete, Imádságos könyvének számtalan könyörgése szolgál erre bizonyosággal. Egy-két szemelvényt a 2. részben hoztunk. A legkifejezettebbek talán a karácsony és vízkereszt ünnepén mondott szentbeszédei. Ime egy utalás:

A mi Üdvözítőnk személyében alacsony és fölséges, időben lett és örök-kétartó, mennyei és földi, emberi és isteni természet volt egybefoglalva. Azért mint magában isteni és emberi tulajdonságok voltak: úgy az ő cselekedetiben fénylett mindenkor az alacsony állapotban az Isten dicsőségének felsége.

— Alacsony dolog volt-e anyának méhében fogantatni? De anyagi követségből férti nélkül szűztől fogantatni, csak isteni tehetségnek cselekedeti.

— Fogyatkozott állapot volt-e a pusztában éhezni? De ördögöt meggyőzni és anyagi szolgálattal dicsőítetteti, isteni felségnek jelensége.

Következik még nagy ellentétpár Jézus születéséről, nyilvános működéséről, szenvedéséről és feltámadásáról. Majd így fejezi be:

— Azért úgy tetszenék, mintha az Atya, mindenható Isten ugyan versenyt űzött abban, hogy annál nagyobb dicsőséggel magasztalja Szent Fiát, mennél inkább ő megalázza magát.

Egy másik drámai tény, amely őt magával ragadja, ez: Krisztus kiüresítette magát, hogy minket gazdaggá tegyen. Szent Pál és a szentatyák teológiája, meg szent Ignác coimbrai levele inspirálhatta.

Ha emberfia lett, azért lett, hogy mi Isten fiai legyünk. A kised Gyermekek azért ilyen, hogy minket tekéletes férfiakká tegyen...

A megtestesülés nagy titkát, amelyről mások oldalakon át értekeznek, ő egy mondatban sűríti össze:

Mint az igát ketten vonsszák, úgy az ő szolgálata súlyát nem magunk viseljük, hanem ő is velünk egy igába fogta magát, hogy minket segítsen.

Segít minket nemcsak a megváltással, hanem élete példájával. A Krisztus-követés pázmányi fogalmazásban így hangzik:

A mi Urunknak és emberi testbe öltözött Istenünknek cselekedetét és szent

erkölcsit tükörül veti, hogy ne szégyelje a szolgálta azon ösvényen jártát, melyen tudja, hogy az ő Urának nyomdokai fénylenek.

Pázmány ezt a gyakorlatban a kereszt zászlaja alatti vitézkedésnek mondja. „Jelzászlóul adta Isten az istállóban találtatott Gyermekeket, mely alatt bátorságosan vitézkedhessünk; mint Krisztus zászlaja alá iratott igaz vitézek tusakodjunk“. Ezt az életideált a noviciátus kezdetén a Formula Instituti első soraiból tanulta. „Bárki ebben a Társaságban, amelyet kívánságunk szerint Jézus neve ékesít, a kereszt zászlaja alatt Istenért harcolni, és az egyetlen Úrnak meg az Egyháznak, az ő Jegyesének, a római pápa, Krisztus földi helytartója vezetése alatt szolgálni akar...

Előttünk mégyen a mi Urunk, a súlyos keresztet hátán viseli és azt kiáltja: aki véle akar uralkodni, vegye fel a maga keresztjét és kövesse őtet.

Ez a krisztusi példa lelkének összes képességeit csatasorbaállítja és a Mester nagylelkűségével biztatja magát: „Ha Krisztus fut és te ballagsz, nem közelgesz hozzá“.

A Krisztus-élménnyel karöltve jár Pázmány „Mária-szerelme“. A Fiút mindig együtt szemléli az Anyával. Ezek a kontemplációk Pázmány lelkének legszebb gyöngyei. A jászol mellett, a kereszt alatt, a feltámadás dicsfényében, szóval a tengernyi fájdalom és a dicsőséges öröm láttára ő is költővé lesz. Szívének „lírai búvó patakja“ (Sik) ilyenkor elemi erővel tör felszínre és elárasztja lelkét, képzeletét, írásait. A Szűzanyáról szóló szemelvényeink ennek legbeszédesebb tanúi.

3. Pázmány harmadik nagy élménye a harcban álló és *hódító Egyházképe*. Az Egyház az ő lelkében mint Krisztus jegyese él. A Kalauz 8. könyvét ezzel vezeti be:

Az Ecclesiát a Szentírás Christus Jegyesének nevezi. Mint jegyesét szereti, szép ajándékival ékesgeti, a Bárány menyegzőjének napján mennyország uraságába viszi; özvegyen nem marad a mi vőlegényünk, el sem válik mátkájától, mert ez a jámbor házasság fel nem bomolhat semmikép. Mindenestül szépek és makula, tőpörödés nélkül valónak nevezetük. — Mireánk nézve anyának mondatik, mely kívül nem üdvözülhetünk.

Ez az Ecclesia circumdata varietate, a minden szépséggel felékesített menyasszony és a termékeny anya képe kétségkívül Róma-élményében gyökerezik. Az Örök Városban, a sötét katakombák és a ragyogó bazilikák világában ismerte meg ezt az Egyházat, amelynek később egész lelkét és életét, minden idegszálát és meleg vérént szentelte. A Collegium Romanum kis világában megélte a nagy világegyház egységét, szentségét, duzzadó missziós erejét. A kollégium élén egy szent állt, az asztalnál India apostolának lánggal írt leveleit, a tengerentúli és európai vértanúk hősie élet-drámáját olvasták és ismételten tanúja volt egy-egy misziós küldetésnek. Ottléte első hónapjaiban húzták fel az apostol-

fejedelem sírja fölé a kupolát koronázó keresztet, hogy városnak-világnak hirdesse az egy, szent katolikus és apostoli Egyház diadalát, amelyre Pázmány egész életét és irodalmi működését feltette.

Másik kedves Egyház-képe volt: a *hajó* az élet viharzó tengerén.

„A Christus hajója, az igaz Ecclesia, győzhetetlen“: mert vitorlájának árbocfáján, a kereszten Krisztus emeltetik fel, a hajó végén az Atya a kormányos, az orrát a Szentlélek igazgatja, tizenkét evezőse a tizenkét apostol.

Pázmány is beszegődött erőskarú evezősnek. A nyílt vizek matrózának, akit a hitszakadás vihara szült és a magyar élet szélvésze nevelt. Krisztusi megbizatással a magyar élet tengerén evezett. Egyszer őt is megszállotta az eredménytelenségből származó pesszimizmus. Már azon gondolkodik — írja 1609-ben gráci rendtársának, hogy itthagytja az országot. De két nap múlva utóiratot csatol a leveléhez és ebből már optimista hang csendül ki: Sed est Deus in coelo et quamvis fluctuet, non mergitur illa navis. Bár viharok között hanyódik a hajó, de el nem süllyedhet... Nem is süllyedt el, mert Pázmányban jó kormányosra talált.

Lelkiségének négy alapelve

A hármás lelki élményből Pázmány levonja a gyakorlati következtetést: a *szolgálat szükségességét*. Sub crucis vexillo Deo militare et soli Domino ac Ecclesiae, ipsius Sponsae servire.

A keresztényi kötelesség fundamentuma abban áll, hogy megismerjük állapotunkat és kötelességünket eszünkbe vegyük, hogy birodalom és fejedelemség alatt születünk. Urunk nagyon, kinek szolgálni és engedni tartozunk.

Ezt az első alapelvet egyik remek prédikációjában fejti ki: Mindnyájan Istené vagyunk és az ő hasonlatosságát viselvén, szolgálatjára köteleztünk. (Pünk. 22. vas.): Egyéb állatira nem sütötte Isten bélyegét: de mintha dicsekednék az emberen való uraságával, megbélyegzett minket és hasonlatosságát reánk vetette. A teremtésből folyó kötelességet fokozza, hogy a Megváltó drágalatos vérén megvásárolt és a keresztségben Krisztus zászlajára iratott szolgálói vagyunk. A kegyelmi rendben pedig Isten fiai és jegyesei. Ime: a teremtmény, a szolga, a gyermek és jegyes viszonya a teremtő, a megváltó és a megszentelő Isten irányában.

Az *istenszolgálat gyakorlatát* újabb hat beszédben fejti ki: Nagyobb dolgunk az Isten országának keresése (Pünk. u. 14), Minden dolgunkat Isten akaratához kell alkalmazni (Vizk. u. 3), Minden cselekedetünket Isten tisztességére kell igazítani (Pünk. u. 4), Az Isten mindenütt jelen nagyon és ezzel szent életre köteleztetünk (Pünk. u. 20), Istennek szorgalmasan kell szolgálni (Pünk. u. 6), A lelki jókban mindenkor növekedni kell (Vizk. u. 6):

Isten a maga dicsőségére teremtett mindeneket. Mivel minket avégre alkotott, hogy Őtet tiszteljük, néki szolgáljunk, az ő dicsőségében részesüljünk: a mi lelkünk nyugodalmas célja, határa, helye az Isten.

Miképpen a hal valahová uszkál, víz között marad, a madár valahová repül, levegőtől környékeztetik: ugy mi mindnyájan valahol járunk-kelünk, Istenben vagyunk. Előle el nem menekülhetünk.

A mindenütt jelenlévő Isten tudata szent életre serkent bennünket:

Ha a vitézek serénységgel harcolnak, midőn látják, hogy királyuk szeme nézi emberködésüket: méltó, hogy mi is szüntelen megemlékezzünk, hogy Isten szeme lát és ezzel ébresszük restségünket minden tökéletes jóságokra. — Ómaga lett pallér a reánk vigyázásban.

Minden tettünk vezérlő csillaga az Isten akarata:

A táborban a kapitány akarata szerint egy trombitaharsogásra készül, felül, indul, megáll, harcol, visszaszáll a vitézlő nép: ki vagyok tehát én, hogy az Isten akaratját megvessem?

Minden prédikációját ezzel a fohással indítja meg: Hogy Istennek akaratját necsak füllel halljuk, hanem cselekedettel teljesítsük. Miatyánk, Üdvözlégy.

A tiszta szándékkal végzett munka értéke bearanyozza egész életünket:

A sas kiköltött fiai közül csak azt isméri övének, mely a nap sugárit egyenes szemmel nézheti.

Enélkül érdemtelen minden erőlködésünk:

Sokan koplálnak, kik nem börtölnek. Sokan könyörögnek, kik nem imádkoznak. Sokan nagy dolgokat mivelnek, kik semmi jót nem cselekesznek.

A végén egy sóhajba süriti egész tanítását:

Vajha műhelyében a mesterember, boltjában a kalmár, lova hátán a katona, háza táján az asszony ilyen szent indulatokkal munkálkodnék, bezzeg nagy szentség és tekéletesség volna a világon.

Ezt a lelki beállítottságot csak úgy tartjuk ébren, ha a lelkiéletben mindenkor előre haladunk és üdvösségünk munkálásában megállás nélkül *buzgólkodunk*.

Üdvösségünk keresésében nem immel-ámmal, nem tunyán és puhán, nem restül és álmos szemmel, nem lágyan és unatkozva, hanem ébren és nyersen, szorgalmatossággal, telhetetlenül, nyughatatlanul, fáradhatatlanul, unatkozás nélkül kell munkálkodnunk, minden lágyítás és tágítás nélkül. Nem is lassú futással vagy farkasügetéssel, hanem mint a szarvas, mikor a vadászok kergetése után szomjúságát akarja oltani, hegyen-völgyön, erdön-síkon fáradhatatlan futással megyen a csorgó forrásokhoz.

Itt ki kellene építeni Pázmány lelkiségének eucharisztikus, biblikus, papi vonásait. Ezt a képet megrajzoltuk a szemelvények kiválogatásában és összeállításában. Csak két jellegzetes vonásra akarunk külön kitérni,

mert kiáltóan mutatják, milyen gyökerekből táplálkozott Pázmány lelkisége. Ez két szentignáci vonás: Isten dicsőségének keresése és a tevékenységben is szemlélődő magatartás.

Mindent Isten nagyobb dicsőségére!

Ellenfelei szemére vetették, hogy magas egyházi méltóságát „negédessegre és uralkodásra használja“. Pedig semmi sem állt távolabb lelkétől mint a földi dicsőség keresése: a hiú becsvágy. Sokkal inkább kereste minden munkájában és szándékában Isten dicsőségét.

Rendi mesterének nyomában jár. Szent Ignácot a manrézai nagy meglátástól egészen észrevétlen eltűnéséig a csendes halálban mindenkor Isten dicsősége sarkalta imára, munkára, áldozatra. A lelkigyakorlatos fundamentum „laus Dei“-jétől utolsó leveléig írásaiban semmi sem fordul elő gyakrabban, mint az isteni akaratnak és tetszésnek egész szívvel való keresése és maradéktalan teljesítése: ezzel Isten minél nagyobb megdicsőítése. Csupán a rendi alkotmányban 376-szor fordul elő a maior Dei gloria vagy hozzá hasonló kifejezés. Leveleinek tengerében számtalanszor. Nem egyéb ez, mint a jánosi evangélium visszhangja: „ut glorificetur Pater in filio“ (Jo 14, 13). Ez szent Pál teológiájának veleje és az Egyház állandó tanítása (Lásd Vatic. I.). Ez a jezsuita lelkiségnek is folyton visszatérő ritmusa és szüntelenül lüktető szívverése.

Pázmány életében — leglázasabb tevékenysége közben is — éberén virraszt ez a nagy természetfeletti szándék. A legfrisebben lép elénk a prédikációskötet élén álló ajánló írásban.

Ifjúságotmlól fogva arra volt függesztve szemem világa és elmém futása, hogy a te nagy Neved dicsősége terjedjen.

Ebben látja papi hivatásának folyton égő lángját:

Hálákat adok szent Felségednek, hogy engemet kegyelmességedből az igaz hit zászlaja alatt egyházi állapotban köteles szolgálóddá fogadtál . . . és dicsőséged terjesztésére szívemet gerjesztetted.

Tollát és ajkát ez aranyozza meg: azért hálás „Suscipével“ a kegyelmi ajándékokat: visszaszármaztatja az ősforrásnak.

Azért méltó, hogy amit tőled vettünk, szent Neved tisztességére térítsük: ajándékaiddal néked kedveskedjünk: és amely tengerből vagyon eredete minden jó folyamnak, azon tengerbe, mint határos végbe visszatérjen . . . Mivel a te dicséresed zaboláját szájamba vetetted, én is Néked szentelem nyelvemet, világi dolgoktól elvontam pennámat, szent Felséged magasztalására köteleztem minden tehetségemet.

Lelki testamentumában legalább nyolcszor hangoztatja kifejezetten a szentignáci elvet. De nemcsak az Istenéhez hazatérő beérett Pázmánynak volt ez a lelki magatartása, hanem a munkában fölolvadó térítő és

egyházszervezőt is az Isten dicsősége irányítja. Alapítóokmányaiban indítóokainak mindig ez a visszatérő refrénje. Főleg szembeszökő a papképzést szolgáló Pázmáneum és a magyar értelmiséget nevelő nagyszombati egyetem alapításában. A bécsi szemináriumnak szánt utolsó adományára, (donatio in mortis causa) pénzes zacskójára 1636 október 28-án ezt írta: Christe Jesu, pro Te. „Benjaminjának“ viszont ezt hagyja örökségül:

Mindezeket a katolikus hit előmozdításának tiszta és őszinte szándékából és a drága haza felemelésére tesszük. Azért a jóságos Istent lelkünkben kérjük, vegye kegyelmesen a jóakarát ez áldozatának illatát és alapításunkra áraszsa bőséges áldását, hogy az Ő nagy Neve dicséretessék és dicsőítessék mindörökké.

Prédikációiban hármat találunk, melyek ezzel a témával foglalkoznak. A pünkösöd 4. vasárnapjára szólónak kimondottan ez a címe: „hogyan cselekedeteink célja Isten tisztessége“. Ebben mondja mélyértelműen:

Abban áll cselekedetünk íze és jóillata, hogy amit hivatalunk és tisztünk szerint művelünk, azt tekéletesen és jól míveljük, arra igazítván, hogy az Isten tisztületére és neve dicséretére cselekedjük minden munkánkat.

Ezt az általános elvet a különböző állapotokra és életkörülményekre alkalmazza, amikor részletesen kifejti, hogyan viselkedjünk:

Mikor észel-izsol-aluszol, ha házas ember vagy; ha szolga vagy és munkás-ember; ha valami dicsőségre és méltóságra emeltetel; ha betegségbe vagy egyéb világi nyomorúságba esel...

A befejezésben aztán összefoglalja tanítását:

Minden cselekedetünk kezdetén, ha lehet napjában ezerszer azt mondjuk Istenünknek: propter te Domine, Ad gloriam Dei. Édes jó Uram Istenem, mindezeket Teéretted mívelem és szenvedem, mindenedet szent Neved tisztességére cselekszem.

Ebben vajon Pázmány nem a saját napi fohászait vetette papírra?

Aki mindennap többször is, sőt saját szavai szerint éjjel-nappal ezen vezércsillagra nézett munkájában, szándékaiban, annak a halál pillanatában óriási öröme és meglepetése lehetett, amikor találkozott a Nappal, amelytől azok a csillagok fényüket kölcsönözték, az isteni Doxa Urával, a megdicsőült Jézussal. Talán újra ezzel köszöntötte:

Christe Jesu, pro Te! Akivel és akiért élt, azt most átkarolhatta örök öleléssel.

In actione contemplativus

A szentignáci lelkiségnek ez a tömör jellemzése P. Nadaltól származik. Ő biztosít bennünket arról, hogy Atyja a manrézai magánytól kezdve megszokta, hogy minden dologban Istent keresse és minden dol-

got Istenben. Leglázásabb munkája közepette is szívét Istenbe horgonyozta. Tevékenysége és szemlélődése karöltve járt. A tevékenységben is szemlélődő életet folytatott. Szent Ignác lelkiségének egyik legjobb modern ismerője, P. de Guibert „a tett misztikájának“ nevezi.

P. Nadal meg van győződve, hogy az alapító atya ezt a lelkületet fiaira is átszármasztotta. Pázmány bőven kapott belőle.

Már Kornis Gyula, akinek Pázmány legjobb lélekrajzát köszönhetjük, felismerte Pázmányban a homo contemplativus és homo activus vonásait. De ő ezt a plátói „theoria és praxis“ értelmében veszi, amikor a Grácból búcsúzó egyetemi tanárról megjegyzi, hogy „az elmélkedés belső gyönyörét felcseréli a vallási és politikai küzdelmek változatos és kockázatos örömeivel.“ Sik Sándor a nyelvművész elemzésében ezt a kontempláló vonást a szemléltetésben jelöli meg és a láttatás művészetének mondja.

De Pázmány nemcsak láttat, hanem *elsősorban lát*: gondolatait: meríti az Isten leveléből, a természet könyvéből, saját lelkének titkos tárnáiból. Nyitott és figyelő szemmel jár az örök emberi és jellegzetesen magyar élet világában. Ez az élet szerinte a kereszt királyi zászlaja alatti fáradtságos bajvívás, amelyben nem az számít, ki milyen szerepet játszik, hanem az, ki hogyan játssza. Megcsodálja a teremtés koronáját és benne Isten ajándékait.

A szemnek fáklyájával keressük szükséges táplálásunkat és igazgatjuk cselekedeteinket. A nyelv a szívnek csapja, a gyomor kostolója és az isteni tiszteletnek temjénezője. Szívünk nyoszolyája oly keskeny, hogy ketten bele nem férnek: ha a világi kívánságok nyújtóznak benne, Isten kirekesztetik.

Ismeri az emberi szenvedélyek romboló és emberségből kiforgató hatását. Ezért tudja oly remekül festeni a részeg ember komikus viselkedését, a fősvény atyák szűkkeblűségét, a haragos ember indulatját, a testi kívánságok rombolását, „amelyek kínozzák az ifjakat, de Salamont vénségében bolondoztatták“. Megénekli a egészség dicséretét és a munka himnusát. Tud a világalépő emberpalánta fejlődéséről (pedagógiai elveit két remek prédikációban fekteti le!), a vénség tehetetlenségéről, amely „gyógyithatatlan betegség“. El-elnézi az emberi foglalkozásokat: a szántóember miként törí a földet, a kertész hogyan gondozza a kertet, az orvos mint bánik a betegekkel, a bírák miként szolgálatnak igazságot és a fővitéz ember hogyan „áll strázsát a rút fergetegeken“. Ismeri az emberi méltóságok veszedelmét: „a nagy hegyeket keményebb szelek járják és csak gyöngye fák nőnek a kövér völgyekben, a tölgyek a hegyormokon dacolnak a viharral“.

Remekül jellemzi az Isten ellenlábását, *az ördögöt*: bemutatja mint régi horgászt és tapasztalt vadászt, mint ügyes hadvezért és a lélek hóhérrát, elsősorban pedig mint Isten majmát.

Nemcsak az embert ismeri, hanem a *növény és állatvilágban* is otthonos. Ismeri a napraforgót, „amely a napra fordítván virága kinyílt

kebelét, vele együtt forog, mintha ismerné legeltető pásztorát és alkotó mesterét és szolgálni akarna neki tehetsége szerint“. És mintha a gazdasági udvarban látnók a jó gazdát, amikor megfigyeléseit a prédikációkban kifejejtí. A megizzadt lovat nem szabad megitatni; a páva leüti sátorát, ha rút lábát látja; a sertés mohón zabál, de nem köszöni meg az ételt gazdájának. El-elnézegeti, a kotlótyúk mint eteti és oltalmazza csibéit és a pásztor hogyan terelgeti és védi nyáját. Tudja, hogy a hízott ökor mézárszékbe kerül és csak az inasökröt fogják igába. Megfigyeli, miként hánnya a róka a cselet, mikor lesre vétetik és mint vergődik a hal a harasztban és tudja, hogy a farkast könnyű felismerni körméről, és a menyét nem tűr piszkot ruháján és a bagoly szeme nem bírja a napsugarat. A Kalauz első könyvének legszebb lapjai közé tartoznak, amelyekben a lélek erejéről, a levegőég és a vizek csudáiról, a buzakalász térdecskéiról és a méhkas életéről elmélkedik.

Pázmány ezeket a dolgokat nem magukban látja, hanem a *Teremtőhöz való viszonyukban*. Ez a döntő. Mindenhez emberművelési látása, de elsősorban vallásos beállítottsága van. Mindenben keresztül, minden mögött és fölött az Atyát látja, aki a mennyekben van. A teremtés csodái és történelem sorsa Istenről és az ő országáról beszél neki. Azért szól oly szívesen hasonlatokban. A parabolázó Jézus nyomában jár. Számára minden dolog és esemény hasonlat: minden látható üzenetet hoz neki a Láthatatlanról. Pázmány minden tettében és szavában, még politikai szereplésében is elsősorban mint vallásos ember áll előttünk, aki a földi élet zajos hullámzásában vallásosan áll, mindenből horgonyt vet Isten szívébe. „In actione contemplativus“, vagy ahogy szent Ignác alkotmányából tanulta: cum Deo ac Domino nostro quam maxime coniunctus et familiaris sit, tam in oratione quam in omnibus suis actionibus. (Const. IX. 2, 1.) A mi Urunk-Istenünkkel állandó kapcsolatban és bizalmas meghittségben éljen imáéletében és minden egyéb cselekedetében.

Lássuk röviden mindakettőt: Istenbehorgonyozottságát a munkában és az imádságban.

Apostoli lelkisége

Magyarország második apostolának papi lelkisége külön tanulmányt kívánna. Egyszer talán megírjuk. Néhány vonását az eddigi fejtegetésekben már érintettük. A „Szemelvények“ papságról szóló része mindmégannyi mozaikkő a lelkipásztor, az igehirdető és a lelkivezető lelkiségének rajzához. A két papi arcélben: Szent János apostol méltóságáról és főleg Szent Adalbert püspök buzgóságának vázolásában valósággal *lelki önarcképet* festi.

Mérhetetlen apostoli buzgóságára mégis külön kitérünk. P. Banghának igaza van, mikor azt mondja, hogy az Isten dicsősége mellett a lelkek

széleskörű üdvössége sokoldalú tevékenységének és nyughatatlan apostoli tüzének egyetlen célja.

Pázmány apostoli és kulturális tevékenységéről sokat írtak. A konvertita Szerb Antal szerint a magyar katolicizmus „minden veszélyezett pontján ő állt őrt, megdöbrentő ubiquitással.“ Schütz Antal „A nemzetnevelő Pázmány“ elemzésében még tovább megy és azt vallja, hogy egy emberöltőben a magyar történelem szálai az ő kezében futnak össze:

Nádor és király, kamara és országgyűlés, törökök és erdélyi fejedelmek, magyar püspökök és római bíborosok, egyházmegyei papság és exempt szervezetek, papi succrescentia és népgondozás, béketárgyalások és hadimozgólódások, végvárak és szemináriumok, főurak lelkiügyei, jobbágyok meg polgárok ügyes-bajos dolgai, kálomista prédikátorok serénykedései és katolikus hívek lelki elhagyatottsága: mindezt átfogja a gondja és gondoskodása, le egészen utolsó cselédjéig és háztartásának legkisebb tételéig és — ez a nagyság csalhatatlan jegye — mindezt győzi. Teljesítményének arányain megtántorodik a krónikás, beleszédül a szemlélő. De ő rendíthetetlen magátólértődéssel tud mindenkinek mindene lenni, *currus et auriga in Israel.*

Az éjjel-nappal dolgozó apostol ezt az ütemet és a folytonos üldözötetésnek kitett térítő és érsek ezt a keresztet csak úgy bírta, hogy — saját hasonlata szerint — „mint a szarvas, mikor a vadászok kergetése után szomjúságát akarja oltani, hegyen-völgyön, erdőn-síkon fáradhatatlan futással ment a *csorgó forrásokhoz*“. Munkái, oktatásai, prédikációi tanuskodnak arról, mennyire az oltár áldozatából, a papi hivatástudatból, az egyházi év liturgiájából, a „nagy Istentől írt levélből“, a napi zsolozsmából és a reggeli elmélkedésből élt. Ezek voltak buzgóságának energiaforrásai. És főleg az évi lelkigyakorlatok. „Lázás takarékoskodása az idővel, a figyelemnek és szeretetnek az az univerzalitása, amellyel kora Egyházának minden szükségletére gondolt, mindent észrevett, minden hiányon segíteni próbált, nem más, mint a megtestesülésről szóló megrázó szentignáci elmélkedésnek és a lelkigyakorlatos Krisztus-szeretetnek eleven továbblángolása.“ (Bangha)

Testamentumában van egy mélyértelmű hagyatéka. Pásztorgyűrijének legnagyobb és legékezebb gyémántját a szentségtartó lunulájába szánta. Mintha kifejezésre juttatná ezt a gondolatot: ahogy életemben Jézussal együtt virrasztottam híveim lelke felett, úgy holtom után is a közöttünk élő Jézus szeretetével együtt akarok gondolni hátrahagyott nyájamra.

Imádsága

Szöbéli imádságainak grammatikáját, belső szerkezetét, bibliai forrásait, hagyománybeli gyökereit mintaszerűen elemezte Holl Béla az *Imádságoskönyv* 350 éves jubileuma alkalmából (Vigilia 1957).

Sik Sándor Pázmány imáinak magyar jellegét, józanságát, egyszerűségét, ugyanakkor meleg bensőségét, egész bonyolult érzelmi skáláját. mutatja be.

A nagy imádkozó istenélménye analizálásánál már kiemeltük imádságának szentháromsági jellegét. A hívek összes szükségleteit átölelő, *minden gondot átjógó* voltát mutatja Imádságoskönyvének óriási gazdagsága és könyörgéseinek széles skálája. Mennyire kitágítja például az imádkozó szívét a következő miseimádság:

Kérem azért Felségedet, hogy ez áldozat légyen hasznos lelkünk üdvösségére, az Anyaszentegyház épületire, a tévelygések kigyomlálására, a megnyomorult betegeknek, raboknak és egyéb szűkölködő atyánkfiaiainak vigasztalására, lelki pástorinknak és a világi fejedelminknek üdvösségére, a bűnösöknek megtérésére, az igazaknak jóban megmaradásokra és a Christusban elnyugodt keresztény atyánkfiaiaink vigasztalására.

Hogy Pázmány mennyire az *imádság kegyelmi erejére* építette fel hittérítői munkáját, igazolja az a tény, hogy szeges írásait, legindulatósabb vitairatait is egy-egy fohással nyitja és zárja: a lelkek megtéréséért, az egységért, a szellemek megkülönböztetésének nagy ajándékáért, a helyes választásért. Rövid Tanúságát így indítja útnak: „Az Atya mindenható Istent azon kérem az ő szent Fiának érdeméért, adjon szent lelket azoknak, akik e könyvecskét olvassák.“ „A sötét hajnalcsillag után bújosos luteristák vezetőjét“ pedig ezzel fejezi be:

Adja a mennynek és földnek teremtő Istene a közbenjáró Krisztus Jézus érdeméért, hogy mindnyájan egy akolban, egy hitben és vallásban szolgáljunk az ő szent Felségének.

Mi most inkább a *pázmányi elmékedés* szentignáci medrére szeretnénk rámutatni. Pázmány sokáig járt a lelkigyakorlatok iskolájába, annak egész módszere vérébe ment át. Szent Ignác összes imádságformáit ismeri: kezdve a hármass imamódtól az értelmi megfontolás, a diszkurzív elmélkedés, a szemlélődés, az érzékek alkalmazása, a folytonos kollokvium lépcsőin át a tett imájáig, és a misztika határáig (Külön tnuhmányt érdemelne, hogy vajon belépett-e ebbe az elzárt kertbe!) Imádságoskönyvének gyakorlati tanácsai, a Kalauz utasításai, a prédikációk tanúságai mutatják, hogy lelkipásztori és lelkivezetési pedagógiája is a lelkigyakorlatok aszkézisében gyökerezik.

Az *értelmi megfontolás* klasszikus példái a Kalauz I. könyvének istenélménye, továbbá az isteni szeretetről és A bűn rútságáról szóló beszédei. Prédikációi egyékbént is többnyire szabályos elmélkedések. A bevezetésben ügyes helyzetképpel leköti a képzeletet, a tárgyalás pontjai elmélkedési fejtegetések mindig erősen szemléltető képekkel és sok gyakorlati alkalmazással. A szentbeszéd végét meleg imabeszélgetéssel zárja. A nagypénteki prédikációja egyenesen felér egy „colloquium meditativummal“.

Jézus életét inkább „szemlélődésekben” állítja elénk. Célja, hogy az átélés melegségével a szívet meghódítsa és az akaratot nagylelkű követésre bírja. Ennek remek darabjai: az első karácsonyi beszéde „Krisztus urunk születésének idejéről, módjáról, helyéről”; a nagypenteki prédikációja az egész passiót szövegezi meg; a feltámadt Jézus jelenései a vigasztalás kapuit nyitják meg. Az *érzések alkalmazásának* módszerei A pokol örök kínjáról és A mennyei boldogságról szóló szentbeszédekben jut kifejezésre.

Az *imádság* Pázmány szerint elménknak Istenhez emelése alázatos és ájtatos akarat (Sz. Ágoston nyomán), vagy az Istennel való gyakor beszélgetés (sermocinatio cum Deo, Nisszai Gergely). Az ima gyakorlatát két kitűnő beszédben fejti ki: „Az imádságról” és „Mint kell Isten igéjét hallgatni” (egykor minden magyar diák kötelező olvasmánya!). Az imádság forrásanyagára az „Szentírás felséges méltóságáról” szóló prédikációjában, a kicsendülő imakollokvium különböző formájára pedig az Isten jelenlétéről szóló beszéd második részében mutat rá.

A jó imádság első feltételének a *külső magatartást* nevezi: megfelelő helyet, időt, és térdenálló tiszteletet kíván. „Aki reggel kél Istenéhez, mindjárt felébred ahhoz az Isten”. Tudatában legyünk, hogy Isten jelenlétében imádkozunk: „Eszünkbe jusson, hogy Istenünk és az ő anyagai szemei néznek reánk.”

Azért: nagy böcsülettel és tisztelettel térdre essünk, sőt leboruljunk és mint éhező koldus a gazdag előtt, mint halálraítélt ember bírása előtt, mint szűkölködő koldusok, mint kegyelemkérő rabok... alázatosan álljunk Isten előtt.

Magát az elmélkedést a *bevezető imádság* nyitja meg: a kegyelemkérés; mert „nem mi, hanem a Christus lelke-kell-hogy imádkozzék bennünk.” Mennyire alázatos ez a pázmányi kérés:

Uram, én szegény koldus vagyok, segícs engem. Igen nyomorult beteg vagyok, gyógyícs engem. Ostoba vagyok, mint a barom, oktass engem. Tudatlan gyermek vagyok, nem tudván, mit mivellyek, azért Te agy, Uram, értelmet, hogy a jót megválasszam a gonosztól, Te agy erőt, hogy életem kedved szerint rendezhessem. (Minden mondata szentírási idézet.)

A külső magatartásnál fontosabb a *belső lelkiület*. Ennek kellékei Pázmány szerint: a tiszta szív, a szomjas lélek, a figyelmes értelem, a hűséges akarat és a bensőséges átélés.

A bűneitől megtisztult szív, az Istennel és emberekkel megbékélt lélek és az önmegtágadó élet az első kellék, hogy „lelkünk tiszta edénye legyen Isten igéjének”. Továbbá lelki kívánsággal és éhséggel járulunk az elmélkedéshez. „A testi étel is csak akkor esik jóízűen, csak akkor hasznos táplálásunkra, mikor az ember éhezve eszik”.

Lényeges kelléke a megrendülés az isteni titkok hallatára. Elmélkedésünk azért olyan száraz, mert hiányzik belőle a „*csudálkozás*”, a pázmányi

man-hu (mi dolog ez), a proházskai mirari, venerari, sentire, a kisterézi stupor et tremor.

Fogyatkozásunknak gyökere és tunyaságunknak kútfeje, hogy annyszor hallván a Krisztus születését, csak úgy elmélkedünk arról, mint közönséges mindennapi dologról.

A külső magánynál sokkal fontosabb a *belső csend*, az összeszedettség.

Miképpen a test lélek nélkül nem ember: úgy a nyelvvel való kérés figyelmetesség nélkül nem imádság. Azért elmecsavargás nélkül, figyelmesen, nem ásitó és szunnyadó álmoassággal, hanem ébren imádkozzunk. Miként a beteg minden egyéb gondolatit félreteszi, szemét, száját a doktorra fordítja, vigyáz, fülel, hogy az orvosságok nemét, mértékét el ne vétse, idejét, módját ne változtassa.

Az összeszedettséghez tartozik a *kíváncsiság megfékezése*: „Ne új dolgokat tanuljunk, hanem arra gerjedjen akaratunk, amit tudunk. A keresztyén tökéletesség nem a sok tudásban, hanem a szent akaratban áll.“

Az imádságban fontos az értelem buzgósága, de még inkább a *belső átélés*. „Isten értelmünk és szívünk buzgóságára figyelmez.“

Jaj ki sokan vannak, kik ajakukkal dicsérik Istent, de szívök távol jár tőle. Akik ízít nem érzik az imádságnak, mint a rágás nélkül elnyelt falatoknak. — Ha a manát meg kellett őrleni, törni és főzni, a Szentírás ízít, gyönyörűségét és táplálását nem érezhetni, hanem ha elmékedésünkkel apróra törjük az ő titkáit. — Hogy vérünkbe szívódják fel: nem egyszer és lágyan, hanem többször és kérődzve, éjjel-nappal ebben elmélkedjünk. — Akkor lesz az elmékedés lelki eledel: mellyel tápláltatik, vastagodik, kövéredik a lelkünk.

De az Isten titkainak és akaratának értelméhez „nem tudományunk lábán érkezünk, hanem Isten tanítása és vezetése által“. Azért hiábavaló minden személyes munka: a megfontolás, a behatolás, az ízlelés, az elmélyítés, a gyakorlati alkalmazás, ha Isten kegyelme meg nem termékenyíti az ember erőlködését. Pázmány az elmékedésben is a *kegyelem elsőségét* és a Teremtő közvetlen működését hirdeti:

Isten az, aki egybeköti az imádság és isteni kegyelem lelkét. — Isten az, aki malasztyával megnyitja a szüveket, Isten gyökerezeteti és neveli az elvetett magot.

Azért hangoztatja, hogy elmékedésünket folyton át-meg átszöjjük meleg *imabeszélgéssel*:

Buzgó szeretettel Istenhez folyamodjunk, gyakor fohászzkodásinkkal őtőle segítséget kérjünk, és úgy beszéljünk vele, *mint jelenlevővel*. Egyszer mint gondviselő Atyánknak hálákat adjunk, másszor mint szüntelen reánk vigyázó Pásztorunktól oltalmat kérjünk, néha mint Biránkat félelemmel engeszteljük, néha mint adakozó Urunkat dicsőítsük és valami dologhoz kezdünk, azt elsősorban is az Isten tisztességére igazítsuk.

Pázmány nemcsak az imádság mestere, hanem a lelkiség tanítója is volt. Amint Imádságoskönyvében híveit a napi lelkiismeretvizsgálatra és

a ritmikus imára tanította, úgy prédikációiban nem egyszer a napi elmélkedésre buzdítja:

Mindennap időt válasszon, melyben az Isten igéjének és a keresztény vallásnak bizonyos cikkeit jól megfontolja: az Isten jótéteményeit és az ígért boldogságnak nagy voltát meggondolja, bűneinek sokaságát, az örök kárhozatnak súlyát szeme eleibe terjessze. Vaj, ki nagy jóságok gazdagsági, vaj, ki szép vigasztalások aratási következik ilyen elmélkedésből... Ezzel gerjed az isteni szeretet, ezzel könnyebben a világ nyavalyáinak szenvedési, ezzel őriztetik a lélek igazsága és nekedik az élet szentsége...

Az imádság művészetének elsajátítására a legjobb tanácsa ez:

Miképpen a járás kisded korunkban nem egyéb oktatásból tudjuk, hanem járásból: úgy az imádkozást gyakori imádkozással tanuljuk.

De azért reméljük, hogy Pázmány tanácsai és útmutatásai is hozzásegítenek, hogy ízit és gyönyörűségét érezzük a lelkiségnek. Ha kóstoljuk, megérezzük, mily édes az Úr.

Vannak, akik Pázmányt a *racionalizmusban* marasztalják el. Mintha imáiból, lelkiségéből hiányoznék az istenélmény melegsége és mintha a lelkek térítésében inkább természetes adottságaira támaszkodott volna. A genuin magyar és szentignáci lelkiség és apostolkodás egyaránt megszokott félreismerése fog kezét ebben a felfogásban. Aki ezt állítja, az nem olvasta Pázmány „intim írásait“ és nem figyelte meg munkáját úgy, hogy „ízit és gyönyörűségét“ is érezte volna. Igaz, hogy Pázmány az észen keresztül közelíti meg a szívet. De teszi ezt azért, hogy tanítását szilárd alapokra helyezve annál inkább átizzítsa a lelket és cselekvésre bírja az akaratot. Az egész ember átadásáról, az Isten-lélek viszony átélt bensőségéről van itt szó, „amely végső fokon érzelmi, de értelemből táplálkozó, cselekvésben megnyilatkozó, természetet és természetfelettit áthidaló kegyelmi valóság“. (Sik)

Irodalom

A gyarkorlati célt tekintve tanulmányunkat nem akartuk a jegyzetek koloncával megterhelni. — Pázmány-idézeteink az Összes Munkák magyar sorozatából, főleg az „intim írásokból“ valók. Ezek voltak főforrásaink.

Felhasznált irodalom: Sík és Schütz munkáin kívül

Kornis Gy., Pázmány személyisége. Bp 1935.

Bangha B., Pázmány Péter a jezsuita. M. Kultúra (1937) II 331—334.

Noszlopi L., P. P. lelkisége: Élet 27 (1936) 87—88 és Kartal Ernő gépirásos disszertációja: Pázmány a Vir religiosus (Bp 1960) nem került a kezünkbe.

A szentignáci lelkiség elemzésénél két munka segített:

H. Rahner, Ignatius von Loyola als Mensch und Theologe. Freiburg 1964.

E. Coreth, In actione contemplativus: ZkTh 76 (1954) 55—82.

A KERESZTHORDOZÓ PÁZMÁNY

1947-ben, a kereszthordozó nagy Pázmány halálának 310. évfordulóján az a feladatom, hogy mint az ő szerény utóda az örökségből vett tűzzel szövétneket gyújtsak emlékezetének és magunknak úgy, amint fél-százada tettük ezt évről-évre. Azóta, hogy a nevével munkálkodó Pázmány Egyesület a Pázmányserleget emelő Csernoch, Serédi bíborosok, Glattfelder és Czapik érsekek, Prohászka, Tóth Tihamér püspökök, Bangha Béla, Apponyi Albert és annyi az örökkévalóságba költözött jelesünk ajkáról itta Pázmány tanítását, vette útmutatását, a magyar kálvárián a kárpithasadás, a földrengés és égború még nehezebb és sötétebb lett. A nagy pusztulásban eltörött, meghasadozott a magyar föld Isten kezével kivert művészi kelyhe. Lakomat nem ülünk. A nagy pusztulást követő első emléknapon nincs többé Pázmányserlegünk; nem gyöngyözik benne számunkra az öröm bora, epe és ecet a mi sors-italunk; nem kíséri azt a magyar nép hármas földi jókivánsága és java: a bor, búza és békesség, de talán megnehezedett tetetőzójük, az örök üdvösség is.

1947-ben mi inkább a keresztúton próbáljuk végigkísérni őt, Mestere nyomában a magyar történelem fájdalmaik férfiát. Volt annyira öntudatos magyar minden ízében, rostjában, minden gondolatában, szívdobbanásában, és kedélyrezdülésében a messze Krakóban, Rómában és Grácban is, hogy mikor nemzete szolgálata és szerzetesi engedelmsége hazabozta, minden képességével Cirenei Simonként ráállt a területileg, lelkileg viharosan megtépett, a félhold világában élő nemzete keresztútjára. Örvénylett előtte a Kelet és Nyugat immár hatszázéves gyilkos kettőssége, a nem egy, de három és lelkileg még több Magyarország, a végváros, békétlen, öntépfő nemzet minden gyötrelme. Trója égett; ő volt annak tevékeny, de ugyanakkor keservesen vonagló Laokonja, mert a szikláknak is van könnye, a puszták kemény, éles homokjának is van zengő sírása.

Ha felütöm Bethlen Gáborhoz, I. Rákóczi Györgyhez írott leveleit, csodálatos lelkiség csap föl a sárguló pergamentekből. Akár latinul ír a Cara patria-ról, akár tiszavidéki ősmagyaros zamatja jelentkezik régi, népies kifejezések áradatával zengő, izes magyar nyelven vita-írataiban, országgyűlési beszédeiben, prédikációiban. Kemény, de érzékeny lelke mély és tartós fájdalommal övezi a „szegény megromlott hazát, elfogyott nemzetségünket; az üszögöcske hazát, a Szendrőtől Pozsonyig két-három hitvány és hegyek közt levő vármegyéktől megváltván, teljeségesen mint áltatott országot. A harcok hazáját és a lázadások örvényét, amelyben nemzetünk vére romlik és fogy^a. Rómáig elhat a

könnytelen fájdalom sírása azokért, akik „az erdők rengetegeiben áldozatul estek az éhségnek és fagynak”.

Erdély felé kiáltja az országért való nagy felelősséget és azt, hogy 13 év alatt 200.000 magyar hullott le a magyarság életfájáról, a szerinte elmellőzhető testvér-tusákban. Istvánfyhoz írja lelke megrendülésével: „Feltartóztathatatlanul megyünk a végenyészet felé, ha jobb irányt nem veszünk”. Pázmány nem beszélt róla kifejezetten, de egy deliriosus nemzeti haláltáncot látott maga előtt. A honi föld itta, az eszéki híd vitte szüntelen a magyar vért. Kelet és Nyugat egyszerre aratta le a vér vetését.

Alig van történelmi arcképcsarnokunkban — tanítványát, Zrinyi Miklóst, továbbá Széchenyit és Wesselényit leszámítva —, akit annyira foglalkoztattak volna a magyar sorskérdések, mint mindannyiuk elsejét, Pázmányt. Életét feltette a hasadt magyar lélek egyesítésére. Az ehhez vezető utak és módok nála mások voltak, mint a történelem szimpadán együttszereplőké. Az egység partját annyira sem láthatta meg, mint Mózes az ígért földjét. Fél századdal előbb hanyatlott sírba, mint Buda felett elfogyott a félhold. Addig, amíg ennek előkészületi ideje folyt, mindent felülhaladó vezérlő gondolata volt: ne tusakodjék, ne vérezzen a magyar maga között, mert a belső vihar távolabbi villámokat von fölénk. Eszterházy nádorral évtizedes barátság, közös közéleti munka és azonos világnézet fűzte össze. De nem vonakodik élesen szembe fordulni vele, amikor az — szerinte — a magyar vér kíméletével, külső veszélyekkel kevésbé számítva, idő előtt fegyveresen erőlteti az egész magyarság egymásratalálását. Sőt a katolikus restauráció vezéréként odaáll vele szemben az akkori idők másik magyar táborának vezére, a maga világához szívósan ragaszkodó I. Rákóczi György fejedelem mellé a nemzet vérkészletének megóvása érdekében. Mert — így szól az ő gondolatmenete — két oldalon toboroznának 4000—5000 magyar lovast. Ha lengyeleket hoznak, abban a csapatban is Váradig már több lesz a magyar, mint a lengyel. Egyik is, másik is rontó társat keres. Közben — írja — fakadozik a pestis. És mindig későn eszmélünk rá, hogy az oltalom is könnyen ártalommal válik. És a tapasztalat tandíját mindig vérválatában fizetjük. És ha nem könyörülünk a nemzetet, megsíratnák az utánunk jövőké is. Jászai Mari, a nagy magyar tragika, a cenkli sírboltba járt társalkodni, gondolatot cserélni. Mi ma Pázmány alakját figyeljük. Akarjuk szeretni a nemzetnek kevés boldogját, annál több elesett, megkeseredett szegényét és nem húzzuk meg osztályok közt a demarkációs vonalat, mert az Evangélium sem engedi ezt tennünk.

Az örvénylő magyar sorskérdésekben egyek tudunk és akarunk lenni minden becsületes, jószándékú magyarral. Közös a bánatunk a mesgyén innen, mesgyén túl a vihartépett magyar fa minden legkisebb, hulló levele felett, legyen bár mozdulatlanul lekötve, sodorja bár a vihar — felettük hazafelé mutató halovány csillag alatt — végig a népek hazája, a

nagyvilágon át. A magyar élet, vér és lelkeség, a magyar ifjúság nevelése, segítése, a nemzet erkölcsi tőkéje és tisztessége védelmében a kinyilatkoztatott tanok soha nem mellőzhető, örökké szikla-fundamentomán mi, a legidősebb és legnagyobb testvér, az egész nemzetet átjógó és összefogó gondolatokat követünk. Bizton hisszük, hogy így valósul meg Pázmány reménysége: az állandó békeség.

A katolikus sajtó és irodalom tábora, amely mindenkor a maga szívében éli, érzi és vérzi át a nemzet minden tépő-szaggató fájalmát, égő-sajgó sebtét, panaszos jajszavát, szégyenét, lélek-felemelő, nemzetgyógyító erőinek jelentős részében — a nemzeti ujjáépülés és felemelkedés nagy kárára — kényszerűen tesped és idegen énekek hangjainál hallgató ajakkal, tétlen várakozik. Az Országos Pázmány Egyesület értékes és nemes tábora készüljön fel tudással, lelkierővel, hogy amikor a hárfák lekerülnek a babiloni fűzekről és Sion énekéből zengnek nekünk éneket (Zsolt. 13): Pázmány nyomdokaiban tudásuk, értékük és meggyőződésük legjavát adják népük felépüléséhez, életkedvéhez s bizalmához; folytatásuk az igazság művét a lélek és toll művészetével. Pázmány nem tört le a számkivetés éveiben, a hazaárulás divatos könnyedséggel besütött bélyegével, hanem állandó készenlét jellemezte a toll és szó, a közélet és Egyház vonalán.

Amikor Pázmány Nagyszombatból alátekintett a sokszorososan letarolt és megritkított magyar földön keletre és délre, megsajdult a szíve Esztergom, Buda, Várad, Lippa vára gondolatára. Úgy gondolta, hogy mindegyik megérné, hogy a világ kereszténysége szálljon táborba érte. Mi most nem mehetünk a kegyelet zarándokútján kedvelt helyei, Újvár, Sellye, Turóc, Nagyszombat felé, de Pozsonyba sem sírjához zarándokolni. Fegyveresek állják utunkat, hogy babérlombot vigyünk a sírjára. Az odaát élő magyarok útját is be akarják gyepesíteni a pozsonyi dóm felé, ahol Donner magyar huszár Szent Mártona virraszt Pázmány álmai felett.

Legyen bár még oly sötét ború az ő sírja körül, konfiskálhatnak ősi és emberi jogokat, javakat, szent örökségeket, Pázmány a miénk és miénk Pázmány tanítása. A pozsonyi dómból, Pázmány sírja felől magyar rabszolga-karavánok felett, a Szudéták felé, de minden magyarok felé is száll az ő örökértékű tanítása: „Az erőszakkal élni veszélyes, annak sikere ingatag! Az igazságra vezető Kalauz megtanít minket arra, hogy a gyűlöletnek, embertelenségnek is van léleklarangja, de az igazság és meleg szív túlél papírt, öklöt, fegyvert és földi szerencsét.

[Dr. Vecsey József (szerk.): Mindszenty Okmánytár II (München 1957) 262—268.]

PÁZMÁNY A MAGYAR PAP

Húsz évig élt külföldön, alig fejezte be tanulmányait, máris egyetemi tanár lett, mestere az akkor még uralkodó latin nyelvnek; személyi kapcsolatai korának fontos személyeivel gyorsan gyarapodtak, érezte roppant tehetségét és tagja volt a Jézus Társaságnak, amely akkor már világtörténelmi szerepet vitt, tehát nyugaton tündöklő pálya állt előtte, de ő mégis visszakanyarodott a nyomorult hazába. Ott pedig az első években annyi keserűség, bánatalom, kudarc érte, hogy sötét óráiban vadul megmarta a kétely: érdemes-e tovább harcolni az ügyért, amelyet elveszettek látott. Rendtársaktól kezdve jóformán mindenki ellene volt, de mégsem adta föl az ádáz küzdelmet a balsors ellen. Pontosan ismerte a világpolitika mozgását, annak irányító erőit és ágas-bogas szövevényét, világosan látta hazájának reménytelen állapotát, mégis elszánta magát, hogy megállítja a végzetet, lerakja a jövő alapjait és utat épít, amely a fölemelkedés irányába tereli a nemzetet. Fölötte tanulságos lenne pontosan kidolgozni, milyen meggondolás indította Pázmányt arra, hogy az ígéretes nyugatról az akkor is naptalan kelet felé forduljon és ott akarjon nagyot alkotni, ahol az aprófü is vesződve tengődik.

Még ifjú volt, amikor Erdélyt elhagyta és húsz esztendő a messze idegenben bizony bőven eleendő arra, hogy az édes haza képe elszürküljön az emlékezetben. Ehhez kell még venni, hogy a jezsuita hivatásánál fogva hithirdető és egy kissé mindig világtávtalokban is gondolkodik és második hazája az a terület, ahová apostolkodni küldik. Pázmány tudta, milyen virágoskert volt hajdan Pannonia és milyen siralmas helyzetbe került az ország és az egyház a mohácsi vész óta, azért nem tudott nyugton maradni a gráci tanszéken, amikor a határ közeléből látta a szörnyű pusztulást. Főleg az erdélyi fejedelmekhez, Bethlenhez és Rákóczihoz irt leveleiből tűnik ki, mennyire sajnált a szíve az ország romlása miatt, tehát minden bizonnyal e keserű bánat hajszolta vissza a végvári vonalra. E gyötrelmet csodálatos erővel mondja ki, mintha a vérebe mártaná tollát, amikor a nemzet állapotát írja le. Maradék, fogyatéék, darab haza, magyar üszögöcske és hasonló kifejezések folyton visszatérnek nála, sőt azt is számtalanszor hangoztatja: kész az életét is bármikor föláldozni a nemzet javára. Az apostol szemében István öröksége Krisztus országának egyik tartománya, amely ebek harmincadjárja jutott s azért minden erejét latba veti, hogy azt a végzettől megmentse.

A pannonthalmi képtárban van Pázmánynak egy arcképe, amelyet bizonyára bécsi művész festett róla, amikor az élet delelőjén volt. Az arc piros, a tekintet átható, a test izmos, minden vonása és egész alkata

jellegetesen magyar. A magabiztos fölény a rendkívüli egyéniség hatalmáról tanuskodik, akiben a lángelme tökéletessége jelenik meg: az értelem és akarat összhangja, mert egyaránt megvolt benne a tudományos gondolkodás, a gyakorlati érzék és az elszánt cselekvés képessége. Kétségkívül e páratlan tehetség is ösztönözte, hogy az ország ügyét kezébe vegye és a nemzet sorsának új irányt szabjon.

Pázmány példája hathatós lecke a *mai nemzedéknek* is. Az igaz, ma az egész ország hódoltsági terület és a nép egy része földönfutó, tehát mi sem könnyebb most, mint beadni azt a híres derekat, vagyis otthon beletörödni a balsorsba és reménytelenül tengődni napról napra, a külföldön pedig lerázni magunkról a kínzó gondot és élni a világunkat, ahogy éppen sikerül, amint valaki nyersen megfogalmazta: „Ne bosszantsanak engem holmi magyar ügyekkel, mert én belga vagyok és semmi közöm a multhoz!” Annyi bizonyos, iszonyatos a mi sorsunk, vajmi könnyen elcsigázza és összeroppantja a keményeket is, de még inkább a silányakat és puhákat és ilyen időben csak a nagyon okos ember őrzi meg szilárd nyugalmát, mert tudja, milyen forgandó a szerencse, főleg ebben a korszakban, amikor annyira meggyorsult a történelem menete. Micsoda botorság azt hinni, hogy csak nálunk marad minden változatlan, holott az egész világ forrongásban van! Két nagy mozgás folyik most szemünk láttára a földön. Isten kegyelme és a válság nyomása — bizonyos értelemben ez is kegyelem — egymás felé szorítja az elszakadt keresztényeket és keservesen kínlódva haladunk az egység felé, de ez a fordulat akkora, hogy annak jelentőségét csak a szakértők tudják lemérni és ezek bizonyára nem túloznak, amikor azt mondják: új korszak, új keresztény tavasz kezdetén vagyunk. Ugyanakkor ezzel párhuzamosan megy végbe a kommunista tábor hasadása, mert minden vörös ország a maga érdeke szerint magyarázza már a marxista hitvallást és a moszkvai központ tekintélye ma ugyancsak meg van tépázva. Nem botorság még ilyenkor is egy tücsöktanya látókörében élni?

Pázmány azért is vállalta és bírta a reménytelennek látszó küzdelmet, mert minden tekintetben szellemóriás volt, ám ez egyuttal kötelezte is, hogy a sántának lába és a vaknak szeme legyen, vagyis tehetségét a közösség szolgálatába állítsa. Régebben otthon sokat panaszkodtunk azon, hogy nálunk a tehetség nem érvényesül, mivel vajmi gyakran a könyöklő törpék szállták meg a fontos állásokat, éppen azért meg kell már egyszer tanulnunk, hogy a kiválókat megbecsüljük köztünk és segítsük őket oda emelkedni, ahol istenadta képességük érvényesülhet a köz javára.

Világosan látta Pázmány, hogy az ország fölszabadulása csak a távoli jövőben várható, de nem tette ölbe a kezét, ellenben minden erejét latba vetette, hogy a nagy fordulatot előkészítse, pedig egyáltalán nem remélhette, hogy azt megéri. Ezzel nem is törődött, ellenben *iskolát csinált* maga körül, tehát az ifjúság legjavát válogatta ki és olyan műveltséggel szerelte föl őket, hogy alkalmasak legyenek az ő művét

folytatni és az új föladatakkal derekasan megbirkózni. A Zrinyiek, Széchenyiek, a későbbi vezetőség nagy része ebből az iskolából került ki és Pázmány szellemében iparkodtak a rombadőlt országot újjászervezni. A mostoha körülmények ellenére kevés embernek volt akkora maradandó sikere történelmünkben, mint neki s azért a példája is időszerűbb nekünk, mint bármikor.

Folyton kínozza, hogy a háborukban és nyomorban annyira elfogyott a népünk s azért minden erővel azon volt, hogy *a vérünket kímélje*, különben nem lesz nép a földön, ahonnan majd a törököt kiszorítják. Ez a nagy harcos állandóan a békekességért küzdött, amint roppant levelezése megrendítő módon tanuskodik róla. Ezért könyörgött Bethlennek és Rákóczinak, ne húzzák ki a kardot, mert arra csak mi fizetünk rá. Ne izgassák se a portát, se a bécsi udvart, hanem maradjanak csöndben és egyetlen törekvésük legyen, hogy gyarapodjék a nemzet és erős szava legyen, amikor majd elérkezik a nagy leszámolás ideje.

Nem akarta, hogy az ország nagyhatalmak harctere legyen. Föltétlen híve a Habsburg királynak, de Erdély függetlenségét is szívósan védelmezi és mindkét félnek nyíltan megmondja véleményét és panaszait. Az önérzetes nagyúr egyenesen azt ajánlotta, hogy a portát ajándékkal halmozzák el, csak békében maradjon, de a legfőbb gondja volt, hogy a magyarok egymással ne hadakozzanak, ellenben gyűjtsék az erőt a döntő küzdelemre. Bethlennél nem volt sikere, de Rákóczinál elérte, hogy az ő életében nem indított háborút. Bizony nehéz megérteni ma, minek fészkelődött akkor az a maroknyi nemzet, amikor úgy voltunk Pázmány hasonlata szerint, mint az ujjunk a küszöb meg az ajtó között. Mire való volt például az a fenesi csata, ahol a török olyan csunyan levágta az erdélyi urak seregét. A győztes basa száz öregkésért küldött be Kolozsvárra, hogy lenyúzza a fejeket és sok társzekéren küldte azokat a nagyvezirnek.

Könnyű elgondolni, mit szólna Pázmány ahhoz a *módszeres gyilkoláshoz*, ami most otthon folyik. A nemzet zöme az aljasság mocsarába fulladt, hiszen a sajtóban is arcátlanul hirdetik, hogy a szülőnek joga van dönteni a magzat élete fölött és a szabadságra hivatkoznak abban az országban, ahol semmi más szabadság nincs. Soha még ilyen mélyre nem zuhantunk és utánnunk kellene fajtánkat, ha a hullabűzös lápon nem virulna mindenfelé egyegy kis életsziget: azok a családok, amelyek még megtartják az élet törvényét és hisznek a jövőben. Minél bitangabb a többség, annál inkább kell tisztelni és csodálni a hősi kisebbséget, amely a holnap ígérétét védi körömszakadtáig. Megint olyan időben élünk, amikor csak a csoda menthet meg bennünket, vagyis az Isten kegyelme a hűséges szívekben, akik most is édesapák, édesanyák akarnak maradni. Őket kell külföldről támogatnunk azzal, hogy fölverjük a nyugati közvéleményt főleg a sajtó által a magzatirtó gazság ellen. Bizony ez volna most a Nemzeti Bizottság és a sok magyar szervezet főbenjáró

kötelessége. Pázmány ma korbácsolna minket cinkos hanyagságunk miatt, ha nem teszünk meg minden tőlünk telhetőt, hogy a moszkvai basák újabb merényletét megzavarjuk.

A legnagyobb primásnak sem sikerült a magyarok közt békét teremteni, de a sok háborúság közben hatalmasan alkotott, hogy a kor színvonalára *emelje műveltségünket*. Létrehozta az egyetemet, a bécsi papnevelőt és a többi iskolát, de talán legnagyobb érdeme volt ezen a téren, hogy egy csapásra megteremtette irodalmi nyelvünket. Amikor ő kezébe vette az akkor még paraszti sípot, abból egyszerre főnséges orgona lett és mindent kimondott: a tudományos gondolatot, a tanító okosságokat, a szónoki erőt és a költői finomságokat egyaránt. Írásain folyton érezhető, mennyire élvezte a szavak varázsát, a mondatok ütemét és zenéjét, meg a szellemnek azt a boldog szabadságát, amelyet a kifejező hangszer tökéletessége ad

Írói és szónoki tehetsége egyáltalán nem volt öncélú, hanem a *nevelés szolgálatában* állt. Mint vérbeli nevelő elsősorban önismeretre akarta vezetni a népet és ebben is páratlan mester volt. Igen szükséges és szép munka lenne műveiből összegyűjteni az akkori magyar jellem és lélekalkat leírását, amihez foghatót csak Széchenyinél találhatunk. Ez a tanulmány ma is nagyban segítene magunkat fölfödözni: ma is épúgy megvan bennünk az a bizonyos szilajság és épúgy hiányzik a hidegfejű gondolkodás, mint Pázmány korában. Az utóbbi száz évben nálunk a nevelésről rengeteget írtak és beszéltek, de vajmi kevés szó esett a nép ismeretéről, amelyet javítani akartak. Ismertem valakit, aki jól forgatta a híres Förster műveit és így fölszerelve kezdett egyik intézetünkben működni, de pár hónap alatt teljes kudarcot vallott és akkor ütött a fejéhez: hiszen ezek a fiúk magyarok és úgy kell velük bánni, mint a jó családok hagyománya tanítja. Főleg a prédikációk könyve elsőrangú forrás ebből a szempontból, mert abból kitűnik, milyen tüzetesen ismerte Pázmány a fajtáját és minő módszert alkalmazott, hogy annak a lelkét nemesítse. Megbecsülte a nép fejét és első sorban az észhez szólt, belátásra segített, hogy a meggyőződés vezesse az akaratot és uralkodjék a gyorsan hullámzó érzelmen.

Mennyire egész keresztény és apostoli egyéniség volt Pázmány, abból is kitűnik, hogy őszintén *szerette az egyszerű népet* és a szegényeket. Tehetőséges fiaik számára a nagyszombati egyetem keretében külön intézetet állított föl, hogy minél több művelt fő szolgálja majd az egyházat és a hazát. Szívét szaggatta a szegénység szenvedése és pusztulása a hadjáratok idején és amikor a fejedelmeket a háborútól igyekszik visszatartani, első sorban a nép nyomorára hivatkozik, ami annak következménye lesz.

Egyetemi tanár volt, aztán érsek, bíboros, országnagy, a nemzet első szónoka és írója, aki európai szerepet játszott, de első tisztjének a *lelkipásztorságot* tartotta s azért minden áldozatra kész volt, hogy a népnek alkalmas papokat neveljen, és így az egyszerű községgel együtt vonuljon be az örökkévalóságba. Hála Istennek, hogy a multból ekkora fény világít a mai vak éjszakába.

S Z E M E L V É N Y E K

AZ ÉN KEGYELMES URAMHOZ, A TELJES SZENT HÁROMSÁG EGY BIZONY ISTENHEZ ALÁZATOS AJÁNLÓ IRÁSOM

Örök Mindenható, felséges Isten, uraknak Ura, királyoknak Királya, emberi erőtlenségemnek kegyes gyámola és minden igyekezetek gondviselő vezérlője, hálákat adok szent Felségednek, hogy engemet kegyelmes-ségedből az igaz hit zászlaja alatt, egyházi állapotban köteles szolgálóddá fogadtál, áldásodat reám árasztottad, lelki és testi ajándékaidal szívemet magadhoz szelidítetted, akaratomat szolgálatodhoz édesítetted, késedelmességemet serénységre sarkantyúztad, gyarlóságaimat érdemem szerént nem ostoroztad, hatalmas kezeddal belémoltott igaz ismératedet naponkint nevelted, dicsőséged terjesztésére szívemet gerjesztetted, és a világ bojtortorjánjába ragadott kívánságimat szolgálatodra ösztönözted.

Mivel azért ifjúságomtól fogva arra volt függesztve szemem világa és elmém futása, hogy a Te nagy neved dicsősége terjedjen, fáradtságomat nem szántam, tehetőségemet meg nem vontam szolgálatodtól, hanem amely kicsiny girát reám bízott szent Felséged, tisztetem szerint (noha kelletténél restebben) cselédid épületire igyekeztem fordítani. Akiket eleven nyelvemmel szent Neved félelmére, szerelmére, igaz ismeretire nem mozdíthattam, irásommal akarván serkegetni és üdvösséges útra vezetni; nem illett, hogy ezt a munkát, amely a Te kegyes áldásodból származott és egyedül szent Neved tisztességét vette célul, szent Fölségeden kívül más valakinek ajánlanám.

Kisded és lengeteg ajándék ez, mert az én tudatlanságom kezeszenye rajta maradott a te tisztességes, szép tanításid kimagyarázásán. Azért nem méltók az én akadozó nyelvemnek dísztelen és unalmat szerző rebegési, hogy bemutatassanak szent Fölséged előtt, holott én legkisebb és legutolsó szolgálid között, szedők után keresgetek szőlőszemeket és aratok után szedegetek búzafejcskéket. De két ok visel, hogy egyedül Neked ajánlom, édes Uram Istenem, sok esztendei fáradtságom velejét és székit; első az, mert megismertetted velem, hogy miképpen az én fogyatkozásaimból származott, ami abajdóc vagyon irásaimban, úgy mindenestül a te tárbházad kincseiből költ, valami tiszta jó találatik benne.

Ó én lelki szemeim világosítója, tudatlanságom oktatója, igyekezetem segítője, térdre esve, sőt földre borulva, szemeim könnyhullatásaival kérlek, nyisd meg lelki szemeimet, hogy szemlélhessem a te parancsolataid csudálatosságát. Igazgasd értelmemet mennyei bölcsességeddel, gerjeszd

kivánságomat tökéletes szerelmeddel, vezérelj pennámat Szentlelkeddel, hogy hamisság elegyítése nélkül hirdessem igaz tanításodat.

És minthogy szólni kezdettem előtted, Uram, noha por és hamú vagyok, még egy könyörgésemet bocsásd kegyelmes füleidhez. Akárki mennyit szántson, vessen, ha a te áldásod nem gyökereztetni, ha az elhintett magot nem neveli, hiábavaló minden fáradság és igyekezet. Mert mennyországban nagyon annak prédikálószéke, aki tanítja a szíveket. Isten, aki felnyitja az emberek szívét, hogy értsék és vegyék, amit tanítunk. Azért adj a te méltatlan szolgáltnak oly áldomást, hogy akik az én munkámat, a te ajándékozod, az anyaszentegyház tárházából vett igazságokat olvassák, tisztuljon értelmük sötétsége az igaz hit ismeretire, lágyuljon szívük keménysége penitenciára, gerjedjen lelkük hidegsége szerelmedre, hogy minden tévelygések sötétségéből, minden bűnök veszedelméből kifeszelve, híven szolgáljanak Szent Felségednek.

EGY ISTEN HÁROM SZEMÉLYBEN

Keresztyén hitünknek mélysegesb és szükségesb tudománya a Szent Háromság egy bizony Istenség vallásában nagyon. Annak-okáért, a máj Evangéliom folyása szerint, azt rendelte a Felséges Isten, hogy még kisdéd-korunkban, minek-előtte nyelvünkkel vallást tehetünk a mennyei tudományról, a keresztség-által a Szent Háromság bélyegét felvegyük, és annak zászlója-alá íratván magunkat, örök hívséget ígérünk neki: a Szent Háromság hitelére és vallástételére köteleztessünk. Mert, mikor Atyának, Fiúnak, Szent Lélek Istennek nevében, újonnan születünk vízből és Szent Lélekből: akkor örökös szövetséggel és felbonthatatlan pecséttel, a Szent Háromság tiszteletire és szolgálattára eljegyeztetünk. Az-után, mihent első szókat akadozva és szakadozva rebesgethetünk, a keresztyénség szokása — és hagyása — szerint, a Szent Háromság nevében magunkra keresztet formálunk és az apostoli tudomány summáját, a *Hiszek-egy Istent*, szüleink oktatásából kezdjük tanulgatni; melyben a Teremtő Atya Istenről, a Megváltó Fiúról, a Szentelő Lélekről vallást tesszünk. Mihent a templomba kezdünk járni, semmit az isteni szolgálatban gyakrabban nem hallunk, mint ama dicsíretet: Dicsőösség Atyának és Fiúnak és Szent Lélek Istennek.

Hogy ennek az *Egy Istennek mi-voltárul* szóllyunk; jusson eszünkbe, hogy, mikor a kép-író és kép-faragó valakinek ábrázattára hasonló képet akar csinálni, különböző módon viszik ezt véghez. A kép-író és a gipsal-munkálkodó el nem vészen és ki nem metél a vászontól vagy deszkából, mellyen akar ábrázni valamit, hanem inkább, a festéket és gipsot reá rakogattya festő ecsetével; a kép-faragó pedig a kőhöz,

vagy tőkéhez, semmit nem ad, hanem inkább együnnen-is, másunnan-is addig metéli és faragja darabcsáit, míg ábrázat nem tetczik rajta. Azon-képpen mi, hogy az isteni Természet hasonlatosságát ábrázzuk értelmünkben, két-képpen szólhatunk ő-felőlle: először, hogy valami szépséget, jóságot, tekéletes tulajdonságot látunk a teremtett-állatokban, azokat minden fogatkozás-nélkül néki tulajdonítsuk: és azt mongyuk, hogy ő egyedül bölcs, jó, hatalmas. Másodsor úgy, hogy valamit a teremtett-állatokban látunk és értünk, azt Istenhez illetlennek itílvén, tagadással távúl-vessük tőlle: és azt mongyuk, hogy végetlen, mértéktelen, kimondhatatlan az Isten. Mert, noha vagyon Istenben szépség és bölcsesség: de nem olyan, minémút elménkben foglalunk és a teremtett-állatokban látunk, hanem annál végetlenül nagyob: úgy-hogy az isteni tudományhoz-képest, minden bölcsesség, mellyet mi gondolunk, tudatlanság; minden hatalom erőtlenség; minden tisztaság és szépség mocskok; mivel ő-előtte a csillagok sem tiszták.

Azért, ha *kép-író módgyára* akarjuk az Istent valamennyire kiábrázni, úgy gondolkodgyunk az isteni Természetről, hogy az feneketlen tengere minden jónak, oka és alkotója minden állatoknak: valami tekéletes jóság, valami szépség lehet a teremtett-állatokban, mind Istenben vagyon: de felségesb és méltóságosb állapottal vagyon, hogy-sem a teremtett-állatokban; mert a teremtett-állat szépsége és jósága cseppecskéje az isteni jóság tengerének. E földön nincs oly szépség, melyhez mocskok nem ragad; nincs oly jóság, melybe fogatkozás nem eleyedik; nincs oly öröm, melyben a szomorúság csorbát nem ejt: az Istenben pedig, minden fogatkozások eleyítése-nélkül vagyon minden szépség és jóság. Azért, mikor Moyses-nek ígéré Isten színe-látását, azt mondá: megmutatom néked a Minden-Jót, magát nevezvén Minden-Jónak: mert, a Szent Pál szava-ként, ő-tőlle, ő-általa, ő-benne vannak mindenek. Ezt pedig, azzal ismérteti Szent Pál: mert mikor, úgy-mond, a mennyei boldogságra jutnak, önnön-maga Isten, mindenekben minden léssen: úgy hogy, sem étel, sem ital, sem álom, sem egyéb alkalmatosság ott nem kívántatik; semmire semmi szükségünk nem léssen; mert, valami jót az angyali és emberi elme gondolhat, azt minden fogatkozás-nélkül Istenben talállya: minnyájunknak mindene, egyedül Isten léssen. Ha mi szépség a nap fényességében vagyon: az Isten világossága azt böcsülletesben magában kapcsollya: ez-okon, Meny-országban nem léssen szükségünk a napra. Ha mi ékesség vagyon a földnek virágos mezejében: Istenben vannak mind azok a szépségek, felségesb méltósággal. Ha az emberben értelem, okosság, akarat vagyon: ezek csak képezési és ábrázása annak a valóságnak, melynek hasonlatosságára formáltattunk. Egy szóval: azt mongya a Bölcs, hogy ha valamely teremtett-állat szépségét csudálljuk: eszünkbe jusson; hogy határ-nélkül szeb ezeknél, a ki ezek Ura és Teremtője.

Noha azért, a mi szépség a napban és csillagokban vagyon, Istenben-is vagyon, és azért mondatik Isten igazság napjának, hajnali fényes

csillagnak; a mi tehetség a tűzben vagyon, Istenben-is vagyon, és azért neveztetik emésztő tűznek; a mi erő az oroszlányban, a mi gyorsaság a sas-keselyűben, a mi szelídség a bárányban vagyon, Istenben-is vagyon, és azért neveztetik oroszlánynak, sas-keselyűnek, báránynak: de ő-benne kegyetlenség nincsen, mint az oroszlányban; fáradozó ragadozás nincsen, mint a sasban; erőtlenség nincsen, mint a bárányban; nyughatatlan mozgás nincsen, mint a napban és tűzben: sőt ő-hozzá-képest, mind ezek s mind egyéb égi és földi teremtett-állatok, olyanok, mint egy csep víz, egy csep harmat: mí pedig, minden-vóltunkal, semmik vagyunk ő-előtte. Erre-nézve, azt olvassuk a Szent Írásban: hogy Isten az, a ki vagyon; és ő-kivülle semmi nincsen. Ő egyedül király, egyedül igaz, mindenható, örökké-való. Ő egyedül jó, egyedül halhatatlan. Mert magátúl és természet-szerént, oly felséggel és méltósággal vannak Istenben ezek a tulajdonságok, hogy ahoz-képest, az egyéb teremtett-állatok jó-vólta és halhatatlansága jósnak sem mondatik.

Azért azt ne gondollyuk, hogy a teremtett-állatok szépségét egybe-hordván, azok festékivel az isteni természet szépségét kiábrázollyuk: hanem más utat kel követnünk, hogy Istennek magához-illendő tulajdonságát ércsük; és *képfaragó módgyára* elszedvén a mi Istenhez nem illik, tagadgyuk azt ő-benne lenni, a mi hozzá nem illik; az-az, ércsük, micsoda fogyatkozások nincsenek Istenben: és így nem tudván micsoda az Isten, ottan csak azt ércsük, micsoda nem.

Végetlennek nevezi Istent a Szent Írás. Mert sem hely, sem üdő, sem érték őtet meg nem határozza: oly nagy, úgymond, a kinek vége nincsen. Természete végetlen: mert szám-és vég-nélkül valami lehetséges jó, ő-benne vagyon minden Jó: mindenek ő-benne vannak; az arany fényessége, a drága kövek szépsége, a királyi kertek, paloták ékessége. Egy-szóval, valami gyönyörűséges, dücsösséges, tisztességes, szeretetre-való, bévségesen, tisztán, elegyítés-nélkül Istenben találhatik. Az ő állandósága, vagy emberi módon szólván, ideje végetlen: mert, a nap-előt, állandójul volt: és ő mindenkor egy állapotban maradván, nem fogynak esztendei: vénséget és erőtlenséget nem szereznek régi idei, hanem, egyedül halhatatlan és fogyhatatlan. Jelenléte, vagy helye végetlen; mert, nincs hely, mely őtet megmérhesse és foghassa: az egeket és földet bétölti. Jelen vagyon minden teremtett-állatiban: de úgy, hogy az egek egei őtet meg nem környékezhetik; hanem magassab az egeknél, mélyeb a pokolnál: és ő-hozzá-képest minden víz egy maroknyi; minden ég egy arasznyi. Bölcsesége végetlen: mert által-ért mindeneket; és miképpen a tükör, noha minden festéket és akár-mely rút ábrázatot képezvén meg nem mocskoltatik: úgy az Isten tisztasága a mi rútságunk értelmével meg nem rútíttatik. Tehetségében végetlen: mert az ő hatalmának határa akarattya: valamit akar, hatalma vagyon végbe-vitelére. Mindent ő cselekszik mindenekkel: hordoz mindent hatalmas erejével; és miképpen a lant nem ad zengést, hanem csak, mikor a kéz illeti; miképpen a szózat nem

tart, hanem csak a míg szólunk; a házban világosság nem marad, hanem csak a míg az égő gyertya jelen vagy: úgy, ha Isten nem tart és velünk nem mukáldokdik, semmik vagyunk, semmit nem mívelhetünk. Végezetre a mi Istenünk nem-csak tanácsában és akarattyában, hanem tellyes mivoltában, változhatatlan; mint ő-maga ilyen szókkal mutattya: Én vagyok az Úr és nem változom.

Mind ezekkel nem azt adgya előnkbe a Szent Irás, micsoda az Isten: hanem azt ismérteti, micsoda fogyatkozások-nélkül-való az Isten. Sőt, mikor valami tulajdonságot ad Istennek, azt-is végre csak tagadással magyarázza: és azzal mutattya, micsoda nem, az Isten.

*

Noha az isteni természet egységét és tulajdonságait, rész-szerént felnyomozza az emberi okosság a teremtett-állatokból, de a *Szent Háromság* annyira meggyőzi az emberi okoskodást, hogy abban nehézségeket láthat: de által-értésre nyomot nem talál a természetben. Mert a Három Személy Egy természetben nem olyan-képpen egy, mint a fának gyökere, tőkéje, ága egy fának neveztetik; sem úgy, mint karunk, kezünk feje és újaink egy kéznek mondatik; sem az-szerént egy, mint a viasz, gyertya-bél és az égő-tűz egy gyertyának hívatik; sem úgy, mint az okosság, emlékezet és akarat egy lélekben vannak: hanem mind ezeknél felségeseb és csudálatosb az isteni Személyek sokaságának egysége; melyet nem földi hasonlatosságból, hanem csak az igaz keresztyén hitnek oktatásából hiszünk és vallunk. Azért, ha valamiben szükség, hogy a hit engedelmissége alát kövte tartasuk elménket és fellyeb ne eszeskedgyünk annál, a mit Istentől hallottunk: ebben a hitnek mélyeb és feneketlenb tengerében szükséges. Mert Illyés Prófétával bé kel fedni az emberi okoskodások szemeit, ha lelki értelmünkkel látni akarjuk ezt az Istennek Három Újját, mellyel az egeket és földet hordozza.

Semmi illetlenséget, semmi testi szaporodás módgyát nem kel gondolni, mikor az Isten Fiának születéséről vagy a Szent Lélek származásáról szóllunk: hanem (ha szabad teremtett hasonlatosságot említeni az isteni dolgokban) miképpen a naptól úgy ered a sugárok fényessége, hogy a nélkül és annak-előtte nem volt a nap; együtt pedig a nap és az ő sugári melegséget szereznek: úgy a Fiú világosságból származott világosság, de nem utolban-való az Atyánál, hanem a mint az Atya, úgy a Fiú, öröktől-fogva volt, és a Szent Lélek mind kettőtől öröktől-fogva származott.

Ezek és egyéb hasonlatosságok oktattya és vezetik a mi tudatlanságunkat, de vólta-képpen meg nem ismértetik a Szent Háromságot. Mert, micsoda elme foghattya-meg, hogy Egy Isten, a ki Három? És noha az Atya Isten; a Fiú Isten; a Szent Lélek Isten; és így Hárman vannak kik-közül mindenik igaz Isten; de azért nincs három Isten, hanem csak Egy az Isten? Kinek fér fejébe, hogy a ki születik, annak más termé-

szete nincsen a szülőtől? hogy az Atya nem üdösebb Fiánál? hogy a Szent Lélek nem Fia az Atyának? Senki ezt emberi értelemmel meg nem foghattya. De ne csudáld: mert sem magunk nem értyük, sem anyánk nem tudhattya, miképpen formáltatik és építettik a mi testünk anyánk méhében: sőt fel-éppült testünk tetemi számát, részeinek erejét és cselekedetét sem tudgyuk, a mint kellene. Micsoda balgatagság tehát azt ítélni, hogy az isteni Személyek származását és tulajdonságait megfoghattyuk?

Iszonyú vakságra jutottak és jutnak, valakik ezt a felséges titkot, magok eszeskedésével fontoltyák. És mint a legyek a gyertyavilágra röpdösvén, megégetik szárnyokat: úgy ezeknek eszek veszvén, temérdek tévelygésekbe esnek.

Keresztyének! azzal jók és Istennél kedvesek nem lészünk, hogy az isteni felségről mélységes dolgokat hallunk vagy értünk: hanem azon kel igyekeznünk, hogy az igaz Isten ismérői áitatosságra és tekéllentes életre indítcsön.

Elsőben azért: nagy háladással tartozunk Istenünknek, hogy a pogány setéségből, az igaz isteni isméretnek csudálatos fényességére hozott; és bölcsességének titkait megismértette velünk.

Másodszor: ebből az igaz Isten isméretiből és mind természetinek felségéből, mind hatalmas erejének nagy-voltából szükség, hogy az ő tiszteletire és szolgálatunkal-való böcsületire, indíttassunk. Mindenekfelet pedig arra vigyázzunk, hogy az isteni felséget és végetlen méltóságot bűneinkel meg ne báncsuk; melyre segítcsen minnyájunkat az Atya, Fiú, Szent Lélek. Amen.

(A Szent Háromság egy bizony Istenről. ŐM VII 91—106.)

ISTEN A TERMÉSZETBEN

Izaiás írja, hogy Isten három ujjára függesztette a föld kerektségét, akarván ezzel jelenteni, hogy e világ gondviselésében Istennek három csodálatos tulajdonsági tündökölnék, tudniillik: atyai jóvolta, mellyel jót akar cselekedni teremtett állatival; gondviselő bölcsége, mely utat talál jó akaratának véghezvitelében; mindenreható hatalma, melynek erejével megszerzi, valami szükséges e világnak hasznos vezérlésére. És hogy ezeket az isteni tulajdonságokat ájtatos szeretettel ismerné minden ember, gyakran int a szentírás, hogy Isten alkotmányit szorgalmatos gondoskodással szemléljük.

Hasznai a teremtett állatokról való elmélkedésnek

A bölcs mondása szerint a teremtett állatok egérfogó kelepcék a balgatagoknak. De az okos embernek garádicsok és lajtörjék, melyeken

Istenhez járul. Azért a teremtett állatokról való mélyebb gondolatból három rendbeli haszon származik az emberben.

Első: az Isten ismereti. A Hercules lába nyomát fövényben látván Pitagoras, minden egyéb tagjainak öregségét feltalálá az egy láb helyből. Apelles egy vékony vonítást tón a Protogenes elkezdett képén, melyből megismeré az okos ember, hogy Apelles volt házánál. Mi is a világ részeinek szép rendes állapotából, az egek forgásának, az esztendők részeinek állhatatos és alkalmatos változásiból nyilván ismerhetjük a végtelen hatalmú és bölcsességű Istennek gondviselését.

Második haszna a teremtett állatok ismeretének az, hogy ez által gerjed bennünk az isteni szeretet és hálaadásra indítottunk. Azért mondja szent Basilius, hogy mikor egy füvecskét látunk, isteni szeretetre indítottunk, ha meggondoljuk, hogy ezt Isten nem magáért, sem az angyalokért vagy oktalan állatokért, hanem a hegyek tetején zöldelő füvet az emberek szolgálatára teremtette. Mert az ember szűkölködik az oktalan állatok nélkül, hogy húsával tápláltassék, bőrével és gyapjával ruháztassék, erejével földjét szántsa, terhét hordozza, gyalogjárásától megmentse. Ezek pedig az oktalan állatok füvel tápláltatnak; a füvek nem nőnek különben, hanem ha esővel öntöztetik a föld; az esők másképpen nem lehetnek, hanem ha a tengerből és folyóvizékből pára emeltetik, a földből pedig gőzölgő füstök támadnak és szelet indítanak, mely a felhőket elterjeszti a föld kerekiségére. Ezek a párák és füstök különben fel nem emelkednek, hanem a nap és csillagok erejével. Annak okáért mind az egek az ő szép forgásával, mind az esők és mezei virágok az ember szolgálatára, hasznára és tisztességés vizsgáztatására teremtettek.

Ezeket megértvén, nem illik, hogy hasonlók legyünk amaz oktalan állatokhoz, melyeknek midőn a pásztor makkot vagy galagonyát ver a fáról, mohón zabálnak, egymást orrukkal taszigálják; de szemüket fel nem emelik, hogy megköszönjék pásztoruk jótéteményeit. A gyermekekhez se hasonlítsuk magunkat, kiknek ha szép aranybetűkkel írt könyvet adnak, gyönyörködnek ugyan a betűk tettetes ékességében, de nem értik, mi fekszik azok alatt, és a benne való mélységes tudományra nem igyekeznek; hanem azon legyünk, hogy e világi szépség által Istennek szerelmére, jótéteményeért hálaadásra induljunk.

Harmadik haszna a világi állatok vizsgálatának az, hogy ezek példája hivatalunkról és kötelességünkéről emlékeztet, és néma nyelvükkel erkölcsünket tökéletességre izgatják és igazgatják. Ez az oka, hogy a szentírás néha hangyákra, néha héjjákra, sőt ökrökre és szamarakra mutat, hogy ezektől tanuljuk, mint kell hivatalunkban járnunk. Azt mondja azért szent Basilius és szent Ambrus, hogy midőn egy szép virágot megtekintünk, ne csak úgy nézzünk erre, mint a barmok, hanem eszünkbe jusson életünk gyarlósága, rövid öröme, mulandó vígassága.

A vizek csodái

A tengerről és folyóvizekről mit mondjunk? Tengerbe folynak minden vizek, és a tenger meg nem árad: kijebb nem terjed, hanem azon állapotban marad; maga ha egy folyóvíz eleibe hegyeket hánynának, nincs oly nagy ország, melyet rövid idő alatt el nem fogna, más tengerre nem tenne. Ennek felette noha oly iszonyú habjai és háborodott folyási vannak a tengernek, hogy szörnyűség reá nézni, sőt noha a Veres-tenger sokkal magasabb a mellette való Egyiptomnál és el kellene természet szerint Egyiptomot fogni: de az Istennek hatalmas ereje nem magas partokkal és kősziklás hegyekkel, hanem gyenge és egyenes fővennyel ágyában és fészkeben tartja, és mint a vad lovat zabolán hordozza, hogy kijebb ne terjedjen, mivel a szentírás szerint Isten markába betámasztotta az ajtót, hogy kijebb ne jöhessen. Ezt a tengernek határbantartását a szentírás sok helyen ismerteti, de minket is izgat isteni félelelemre, mivel a felháborodott tenger is retteg az Istentől.

A föld és okatlan állatok alkotásáról

Hogy ne szóljunk a föld gyomrában termett ércekről, ama lassú és fogyhatatlan tüzekekről, melyek a hévízeket melegítik a föld alatt, egy kis füvecske, egy termő fának állapota megismerteti az Isten bölcsességének hatalmát. Tekintsd meg (úgymond sz. Basilius) *a búzaszárnak* mennyi csomója legyen, hogy elbírja a teli búzafejet; a zabszalmának ilyen terdecskéi nincsenek, mivel a zab könnyű és nem kell nagy erő fenntartására. Lásd mennyi polyvába takarta, és mely hegyes kalászkok kopjáival, mint lator-kertekkel, körülfogta a búzaszemet, hogy a madarak és férgek hozzá ne férjenek. Gondold meg a nagy álló fák ágbogú gyökerének erős fundamentumait, melyek a szelek és égiháborúk ellen helyben tartják a nagy fát, melyet sok száz ember sem tarthatna egyenesen! Jusson eszedbe, mi módon zöldülnek kikeletkor a fák, mint szíjják az ágak titkos és megfoghatatlan csatornákon a nedvességet, ebből mi formán nevelnek veszsőket, leveleket és gyümölcsöket!

Csodálkozik szent Basilius *a hangyákon*, kik a következőképpen telre oly gondot viselnek, mintha jövendőőről gondolkodnának. Oly fáradhatatlanul munkálkodnak az élés-szerzésben, hogy holdtőltekor éjjel-nappal egyaránt takarnak. Az élésnek pedig föld alatt szép tiszta helyt szereznek, holott mintegy szuszékban téli profontjukat tartják. De hogy a búza ki ne csirázze a földben, elharapdálják púpját és tetejecskéjét, melyen ki szokott fakadni, és így magtalanná teszik a megherélt búzát. Hogy pedig meg ne rohadjon takarmányuk nedvesség miatt, szép tiszta időt várnak, kihordják, verőfényre terítik és megszáraztják búzájukat. Mindezeket meggondolván (úgymond szent Basilius) álmélkodva azt kiálthatom szent Dáviddal: Bezzeg csodálatosak, Uram, a te cselekedeteid! Mindenedet bölcsen rendeltél, felséges Isten.

Másutt ezen szent doktor csodálkozik a *méhek* rendtartásán. Ezeknek (úgymond), mint szép rendes országnak, minden szertartásuk helyesen vagyon. Egy király közöttük, melynek noha fulánkja vagyon, de senkit ezzel meg nem sért, mintha intené a fejedelmeket és hatalmasokat, hogy késedelmesekek legyenek a büntetésre. Sőt a méhek között is, akik nem követik királyuk szelídségét, hamar megbánják: mert marások után ottan meghalnak. Ezzel is bosszúállások kívánása megfojtatik bennünk, és a békességes egyességre izgattatunk. Mikor kasba szállnak, először királyuknak öregebb és temérdekebb töltéssel erősített palotát csinálnak; azután noha geometriát nem tanultak, de szép egyformán hatszegletű házacskákat raknak lábukkal és szájukkal, melyekhez hasonlókat sok méregetéssel kellene bölcs matematikusoknak csinálni. Ilyenformán pedig azért csinálják cellájukat, hogy több házacska férjen a kosárba; és boltosak is legyenek, hogy egyik a másik alatt le ne szakadjon. A munkát úgy elosztják egymás között, hogy némelyek terhet hordanak a mezőről, némelyek azt lerakják a terhes méhekről, némelyek lépet csinálnak, simítják és fundálják a cellákat; némelyek pedig mint zsákmányosok, italt visznek a munkásoknak nemcsak szájukban, de szárnyukat is megnevesítvén.

Az égi háborút idején megérik és hazatakarodnak, s vesztegségben vannak. Mikor eljő az étel ideje, egyszersmind esznek, együtt nyugosznak el, együtt kelnek fel. Mert estefelé, midőn nagy döngésben vannak, egy, aki erre rendeltetett, körülröpül, két vagy három temérdek döngéssel jelt ad, és ottan mindnyájan hallgatnak s elnyugosznak; reggel hasonlóképpen ébresztetnek munkára. És jóllehet az egész emberi okosság sem tudna sem viaszt, sem mézet csinálni, ez a kis férgecske könnyen megcsinálja. Sőt az emberek a mai napig sem tudják, miből és mi módon gyűjtik a méhecské a mézet. Aristoteles és Plinius azt írják, hogy a levegőégből vékony harmattal együtt esik alá hajnalban az édes nedvesség, melyet a méhek behordanak kosarukban. Egyebek azt írják, hogy a virágok, nedvességét szíjják, és abból érlelik a mézet. De akármint legyen, nagy bölcsessége tündöklök Istennek a kis férgecskében, melybe oly természetet oltott, hogy azt meg tudja csinálni, amit az okos ember meg sem tud érteni. Mely gondolattal méltó, hogy lebecsássa szárnyát (mint a páva, rútlábait látván) az emberi dagályosság, és az ő tudományában s bölcsességében fel ne fuvalkodjék, egyebek felett magának ne tulajdonítson, látván, hogy megelőztetik a férgecské mesteriségével.

(Kalauz I. könyvéből.)

JÉZUS

A megtestesülés titka

Boldog az a ház, melybe Krisztus bemegy. Minket is megáld, ha befogadjuk őt. Mert nem egyébért jött, hanem miérettünk, a mi jónkért és üdvösségünkért.

Ha emberfia lett, azért lett, hogy mi Isten fiai legyünk. Ha kised gyermek, azért ilyen, hogy minket tökéletes férfiakká tegyen. Ha erőtlen, azért olyan, hogy a mennyei út járására minket vastagítson. Pólyába kötötettet, hogy minket a bűn kötelékéből megoldozzon. Tejet szopott, hogy minket mennyei eledellel tápláljon. Kicsinnyé lett, hogy minket nagyokká tegyen. Posztó darabocskába takartatott, hogy minket az igazságnak menyegzős köntösébe öltöztessen. Szegényé lett, hogy minket gazdagítson. Nincs helye a szálláson, hogy nekünk helyünk legyen mennyországban. Idegenben születik, hogy minket mennyei hazánkba vigyen. A ravóktól beiratik, hogy mi az életkönyvébe irassunk. Sírva született, hogy a mi könnyhullatásunkat megszárátsa.

*

Manhu? Mi dolog ez, hogy a teremtő Isten emberré lett? Hogy istállóban született? Mert nem lehet egész okossága, aki azon nem csodálkozik, hogy az Atya Istennek természettel, hatalommal, bölcseséggel egyenlő fia, az örökkévaló, végtelen, változhatatlan, szenvedhetetlen Fiú Isten halandó és romlandó testbe öltözött, posztókba takartatott és jászolba tétetett. Ki hallotta, hogy azon egy fiú kétszer szülessék: egyszer öröktől fogva Atyától anya nélkül, másodszor az utolsó időkben apa nélkül Anyától? Ki látta, hogy apját saját leánya szülje? Hogy anyánál elébb való szülöttje? Hogy aki ma születik, minden időknél régibb legyen? Hová lehet annál csodálatosabb dolog, hogy az Isten hatalmassága pólyákba kötöttesse? az angyalok kenyere tejjel tápláltatik? aki mindent kezében tart és visel, ölben hordoztatik? aki egeket épített, istállóba helyeztetett? Egyszóval, hogy a halandó, gyarló, változandó ember halhatatlan, mindenható, örök Isten legyen.

*

A mi Istenünk minden terhünket együtt viseli velünk. Mint az igát ketten vonszák, úgy az ő szolgálatja súlyát nem magunk viseljük, hanem ő is velünk egy igába fogta magát, hogy minket segítsen.

Krisztus szentsége

Isten mértékében Krisztus szentséges életének fontjában mérjük meg erkölcsünket, lássuk ha hiányosak nem vagyunk.

Jaj, mely mocskosnak látszik a mi tisztaságunk!
mely haragosnak a mi szelídségünk!
mely felfuvalkodottnak a mi alázatosságunk!
mely kegyetlennek a mi irgalmasságunk!
mely gyarlónak a mi erősségünk, ha a Krisztus tükörébe nézünk!
Ó, mely száraznak találtaik a mi sírásunk!
mely képmutatónak töredelmességünk!
mely fősvénynek adakozásunk!
mely torkosnak böjtölésünk!
mely változónak állhatatosságunk!
mely szófogatatlannak engedelmességünk, ha Krisztus Urunk erkölcsé
mellé állana!

Jézus Szíve

Vége volt immár Krisztus életének, de nem lett vége szenvedésének. Mikor látták, hogy Krisztus immár meghalt, csontjait meg nem törték, hanem hogy bizonyosak legyenek halálában, egy a vitézek közül általverte dárdájával oldalát, melyből vér folyt ki váltságunkért, víz folyt keresztelésünkért.

Ó áldott Jézus, mily bőkezű, sőt tékozló vagy Szent Véred kiontásában. Egy csepp véred elégséges volt az egész világ váltságára, de hogy bőséges legyen fizetésed, és ahol bővelkedett a bűn, annál inkább bővelkedjen a kegyelem: kiadtad mindenestől testedben szétoztott véredet, mikor megostoroztattál, agyvelőd körül valami vér találtatott, mind kinyomá a töviskorona, az erek vérét kibocsáták a vasszegek érvágásai; csak Szíved volt hátra és ime azt is általverték, annak is vérét bocsátják. Méltán mondhatod immár lelkünk szerelme az emberi nemnek ama drága szókat; megsebesítetted, jegyesem, az én szívemet! Ó áldott seb, ó dicsőséges nyílás! Nem egyéb keresztények a Krisztus oldalának sebe, hanem egy száj, mely az Isten szeretetét hirdeti; egy ajtó, melyen az oltalom városába és a Noé bárkájába mehetünk, hogy a veszedelmektől szabaduljunk; egy kőhasadék, melyben bátorsággal nyugodhatunk. Ebbe a hasadékba hívja Krisztus a híveket, mikor azt kiáltja: galambom, jöjj a kőhányások hajlékába! Kicsoda ezen kő? ha nem az, akiről Szent Pál írja, a kőszirt pedig Krisztus vala. Mi a kőhányás hajléka, ha nem a dárдахelye? mely oly tágas volt, hogy Szent Tamás egész kezét belé tehetette.

Keresztény ember! hagyd el a világ hajlékait, az ördög vendégfogadóit, lakjál ebben a kősziklában, mint egy galamb, csinálj itt fészket lelkednek. Ha bűneid rettetgetnek, fuss a Krisztus oldalnyílásába és eszedbe vévén, hogy nagyobb az Isten irgalma, mint a te vétked, megbátorodol. Ha az Isten haragját fejed felett látod, menj be az igaz kőszikla szakadásába, és megszűnik rettegésed. Ha az ördög és a világ kísértései ostromolnak, szaladj a kőszikla nyílásába, megszabadulsz félelmedtől. Ha a világi

keresztek és nyomorúságok szorongatnak, ha ellenségek prédára keresnek, repülj a kőlyukba és oltalom alatt leszel. Mert ha a mártýrok bátorsággal nézték testük szakadását, örömmel látták vérük folyását, abból volt, hogy lelkük a Krisztus sebeibe lakozott és a kősziklától megkeményedett mint a kő. Azért bátran azt kiáltották: Uram, helyezz melléd, sőt fogadj be- engem szent sebedbe s nem félek, akárki támadjon ellenem, mert erős váram, győzhetetlen bástyám nekem a te szent Sebed. Végül ha a bűneid sokaságával terheltetel és lenyomatol; szaladj ebbe a Krisztus oldalsebébe. Mert ha Szent Tamás hitetlenből hívő lett, mihelyt kezét bocsátotta Krisztus oldalába: te is mindjárt Krisztus galambja és jegyese leszel, mihelyt az ő oldalában fészket szerzesz.

Krisztus szenvedése

Tudom, hogy a Krisztus szenvedésének a hirdetésére a próféták lelke, az apostolok tüzes nyelve, a tökéletes szenteknek szeretettel lángoló és mennyei fényességgel tündöklő értelme kívántatnék. Azért lelki szemeimnek világosítója, szívemnek teljes kívánsága, megfeszült JESUS, mint adhassam én a te fiaid elé azokat a véres verítékeket, amelyekbe te úsztál azokat a könnyhullatásokat, melyekkel keseregtél, azokat a gyalázatokot, melyekkel csúfoltattál, azokat a fájdalokat, melyekkel terheltetél, azt a szörnyű halált, melyen általmentél, ha te nem lágyítod az én szívemet ájtatosságra, nem vezérled nyelvemet illendő szólásra, nem világosítod elmémet mennyei fényességgel, nem gerjeszted akaratomat isteni szerelmeddel? Mózes sátorának felállításához nem mertek kezdeni a mesteremberek, míg Szent Lélekkel meg nem teltek, az égi tövishez nem mert közeledni Mózes, míg le nem veté saruját: mint merjek én a Te Keresztfádhöz közeledni, fejedon lévő töviskoronádhöz nyúlni, ha te nem igazgatsz engem? Nincs oly nyelv, mely kimagyarázhassa a te haláloznak keserűségét, szerelmednek nagy voltád, váltságodnak bőségét. De, Uram, ha Bálaám szamarának nyelvet adtál, hogy az ura nyavalyáját Ura elé terjessze: adj nekem is erőt, hogy a te sok nyavalyáidat és keserves kínjaidat a te néped elé adhassam. Az én tudatlan elmém és akadozó nyelvem ne tegyen akadékot a te fiadnak, az én hallgatóimnak lelki vigasztalásában.

Hét stáció

Mivel a pokolbeli sárkánynak hét feje van, melynek fulánkjával mérgesíti a világot, az emberi gonoszságnak hét forrása és kútfeje van, melyből árad minden bűn, az Isten haragjának is hét edénye van, mely reánk öntetik: Krisztus Urunk is *hét helyen akart szenvedni* a végvacsora után. Először a kertben, ahol vérrel verejtékezék és megfogták. Másodszor az Annás házában, ahol arcul csapdosták. Harmadszor Kaifásnál, ahol

megpökdösték. Negyedszer Pilátusnál, ahol hamisan vádolták. Ötödször Heródesnél, ki bolondnak ítélte. Hatodszor ismét Pilátusnál, ahol megostorozták, tövissel koronázták és halálra ítélték. Hetedszer a Kálvária hegyén, ahol megfeszítették. Igen méltó tehát, hogy mi is, nemcsak hétszer dicsérjük mindennap az Úr Jézust ezért a hét helyen való szenvedésért: hanem a mai napon elmélkedéseinkkel erre a hét helyre Krisztus után processziót járjunk és lássuk rend szerint mindegyik helyen mit művelt és szenvedett Üdvözítőnk.

Keresztrefeszítés

Eljövén az idő, melyben ki kellett nyomni az igaz szőlőt a kereszt satuján, a földre döjtött keresztre hanyattá fekteték a mezítelen Jézust; és miképpen Ádám kinyújtá kezét a tilalmas gyümölcs lopására, úgy a mi váltságunk a keresztnak oltárára terjeszté szent kezeit: és mint Izsák a rakás fa tetején nagy engedelemmel nyakára várta atyja vágását, úgy az ártatlan Krisztus szelid és engedelmes szívvel, minden idegenség nélkül várta a hóhérok szegezését. Ragadván azért a kegyetlen hóhérok bal kezét, mely szívéhez közelebb vala, temérdek vasszeggel, nagy öreg pöröly ütésével a fához szegezik. Ó, felséges Atyaisten! Ó, végetlen bölcseségű szent Isten! Ha a Salamon templomában nem akarád, hogy pörölyvel illetnének csak egy követ is: mi dolog, hogy a Szentlélektől építtetett Templom ily kegyetlen pörölyözéseket szenved? Ragadák a több hóhérok jobb kezét Krisztusnak, és mind azt, mind a két lábát általlyuggatják és szaggatják temérdek vasszegekkel. Annakokáért, miképpen a világ kezdetén a földi paradicsom négy igen szép és bőséges forrással medvesítetett és gyümölcsössé tétetett: úgy a mi édes Üdvözítőnk négy nedvesítés seiből lelkünk mosogatására és gyümölcsözésére négy bőséges, de véres kútfejek áradának. Micsoda szegek, micsoda sebek ezek, melyek titeket szaggattak? Az én kezeim gonoszsági, az én indulataim álnoksági szerzeték ezeket fájdalmakat.

A megváltás titka

Ó élet megadója! Ó halál rontója! Krisztus Jésum! ki, hogy engem az örök kárhozatnak ítéletétől megmentenél, Pilátustól megítéltetél és halálra kárhozatnál; hogy engem felemelnél, megaláztatnál; hogy engem megmentenél, halálra adatnál; hogy engem becsülnél, meggyaláztatnál; vigyáztatnál, hogy engemet nyugosztalnál; böjtöltél, hogy engem mennyei dicsőséggel elégítenél; fáradtál, hogy engemet könnyebbítenél; egynéhány pénzen eladattál, hogy én megváltatnám; megfogatál mint gonosztevő, csúfoltatál mint bolond, megszentenciáztatál mint országháborító, megöletél mint nyilvánvaló gonosztevő: hogy énérettem mint kezes megfizetnél, mint szószóló könyörögnél és nékem mint bíró megengednél. Nem fordítád

el füleidet rágalmazóid kiáltásaitól, szent szájadat a keserves epétől, szent orcádat a pökdöséstől. Nem vonád el szent fejedet a töviskorona előtt, nem rántád kezedet-lábadat a vasszegek előtt. Ó, én lelkemnek váltása! Ó, én életemnek gyönyörűsége! Az én szemeim szemlélték a titalmas gyümölcsöt és a te szemeid fedetének be érette; az én lábaim mentek a fához, kezeim nyúltak az almához, és a te kezéd-lábad szegeztetik a kereszthez; az én szájam ízlelte a tiltott gyümölcsöt és a te szájad keseredett érette; én loptam és téged akasztanak fel érette; enyém a vétek és tiéd a büntetés. Nincsenek, Uram, az emberi nyelvnek oly szavai, amellyel ezeket megköszönhesse. Nincs az emberi akaratnak annyi tehetősége, hogy ezeket meghálálhassa. Hanem a te végetlen kegyességed előtt földre borulva azt a vért, melyet énérettem kiontottál, azt a halált, melyet énérettem, szenvedtél, sírva és zokogva terjesztem elődbe és alázatos buzgósággal könyörgök szent Felségednek, hogy ennyi sok nagy szenvedésid ne legyenek énbennem haszontalanok. Amen.

KRISZTUS URUNK MÉLTÁN VISELI A JÓ PÁSZTOR NEVET

Ha meg nem csalamom, úgy tetszik, a mely juhász igazán meg akar felelni pásztorságának, főképpen *három dologban* kell foglalni magát: először hogy őrizze a vadaktól és egyéb veszedelmektől oltalmazza a juhokat. Másodszor, hogy legeltesse nyáját, annak ételére, italára, nyugodalmára szorgalmas gondja lévén. Harmadszor, hogyha megbetegszik vagy a többi közül kiszakadván eltévelyszik valamely juh, azt fölkeresse, orvosolja és a többi juhok közibe vigye.

A juhok őrzése nagy *munkával és fáradsággal* jár. Ezt mutatta Jákob példája is: megszakasztottam — úgymond — édes álmot és nemcsak nappal, hanem éjjel is talpon állva vigyáztam; télben, nyárban, hévben, hidegben a juh után jártam; a verőfénynek sütő sugárit, az esők nedvességét, az égnek minden háborúit szaporán szenvedtem; földön hevertem, minden nyughatatlansággal teljes voltam. Mert a jó pásztor majd ugyan nem emberi életet, hanem oktalan állathoz hasonló alkalmatlanságokat visel.

Az ördög éjjel nappal veszedelmet áskál és véskél alánk; de az ő incselkedéseitől, kisérteteitől, *éjjel-nappal őriz* minket a jó pásztorunk. Látható ellenségink crejét zabolázza, hogy ne árthassanak; gyarlóságunkat vastagítja, hogy meg ne győzessünk; tudatlanságunkat gyámoltítja, hogy a jóban elébb mehessünk; és semmi fáradságát nem kiméli, hogy mi bátorságosak és mentek lehessünk.

Teljes az evangélium vele, Krisztus mennyit vigyázott éjjel a pusztákban, mennyi hevet, hideget szenvedett úton járásaiban, mennyi éhséget

szomjúságot túrt prédikálásaiban; mezitláb járt egy tartományból a másba, a köves utakon, kemény földön feküdt fáradtságában, árpakenyérrel enyhítette éhségét, vízzel szomjúságát. Ezt pedig nem 14 esztendeig cselekedte, mint Jákob, hanem 33 esztendőök forgásában. És végre, hogy az ördögnek, halálnak, pokolnak torkából kiszabadítaná juhait, megöleték, koporsóba tétették, pokolra szálla.

Másodszor, fő tisztí és hivatala a jó pásztornak, hogy *legeltesse a juhokat*, azaz kövér és egészséges legelőkre vigye és ott étesse: tiszta és jó vizekre hajtsa s ott itassa; mert ha rossz fűvön és oly possadékon őrzí, ahol mételyt szednek a juhok: nem pásztor, hanem mészárosa a juhoknak.

Ki győzné elszámolni azokat a sok drága eledeleket, melyekkel táplálja és legelteti Krisztus az ő juhait? Táplálja szent igéjének és üdvösséges tanításának gyönyörűséges ételével. Ezzel tartatik lelki életünk, ezzel vastagodunk, nevedünk és minden üdvösséges munkákra erősödünk. Ebben oly gyönyörűséges édességet találunk, mellyel ájtatosan és vigan futunk az Isten parancsolatainak útján.

De miképpen akármely jó eledel nem táplál, ha meg nem rágatik: úgy az Isten juhait, hogy ízít érezzék és hizadalmassá tegyék az Isten igéjét, szükség, hogy ezt nemcsak egyszer és lágyan, hanem többször is kérődve megrágják; és ebben elméllkedjenek éjjel-nappal . . .

De mindezeknél böcsületesb eledelt adott juhainak a mi jó pásztorunk, mikor a maga saját testét, vérét hagyta táplálásunkra a szent sakramentomban. Halljad, mit mond maga: én vagyok az eleven kenyér, az élet kenyere. Vegyétek, egyétek, ez az én testem. Aki ehhez jár, nem éhezik. Sem az egekben, sem a földön ennél drágább eledel nem lehet.

A mi jó pásztorunk *megöleti magát*, hogy a juhok éljenek és az ő testével táplálják magukat. Nem cselekszik úgy a jó pásztor, mint a gonosz pásztorok, kiről írja Ezekiel próféta, hogy tejét megészik a juhoknak, gyapjával ruházzák testöket, kövérségével hizlalják hasökat. Egy szóval, magukat legeltetik, nem a juhokat.

Harmadszor és utólszor, a jó pásztor tisztí az, amit Isten elönkbe ad Ezekiel által, hogy az *elvezettet felkeresse*, a megsérült vagy betegedett juhot meggyógyítsa. Azért ha valamely juh kiszakad a nyájból és elbújdosik, megállatja a jó pásztor nyáját, imide-amoda futos, szorgalmatosan keresi elvezettet juhát és addig nem nyugszik, míg fel nem találja: feltalálván hátára vagy ölébe veszi és a többi juhok közibe viszi.

Mint keresi Krisztus az elvezettet juhot, maga elönkbe adja, midön azt mondja, hogy a mi szívünk ajtaja előtt áll, és különféle sok szent intésekkel zörgetvén, ébreszt, azon kér, hogy megnyissuk neki. Minémű kegyességgel fogadja a megtalált juhot, a *tékozló fiú* példájával ismértette. Mert noha ez igen sokat és nagyot vétett vala, noha minden javait latrul tékozlotta és fogyatta vala: de mikor visszatére, egy kemény szöt sem monda neki; szemére nem hányá háladatlan voltát, kártételét, gyaláztatját; hanem mintha nagy kedves szölgálatból jönne és valami nagy hasznot

szerzett volna, vígan elibe futa, megölelé, megcsókolá, kövér borját megöleté, nagy konyhát üttete, vendégeket hivata, muzsikásokat rendele, oly jó kedvet mutata hozzá, mintha soha nem vétett volna, szép ruhába öltözteté, ujjába gyűrűt ada.

Mindezekkel akarta ismertetni az Úr Isten, mely nagy öröme vagyon, mikor egy elveszett juhót feltalál.

(Húsvét u. 2. vasárnapi prédikáció.)

SZENTLÉLEK

Vajha az én kegyelmes Istenem megtisztítaná az én nyelvem rozsdáját mennyei tűzével, felgerjesztené szívemet isteni szerelmével, megvilágítaná elmémet Szentlélek fényességével: tudom bizonynal, hogy a ti szivetek is felébredne, sőt fölgerjedne a Szentlélek vételének szomjúhozására. De jaj, igen igaz, hogy a nyers fa meg nem gyújtja a holt szenet, aki nem ég, fel nem lobbanthat egyebeket: mindazáltal, mivel a beteg, mennél nyavalyásabban vagyon, annál jobban tudja dicsérni az egészséget és egymás mellé vetvén maga kínját az egészséges állapottal, éjjel-nappal csak azt beszéli, mily kedves, mily gyönyörűséges, mily drágább minden kincsnél a jó egészség: én is, mennél fogyatkozottabbnak és lelki betegséggel terheltbbnek ismerem magamat, annál világosabban értem és talán annál foganatosabban ki is mondhatom, mely bolond és boldogtalan aki tehetségével nem igyekszik a lelki egészségre, mely a Szentlélek vételével adatik. No tehát atyámfiai, vessük le egy kevéssé sarunkat, tegyünk félre minden világi gondolatokat, hogy nem a csipkebokorra, hanem az Apostolokra szállott mennyei tüzet szemlélhessük.

Bőven ismerteti a Szentírás bennünk való cselekedetét a Szentléleknek, mikor ötet *víznek* és *tűznek* nevezi: mert az ellenkező elementumok viaskodó tulajdonságaival és cselekedeteivel azon egy Szentléleknek a hívekben csodálatos cselekedetei ismértetnek: melyekkel melegít az isteni szeretetre, hidegít a világi dolgokra. Nedvesít az üdvösséges gyümölcsöztetésre, szárazsít a testi indulatokra; főlemel a mennyei kívánságokra, alányom a magunk alázatára. Egyszóval: miképpen a testi életünkre tűznél és víznél semmi nincs hasznosabb, melyre nézve tűztől és víztől eltiltották a régiek, akit el akartak fogyatni: úgy a mi lelkünk javára semmi hasznosb s szükségesb nincs a Szentléleknél. De jer, lássuk mélyebben a víznek és tűznek nevezetében foglalt tulajdonságait a Szentléleknek.

Először azért önnönmaga Krisztus *víznek* nevezi a Szentlelket. Mert mikor azt mondotta, hogy aki őbenne hisz, eleven vizek folynak belőle: utána veti Szent János, hogy ezt a Szentlélekről mondotta, melyet vesz-

nek az őbenne hívők. Nem záporosöböl áradott pataknak vagy állóviznek nevezi a Szentlelket, hanem eleven forrásból eredett folyó víznek, mely szünetlen folyik és mindenkor újabb vízzel bővelkedik. És ezzel csodálatosképen kimutatja a Szentlélek cselekedetét.

Első és legszükségesebb haszna a víznek, hogy nem gyűjtja mint némely italok, hanem eloltja szomjúságát annak, aki issza. Miképpen a testi, úgy a lelki szomjúság is kétféle: egyik hasznos és életünk tartására szükséges, másik betegségből származik. Lelkünknek kétféle szomjúsága: egyik ártalmas, mert betegségből származik: ugymint a világi gazdagságok, becsületek, gyönyörűségek kívánsága, mely soha ezek italával meg nem szűnik. Másik szomjúsága a léleknek egészséges, mellyel az Istent és a mennyei jókat szomjúhozza. Ezt a szomjúságot el nem veszi, sőt neveli és gerjeszti a Szentlélek.

Másik tulajdonsága a víznek, hogy testünkről és egyéb czulánkról elmosogat minden mocskot és rútságot. A Szentlélek sokkal csodálatosabban kimosza és megtisztítja lelkünk szennyét, sőt mosás után maga is benne marad.

A víz öntözi és zsirosítja a földet. Ha a Szentlélek vizével nem öntöztetik a mi lelkünk, olyan, mint a föld eső nélkül; és amint az Anyaszentegyház énekli: őnála nélkül semmi zöltség és szépség, semmi haszonra való és vétek nélkül nincs emberben; de mihelyt ezzel a mennyei vízzel öntöztetik lelkünk, olyan lészen, mint a folyóvíz mellett plántált szépfű: levelezik, zöldelik, gyümölcsöznek; szent gondolatokat, ájtatos indulatokat, istenes jószágokat nevel bennünk.

A vízöntözés nem változtatja természetét a fának. De a Szentlélek vize, mellyel lelkünk öntöztetik, csodálatosképpen elváltoztatja, felmagasztalja és hatalmas méltóságra emeli lelkünket. Megeleveníti a bűnben holtakat és természet felett való gyümölcsözésre vastagítja: úgy, hogy akik előbb örök halál gyümölcsét hozták, örök életre való jószágokat gyümölcsöznek. A győzhetetlen Mártirok dicsőséges bajvívása és diadalma; a tiszta szüzek állhatatos tartóztatása; a pusztában lakó remeték mennyei nyájaskodása; a több szentek sanyarú penitenciája nem egyébünnen származtak és gyarapodtak, hanem ennek a Szentlélek vizének öntözéséből.

A Szentlélek jövetelét irván Szent Lukács, azt mondja, hogy úgy jött mint a tűz. Ha a Mózes sátorát, a Salamon templomát és a Nehemiás új szentegyházát mennyből bocsátott tűzzel szentelte Isten: méltán az Új Testamentum eleven templomát, az Apostolokat mennyből szállott tűzzel dedikálta és magának szentelte az Isten. Ha mennyei tűz emészti a Gedeon áldozatját, a Dávid ökreit, az Illés tulkait, illendő volt, hogy az Új Testamentumnak eleven áldozatit mennyei tűz szentelné éppen-égő áldozatul. Ha tüzes karddal őrzi cherubim a Paradicsom ajtaját: tüzes nyelvektől kellett annak megnyitódni. Ha az Úr szekere hordozóit, kiket Ezekiel látta, égő tűz és fényeskedő lámpás hasonlatosságát viselték: azok-

nak is, kik a Krisztus nevét a pogány népekre terjeszték, égő tűzzel kellett fényeskedni.

Ő maga az Isten nemcsak emésztő tűznek neveztetik, hanem amikor megjelent is, gyakran tűzben jelent. És azt akarta, hogy templomában mindenkor égő tűz találatnék. Igen méltó volt tehát, hogy a Szentlélek is tűz között és mint tűz, úgy jöjjön az Apostolokra.

Egyik cselekedete a tűznek, hogy nemcsak a vasat rozsdától és egyéb ércet hulladékuktól, de a rétet is, szántóföldet is haszontalan avartól és gazoktól megtisztítja és tisztítása által gyümölcsözővé teszi. Tűzet bocsáta Isten Pünkösdnapján a világra, fölgerjeszti az Apostolokat, nagy zúgó és sebesen fúvó szelet támaszta reájuk, mely a tűzet az egész világra terjesztené és megégetvén a hamisságok, bálványozások, istentelen erkölcsök tövisét, az Evangélium ekéjéhez készítené a világot, hogy azután ama mennyből hozott jó mag, az Isten Igéje belé vettetnék, fölnövekednék és bőségesen gyümölcsözne.

Jusson eszetekbe, mely rút és éktelen vala föld első teremtésében; Haszontalan és üres vala: azaz magának sem volt ereje, hogy gyümölcsöz-zék, Isten se teremtett vala gyümölcsöt benne. De a Szentlélek reá szállván, minden ékességgel megteljesedék: az Isten Lelke vitetik vala a vizek felett, azaz, amint Basilius a sziriai betüből olvassa, mint a kotlós tyuk az ő tojását, úgy üli, melegíti és belőle kikölti vala a füveket, halakat és égi madarakat; úgy hogy a Szent Cyprianus mondása szerint a Szentlélek vette el magtalanságát a földnek és víznek, ő tette tenyészővé, elevenítő magvának erejével.

Másik ereje a tűznek, hogy az igen lágy földet, melyet egy szalma-szállal által lyugathatsz, erős téglává, cseréppé teszi, kővé változtatja. Az Apostolok mindnyájan bérekeszkedtek, félelmesek, gyengék voltak, valamig mennyei tűzzel meg nem keményedének. De mihelyt ezzel a tűzzel megmelegedének, bátorodván és vastagodván, nemcsak szókat, hanem veréseket és vérontásokat is örömmel szenvedtek.

Nemcsak a tűrésben, hanem a cselekedésben is csodálatos erősségük volt az Apostoloknak ettől a mennyei tűztől. Látjátok-e a nagy ágyut, valamig tüzet nem adnak gyújtó lyukába, semmit nem ront, semmi ereje nincsen, akármely gyermek körüle forog és kezét vagy fejét beléje teszi, de mihelyt a tűz megilleti gyújtó lyukát, rettenetes pattanással kőfalakat ront és valamit előtte talál, a földre dőjti, ontja. Ilyenek valának az Apostolok: a Szentlélek vétele előtt semmi ereje nem volt, de mihelyt a mennyei tűz bennük felgyújtaték, senki ellenük nem állhata, minden bálványokat földhöz verének, minden ördögösöket meggyőzének, minden világi bölcséket megszégyenitenének, minden fejedelmeket és országokat meghódoltatának, mindenik Apostol egész országokat hódoltatott, főle-melvén a Szent Kereszt zászlóját.

Harmadik tulajdonsága a tűznek, hogy noha meg nem lágyítja, amit

a melegség keményített, hanem inkább keményíti: de amit a hideg keményít, azt a tűz elolvasztja.

Tudjuk és szemünkkel látjuk, hogy a menykő tüze sokszor megolvasztja a szablyát, épen maradván hüvelye; az aranyat egybe ereszti erszény sérelme nélkül; a bort megemésztí hordó bontakozás nélkül. Ilyen a Szentlélek tüze: nem színnel és külső tettetéssel változtatja embert, hanem szívét lágyítja és belső vétkét megemésztí.

Negyedik cselekedete a tűznek, hogy a sötét házat megvilágosítja és mindennek kimutatja színét, melyet a sötétség befedett volt. Ó mely nagy vakságban, mely veszedelmes sötétségben vagyon a mi lelkünk, ha a Szentlélek tűzével nem világosittatik!

Ha a láng soha nem nyugszik, hanem a földtől mindenkor ég felé siet: akiben ég a Szentlélek tüze, nem nyugszik, nem hivalkodik, hanem szünetlen öregbíti erkölcsökkel és ájtatos indulatokkal isteni szerelmét, felemeli értelmét a mennyei dolgok szemlélésére, akarát csak az egy Istenre fordítja, mint céljára, minden igyekezetének és fáradságának.

Ó mely csodálatos, mely hasznos és üdvösséges tűz a Szentlélek tüze! Ez a földi embert mennyeivé változtatja, a sötétségben lévőket megvilágosítja, a hidegeket felgerjeszti, a nehéz és földhöz ragadott szíveket felemeli, a kesedelmesekeket serényekké teszi. Ez emésztí lelkünk rozsdáját, tisztítja undokságát, változtatja és tüzessé teszi kívánságát.

AZ ISTEN IGÉJÉRŐL

A Szentlélek azt mondja, hogy az Isten ígéje, melyet a próféták és apostolok által előnkbe adott, olyan mint az *égő lámpás*, mely a setétben fényeskedik; és nemcsak értelmünket világosítja az igaz hitnek, a mennyei tudománynak ismeretire és a mennyország útjának látására: hanem akaratumkat is gerjeszti és melegíti az isteni szeretetre, ugyanis akiben szeretet nincsen, vak és csak tapogatva jár.

Ennél a szentírás világos fáklyájánál, noha tükör és homály által, de oly tekéltetes bizonyossággal valljuk az egy istenségnek három személyét; a második személynek testesülését és közbenjárását; a mennyei boldogságot pedig, a hitrűl, reménységürül és szeretetrűl, martiromságürül szűzességürül és alázatosságürül és egyéb felséges jószágokürül előnkbe adott igazságokat úgy hisszük, hogy a szemmel látott dolgokürül sem lehetünk bizonyosbak, mint ezekürül.

A szentatyák különbözö nevezetekkel és hasonlatosságokkal ismértetik a szentírás hasznát és erejét. Némelyek ezt *lajtorjának* nevezik, melyen égbé emeltetik és Isten elé vitetik lelkünk. Egyebek Istentől adatott *tükörnek* mondják, mert ebben nemcsak magunk fogyatkozásit látjuk,

de az isteni felséget is homályban szemléljük. Aranyszájú Szent János *kulcsnak* nevezi, mellyel a mennyország kapuja felnyitattik. Sokan *pajzsnak* és gyémántfalnak hívják, mellyel oltalmaztatunk ellenségünk dühösségétől. Szent Ágoston azt írja, hogy a szentírás lelki betegségek *orvossága*.

Ezek a nevezetek és hasonlatosságok igen alkalmasok a szentírás használatára és erejének ismeretire, de úgy tetszik, ezeknél is világosb négy nevezettel adják előnkbe az atyák a szentírás méltóságát és hasznát.

Először: *lelki eledelnek* hívják, mert ezzel tápláltatik, vastagodik, kövéredik lelkünk. Es ha meghal a test étel nélkül, nemcsak éheznek, de elszakaskodik lelkünk az Isten igéjének táplálása nélkül. Oh mely drága, mily üdvösséges eledel a szentírás! mivel nemcsak éhségünket enyhíti, de ösztövérségünket is kövériti.

Hogy jobban értsük ennek a lelki eledelnek gyögyörőséges hasznát és erejét, kenyérnek, bornak, téjnek, méznek nevezik a régi szentek a szentírásban foglalt Isten igéjét.

Ha a testi kenyér szegésben megismerték Krisztust a tanítványok az isteni felségnek bölcsessége ismértetik a szentírásban. Ha a *kenyér* vastagítja az ember szívét, a szentírás oly erőt ad az emberi gyarlóságnak, hogy annak hatalmas gyámolításával mennyországig mehet.

A szentírás *bor*, melynek italára hí a Szentlélek, mikor azt kívánja, hogy igyunk és apostoli részegséggel részegedjünk. *Téjnek* nevezi a lélektápláló mennyei tudományt Szent Pál, mikor azt mondja, hogy a híveknek tejet adott innya; Szent Péter, mikor azt parancsolja, hogy ha az isteni dolgokban növekedni és vastagodni akarunk, tejet kívánjunk. — Végezetre *meznek* nevezetik a szentírás, amelyet az apostolok a holt oroszánynak, az Úr Krisztusnak szájából vettek.

Másodszor: *szép tiszta forrásnak* nevezetik a szentírás, mert ez nyitott és nem lakat alá vetett forrás. Ez tápláló és életető víz, mely nélkül úgy nem élhet a lelkünk, mint a hal nem él víz nélkül. Ez a víz, mely a testi kívánságok tüzeit megoltja: mert az Isten igéje tisztaságszerző. Ez az a víz, mely neveli bennünk a jóságokat. Végezetre ez az a forrás, mely örök boldogság öröme emeli lelkünket, ha úgy nem bánunk vele, mint kikeről a szentírás mondja, hogy isszák és tanulják a szentírás tiszta forrását, de azt cselekedetekkel zavarják és ellenzik.

Harmadszor a szentírás *paradicsomnak* mondatik. Mert, ha Isten ő maga plántálta a paradicsomot, a szentírás sem emberektől származott, akik csalatkozhatnak, hanem az igazmondó Istentől. Ha a paradicsomban élet fája volt, melynek gyümölcséből aki evett, választást tudott tenni jó és gonosz között, és ennek ételével veszítették magukat az első emberek: a szentírás oly tudomány fája, melynek gyümölcse megmutatja a jót, melyet kövessünk, a gonoszt, melyet távoztassunk; és meggyógyítja nyavalyáiból aki ezt kóstolja. Mert igazán gyógyítója és szabadítója minden

nyavalyáknak az Isten. Ha a paradicsomban meggyőzte a kígyó Ádámot, a lelki paradicsom, a szentírás, megismérteti az ördög csalárdságát és meggyőzeti a gonoszságot.

Negyedszer sokan *mannához* hasonlítják és mannának hívják a szentírást. Mert ha a manna égből adatott és emberi munka nélkül készítettett, a szentírást is magas mennyből Isten adta és azzal az égi harmattal együtt jött alá, melyet Izaiás óhajtott, mikor az egek harmatozását kérte. Ha a mannát meg kellett őrleni törni és főzni, a szentírás ízit, gyönyörűségét és táplálását sem érezhetni különben, hanem ha elmélkedésekkel apróra törjük az ő titkait. Ha a manna a táboron kívül a pusztában találtatott, a szentírás gyönyörűségét is azok érzik, akik a világi galibáktól üresedvén, eltávoznak a sokaságtól.

Mindezekkel és több hasonlatokkal ismértetik a szent doktorok a szentírás hasznát és hatalmas erejét. A szentírásnak ennyi sok hasznaira nézve, azt parancsolta Isten, hogy a zsidók királya életének minden napján olvassa a szentírást. Krisztus Urunk is azt hagyá, hogy a szentírást szorgalmasan vizsgáljuk, ne csak immel-ámmal tekintsük. Es mivel a biblia kiváltképpen papok könyve, Szent Pál minekutána azt mondotta volna, hogy az ő halála közel vagyon, azt kíváná Timoteustól, hogy könyveket hozzon neki. Talán innen eredett, mit a magyarok szoktak mondani, hogy a jó pap holtig tanul.

EGYHÁZ

A szentírástudó doktorok nemcsak csudát, hanem példát ismernek a Krisztus hajócskájának habok ellen való győzedelmében. Azt mondják, hogy a világ tenger. Mert miképpen a tenger vize sós és szomjuságunkat meg nem oltja, miképpen a tengerben sok veszedelmek és különféle oktalán formájú állatok vannak, miképpen a tengerben az öreg halak megeszik az aprókat, azonképpen a világnak minden javaiban vagyon oly izetlenség, melyért ezekkel kívánságunk meg nem elégedhetik, veszedelmek és éktelenségek e világon egymást érik és naponkint látjuk, hogy a szegények megemésztetnek a gazdagoktól.

A *hajón az Egyházat mondják* jegyeztetni. Mert miképpen a hajó sok, de szépen egybegyalult fákból építetik és egy főgondviselőtől igazgattatik, miképpen annak eleje és utolja keskenyebb, közepe szélesben terjed, miképpen a hajónak alsó részei erősen bé vannak csinálva, hogy a víz által ne mehessen rajta, az ég felé pedig nyitva vagyon; miképpen a hajó nélkül senki tengeren által nem mehet: azonképpen az Egyház sok különböző rendekből és szerzetekből áll, egy főpásztornak

gondviselésétől vezettetik, kezdetin és végin az Antikrisztus üldözésében megszorítatik, noha egyéb időkben a világ szélességével vetekedik; végezetre az Egyház világi jókra nem vetemedik, azok szerelmét kirekeszti, mennyország felé a lelki jóra nyitva tartja kebelét és senki a mennyei dicsőségnek partjára nem evezhet, ha az Anyaszentegyházban nem találattik.

Azt akarta azért ismertetni Krisztus, hogy noha az őtőle építettett Egyháznak a hajója sokszor úgy hányatik a haboktól, mintha elaludt volna és reá gondot nem viselne kormányosa, mintha immár szinte elmerülne a veszedelmek között, de azért soha ez a hajó el nem törik, soha el nem merítettetik, soha meg nem győzetik. Mert vitorlájának árbóc-fáján, a kereszten Krisztus emeltetik fel, a hajó végén az Atya a kormányos, az orrát a Szentlélek igazgatja, tizenkét evezői a tizenkét apostolok.

Mikor Isten ismertetni akará a vitézkedő Egyháznak minden üldözések és ördögi incselkedések ellen való győzelmét, azt írja Szent János Titkos látásának tizenkettedik részében, hogy az égen nagy jelt mutata, egy Asszonyt, melyet a nap megkörménykezett, a hold lába alatt volt, fejére tizenkét csillagból kötött koszorú tétetett.

Ezt a csudálatos jelenést noha lelki értelem szerint sokan Krisztus Urunk Szent Anyjáról értik és magyarázzák, de sokan a régi szentek közül bötű szerint az Anyaszentegyházat értik a fájdalommal szülő asszonyon. És azt mondják hogy az *Egyház asszonynak neveztetik*, vagy azért, hogy igen erőtlennek és gyengének látszik az emberek előtt, vagy azért, mert a mennyei Vőlegénynek jegyese lévén, őtőle veszen Fiának nemzésére magot. Melyre nézve a szentírás sok helyen nevezi Krisztust az Anyaszentegyház mátkájának vagy vőlegényének, sőt az emberek között való házasságot jelének mondják annak a csudálatos házasságnak, mely Krisztus és az Egyház között vagyon, melyben a mennyasszony mátkájától születik; akkor megyen férjhez, mikor vőlegénye meghal; akkor esik teherbe a földön, mikor férje mennyországba magasztaltatik.

(Prédik.: A Christus hajója, az igaz ecclesia, győzhetetlen.)

SZÜZ MÁRIA

Mária dalnoka

Nem tagadom, hogy mint a régiek félve nyúltak az Isten igéjének bötűjéhez, én is félve kezdek annak dicséréséhez, aki méhében hordozta az örök Igét. De szemem előtt viselvén, hogy abban az országban lakom, melynek oltalmazó Asszonyává rendelte Szent István király Boldogasz-

szonyt és halála óráján testamentumban hagyta nemzetünkre Asszonyunk tiszteletét. Megemlékezően arról is, hogy Váradon lettem e világra, mely várost Asszonyunk hagyásából épített és Boldogasszony templomával ékesített Szent László király. Arra is fordítván szemeimet, hogy gyermekségemtől fogva számtalan jót vettem Istenemtől a Szeplőtelen Szűz könyörgése által: noha méltatlanságom ijeszt, de hálaadáságom ösztönöz, noha bűneim rútságai tartóztatnak, sőt a szólástól visszavonszanak, de az Asszonyunk irgalmassága és kegyessége előtaszít, annak okáért megmutatom, minemű felséges méltóságra emeltetett Asszonyunk, mikor Isten anyja lett.

Erények csillagkoszorúja

Miképpen Zeuxis nevezetes képíró, mikor a Junó képét oly ékesen akarta megfesteni, hogy minden személy szépségét abban kapcsolná egybegyűjte mindazokat a leányokat és asszonyokat, akiknek szépségét csodálták az emberek, hogy amely ékességet egy személyben nem talál, annak különböző részeit sokakban felkeresse és mindenekből öszszeválogatván ami tekintetesebb, azt mindenestől egy képbe foglalná: azonképpen Szent Máté a Boldog Asszony méltóságát akarván ábrázni, előállítja a pátriárkák szentségét, a próféták bölcsességét, a királyok nemességét és méltóságát, a hadviselő kapitányok erősségét és a Krisztus nemzetségének származásában említett sok egyéb istenfélő jámborokat, azt akarván értenünk adni, hogy ezek minden jósága és méltósága Boldog Asszonyra szállott, mint atyai örökség és hogy ezek között olyan volt *Mária, mint a gyűrűben a tiszta gyémánt*. Mert valami szentség találtatott a régi atyákban, annál bőségesebben és böcsületesebben terjedett Asszonyunkra, minél édesebb a szépen megért gyümölcs a fagyökerek és ágak nedvességénél.

Isten Anyja

Szent Máté egyszerre foglalja, valamit az emberi elme gondolhat a Boldog Asszony méltóságáról azt írván; hogy Máriától született a Krisztus Jézus és ha nem vétettem a számlálásban, az Evangélium tizenkétszer nevezi Asszonyunkat Isten Anyjának.

Aquinas Tamás azt kérde írásában, hogy Istennek mindenható ereje teremthet-e jobbat azoknál, amiket teremtett? Éz azt feleli, hogy határa nem lévén a mindenhatóságnak, végtelen nagyobb és fényesebb napot, nagyobb és több eget, földet, világot, minden jobbat és szebbet teremthet, hármon kívül: egyik a Krisztus embersége, mely a Fiúistennel egyesül személy szerint, másik az Isten színelátása, mellyel boldogulnak a mennyei dicsőültek, harmadik Mária, aki Isten Anyja volt; mert mind a háromnak végtelen méltósága van a végtelen Istentől.

Szeplőtelen

Gellius írja, hogy a Vesta szűzek közé nem fogadtak olyan leányt, melynek szülei gyalázatos vétekbe estek. Nem szenvedte Isten, hogy az ő oltárára kenyeret tegyen, akiben valamely tisztátalanság volt. Ki higgye, hogy az oltár kenyeréhez nem nyúlhatott, akiben vétek volt és az Isten Fiát a mennyei kenyeret méhében és ölében ennyi ideig hordozta, akit az áteredendő bűnnek undoksága rúttott? Nem volt szabad oly áldozatot vinni Isten elejébe, melyben legkisebb makula találtatott és én azt ítélem, hogy mocskos anyát szeretett, aki mocskos barmot nem kedvelt? Erősen tiltotta Isten, hogy amely aranyból valaha bálványt csináltak a pogányok, azt senki meg ne tartsa, mert az undokság Isten előtt. Ha az ártatlan arany átokban volt azért, hogy régen valaha ördögnek szolgált, ki higgye, hogy Isten azzal akarta magát jegyeztetni, hogy oly anyától szülessék, aki azelőtt gyalázatos állapotban ördög rabja volt?

Betlehemi bölcsőimádság

Miképpen az első Ádámra csendes és kedves álmod bocsáta, mikor Évát oldalából építé: úgy a Szeplőtelen Szűznek értelmét mennyei elmékedéseknek mélységes tengerében, akaratját isteni szerelemnek gerjedező tüzében mindenestől elmeríté, mikor Urunkat elhozá. És mintegy mély álomból, az isteni dolgok csodálkozásából felocsudván előtte látta Szűlöttét, Urát, Teremtőjét. Azért öröm és félelem között nem tudván, mit mivelne, térdre borulván, hihető, hogy eképpen szólott néki:

Ó áldott gyermek! ó felséges Isten!
ó édes Fiam! ó mennyei szent Atyám! ó Uram, Teremtőm!

Ki vagyok én, hogy alázatos szolgálódat
ily nagy jóval látogatod?

Szoptassalak-e téged, mint fiamat,
vagy imádjalak, mint Istenemet?

Bétakarjalak-e mint anyád,
vagy tiszteljelek mint szolgálód?

Tejet adjak-e,
vagy tömjénnel áldozzam neked?

Hogy lehet, Uram, hogy ölembe vegyelek téged,
ki az egeket betöltöd?

Mint tápláljalak téged,
ki minden állatot eledellel tartasz?

Efféle sok és mitőlünk gondolhatatlan ájtatosságok után,
végre ölelvén, csókolván, sírván, örülvén
ölebe vévé és nagy böcsülettel bétakargatá

FIÁT, ATYJÁT, ISTENÉT.

Stabat Mater

A szeretet mértéke a bánatnak és akit igen szeretünk, annak szenvedésén leginkább bánkódunk. Azért könnyű átlátnunk, mily keserves bánattal nézte a Boldogasszony egyetlen egy Fiának és ilyen Fiának halálát és ily szörnyű halálát.

Mária ily nagy szomorúsággal teljes lévén *Stabat*. Nem verte földhöz magát, nem ájult el bánatában, hanem a kereszt mellett állott. A keresztet ölelte, csókolta, szent Fiának lefolyó véréért tisztelettel szedte fejére és egyéb ruhájára, tökéletes hittel elmélikedvén a *szent keresztnek mély-séges titkáról*. Tudta jól Boldogasszony, hogy nem annyira a vas szegek, mint a nagy szeretet szegezte Krisztust a kereszthez. Tudta, hogy a kereszt oltára a főpapnak, melyen Istent engesztelte, az ördögöt meggyőzte, a halált megölte. Tudta, hogy rövid nap a kínok öröme, a gyalázatok dicsőségre, a sebek győzelemre, a halál életre fordul. És ez okon *stabat*. Igaz hittel, tökéletes reménységgel vastagítatván, el nem esett, fennállott a Krisztus keresztje mellett. És ennyi bánatában is meggyőzte az anyai indulatot és hálaadással szenvedte, hogy az Istennek elvégzett akaratja beteljesedik szent Fiában.

Fájdalmas Anya

Sokszor csodálkozva gondolkodtam, mi az oka, hogy feljegyezték az evangelisták, hogy mit műveltek és mondtak az Urunkkal felfeszített latrok és a keresztfa mellett levő népek, a Krisztus szent Anyjáról pedig egyebet nem írtak, mint a keresztfa mellett állott. Vajon azért-e, hogy a Szeplőtelen Szűz semmit nem szólt, mert a keserves sírás száját befogató és szavát megfojtotta? Vagy azért, hogy az evangelisták szót nem találtak, mellyel kimagyarázzák az ő keseredett szívének bánatját? Ugyanis ki tudná megírni, mit mondott, mit gondolt az Isten Anyja, mikor Fiának, Istenének szenvedését látván átölelte a keresztet és szent Fiának lecsorgó drága Vérének öntözésével fejét nedvesítette?

Vakmerőség volna, ha én azokat merészelném vizsgálni, amiket az evangelisták le nem akartak írni. De azt bátran merem mondani, hogy nagyobb és keservesebb szorongatások majd alig voltak a Szűz szívében, minthogy az ő szent Fiának holttestét le nem merte venni a keresztfáról. És ha merte volna is, nem volt lajtorjája, melyen felhágna, nem volt fogója, mellyel a szegeket kivonná, nem volt vize, melyben megmosná, lepedője, melybe takarná, földje, melybe eltemetné Fiának hideg testét. Ki gondolhatja, mily nagy szívdobogást szenvedett az édesanya, mikor egyfelől meggondolván, hogy az éjszaka reá borul, a nagy ünnep estéje beérkezett, a Pilátus udvarában senki nincs ismerőse, ki által a holttestet elkérhetné, pénze sem volt, mellyel a temetésre való szükségét megszerezné. Másfelől a holttestet a keresztfán hagyani nem akarta, félvén

hogy a zsidóktól gyalázatokkal ne rongáltatnék, illetlen és éktelen helyre ne vettetnék, az égi madaraktól ne szaggattatnék. Azért anyai szeretete arra izgatta, hogy a testnél maradjon, az éjszakának félelme azt tanácsolta, hogy elmenjen. Én nem kétlem, hogy az ártatlan Zsuzsanna szavaival felkiáltott: Mindenfelől inségben vagyok. Felséges Isten, ha a Mózes testét magad eltemetted, ha még a gyilkos Jezabel testét sem hagytad temetetlen, viselj gondot szent Fiad testére és ne szenvedjed, hogy a földnek Ura egy kis földet ne találjon temetésére.

Boldogságos Anya

Ha a nap, mihelyt felkel, először is a legmagasabb hegyekre terjeszti sugarát, el kell hinni, hogy Krisztus Urunk is *föltámadásának örömét* és pokol torkából kijött dicsőségét először is szent Anyjával közölte, aki Urunk szenvedésekor legközelebb állott a keresztfához és legnagyobb keserűséget érezte szent Fiának. Azért Istennek fogadása szerint, aki társ volt a szenvedésben, társnak kellett lenni a vigaságba is.

Azért amely Angyal hirdette a Krisztus Fogantatását, hihető, hogy Feltámadáskor ugyanazon Gabriel Angyal ment nagy örömmel Boldog Asszonyhoz és víg énekléssel mondotta: Regina caeli, laetare, Alleluja, Feltámadott, mint mondotta, Alleluja!

Mikor ezeket mennyei elmélkedésben merülve énekelné Boldog Asszony, beméne azonnal Krisztus, három nagy és dicsőséges sereggel: a mennyei angyalokkal, a kiszabadult lelkekkel és az emberi testben újonnan feltámasztott szentekkel: és az ő szent Anyját nagy kegyesen megölelvén, gondolhatatlan vigaságokkal megteljesíté: az ő testének dicsőségét megjelenté; szenvedésének gyümölcsét, a sok ezer régi szent Atyákat renddel megmutogató néki. Ezek pedig mindegyik nagy böcsülettel az Isten Anyja előtt leborulván üdvözlék, áldák, dicsőíték azt a méhet, azt az emlőt, mely az ő váltságukat hordozta, nevelte; és azt kiáltották néki, mint Juditnak a zsidók: Te vagy az Isten országának dicsősége, Te vagy Izrael öröme, Te vagy az emberi nemzet böcsületei, Te általad lett a mi váltságunk és ellenségünk romlása. Az áldott Szűz pedig ama más Máriának, a Mózes hugának szavait nagy vígan énekelte: Cantemus Domino, gloriose enim magnificatus est. Ezenközben szerelmes Fiának, Teremtő Istenének szent sebhelyeit ájtatosan csókolgatván, szüntelen kiáltotta: Ecce tu pulcher es, dilecte mi, et decorus. Elmultak a vereségek kékjei: megszáradtak könnyhullatásidnak folyami: megszűntek szent Vérednek forrása. Éppen és tökéletesen szép vagy és szépen maradsz mindörökké.

Mutasd meg, hogy Anyánk vagy

Ó áldott Szűz! Ó főpapi fejedelmek virágzó vesszeje! Ó szentséges latorja, melyen nem az angyalok, hanem az Isten Fia szállott hozzánk!

Ó mennyei aquaeductus, áldomások csatornája és folyóvize! Ó bűnök lángjától meg nem perzselt rózsá! Ó Testamentum szekrénye, melyben nem kő és vessző vagy manna, hanem mennyei tárház kincse van! Teelötted földre borulok és nemcsak prédikálásaimban felvállalt fáradságaimat te kezéd által Istenemnek nyújtom, hanem először bűnös fejemenek, azután ennek a Te országodnak teáltalad irgalmat kérek. Édes Asszonyunk, Monstra Te esse Matrem, mutasd meg, hogy Krisztus Anyja vagy és a Te Fiad nem kevésbé becsül téged, mint Salamon az anyját, akinek azt felelte, hogy amit kér, azt megnyeri. Kérjed Szent Fiadat, hogy a magyar nemzetben gerjessze fel az elaludt ájtatosságot, gyomlálja ki az eretnkségeket, zabolázza a káromlókat, világosítsa a bűnbe merülteket és hozzon ki mindenkit a bűnök és tévelygések sötétségéből, hogy mindnyájan egy szívvel lélekkel, híven és igazán szolgáljunk Teremtőnknek. Amen!

(Részletek négy prédikációból: Boldogasszonyunk méltóságáról, Karácsony I., Nagypéntek I., Husvét I. és egy Tanuságból)

ISTEN ELLENLÁBASA

Világosság angyala

Az ördög elsöben nem kísérti embert nyilvánvaló nagy gonoszságokra, mert jól tudja, hogy hirtelen senki nem lészen igen gonosz. Azért világosságnak angyalává tünteti magát: lassan kezd dolgához. Elsöben nem izgat cégéres nagy vétkekre, hanem csak kiseded dolgocskán viszen által, azt is szép ruhába öltözteti: vagy szükségesnek, vagy Szentírás szavainak, vagy egyéb lágyító festéknek színe alatt nyújtja elő. Ha el akar vonni a böjtöléstől, azt forgatja, hogy erőtlen vagy és a böjt megárt egészségednek. Ha tiszték kívánságára izgat, azt mutogatja, hogy abban az állapotban sokat szolgálhatsz a közönséges jónak. Egyszóval, mint a halász horgát kedves eledellel befedi, aki mérget akar adni, azt nádmézben elegyíti: úgy az ördög szint ad incselkedéseinek és azzal akarja holmi kiseded dolgokra vonni az embert. De ahol a tű hegyét általöltheti, utána vonssza a tűfokot és a temérdek fonalat. Mert aki nem gondol a kevéssel, aláesik. Nincs oly kicsiny vétek, amely nagygyá ne nevedekdjék, ha ki nem vagdal-tatik, mert a vétkek összefoglaltatnak, mint a lánc karikái és egyik szem utánavonssza a több gonoszságok sokaságát.

Horgász

Az ördögnek a Szentírásban sok neve vagyon: sok nevéhez képest sok csalárd mestersége, sok hálója, töre, lépe vagyon, melyekkel az embert

megfogja. Azért mint a jó halász, nemcsak különböző gyalmot, vészt, horgot, varsát, hanem az idők és halak mivoltához képest különbözőeledelt is rendel a halak fogására: úgy az ördög, régi *horgász* lévén, sok mesterséget gondolt az emberek veszedelmére és kinek-kinek szája íze szerint valóeledelt nyújt. A buja Sámsonnak Dalilát fektet ölébe, hogy haját elmetélvén, erejét elveszesse és rabsága kötelét el ne szaggathassa. A kevélyeknek, a fősvényeknek másféle maszlagot készít és evilági gyönyörűségek kelepcéjébe ejti. Utolsó időben minden mesterségét megmutatta a sátán és miképpen horgászott, minémű maszlaggal kócsagitotta a községet, egy tudós ember meg akarván ismertetni, ilyen képet nyomtata. Egy tópartra sok tanítókat írta; mindenik kezében egy-egy horgot. A horg végére némelyik szép leányokat kötött: ezekre nyakuk szakadtában sokan mint a kacér ménlovak nyerítve úsztak. Volt aki cifra legényeket függesztett horgára: ezekre is hanyatt-homlok futottak a leányok. Egnéhány a horgászok közül szép aranyos monstranciákat, kelyheket, bársony papíöltözőket kötött a horogra. Egyebek otromba sódorokat, kupa-sereket és borcsiszárok torokgyékének orvoslására nagy barom-üvegborokat akasztottak: ezeken is az urak és műves emberek csaknem szakállt vontak. Olyak is voltak, kik magas helyen állván, szájukba egy horgot fogtak, melynek végén írva volt sola fides, vagy laeta libertas: ezt is szájatátva sokan kapták. Érti, akinek feje nem koszos, mit példázott ez a tudós jámbor.

Vadász. Sok török és hálók, sok vermek és kelepcék vannak, melyekben megfogja és veszedelmre viszi az embert az ördög incselkedése. Nincs oly háborodott tenger, melynek habjai, kősziklái és fövényes iszapja annyi veszedelmet szereznének, mennyi veszedelemben forog a mi üdvösségünk az ördög, világ, test incselkedései között.

Szabó. Ahol a rövid tűt által kötővel ölti az ördög, utána vonssza a hosszú fonalat, ahol az egyik lábát az ajtón beteszi, másikat is utána csúsztatja.

Hamis kalmár. A sárt aranynak, az epét méznek, a halált életnek tettet. Az ördög *hamis csaplár*, kinek bora mindenkor elegyes vízzel.

Zsellér. Ó mily ártalmas *zsellér* az ördög, ó mely sok rútságot és veszedelmet hordoz magával, mennyi mérget öntöz gazdájába: a haragot fujton fújja; a bujaságot naponkint, sőt óránkint gerjeszti; a ragadozást, hamisságot, gyilkosságot és minden gonoszságokat nevelten neveli; Istenünk jótéteményinek és rettenetes ítéletinek emlékezetit eltemeti; a halálról és pokol kínjáról való gondolatokat eloltja; az ember akaratját teljességesen földhöz és világi dolgokhoz enyvezi, hogy a mennyei jók eszébe se jussanak.

Az ördög: az Isten majma, a lélek hóhéra, a bűnös lelket mint rabot akarhatja szerint fogva tartja. Jó *hadviselő:* megakarván valamely várat

venni, előbb körülnyargalja és jól megszemléli, mely felől erőtlenebb, honnan löhető és ostromolhatja könnyebben bástyáit. — Az ördögnek *két főhadnagya* a bor és az asszony. Hazugságokkal szinesíti csalárdságait. — Az ördög gazdag az ígéletben, de fősvény a fizetésben. A világ fiai az ördög sokadalmában drágán vásárolják a világi jókat. — Az ördög éjjel-nappal veszedelmet áskál és véskél alánk.

A PAPIREND MÉLTÓSÁGÁRÓL

Az egyházi szolgák a *Krisztus nyájának legeltető pásztorai*, kik a pásztorok Fejedelme után gondot viselnek az Isten juhaira. Ők az Isten titkainak tolmácsai, a mennyei izenetek követi, a lelki áldomások kincstartói, az igazság trombitái, az üdvösséges jók sáfárai, Isten haragjának engesztelői, a lelkek nyeresében Isten segítői, ők az Isten háza, sőt az egész világ fundamentomai, az Anyaszentegyház erős oszlopi. — Ezek vállán hordoztatik a hívek terhe, ezektől őriztetik az igazság, hogy győzedelmet ne vehessen ellene a pokol, ők a mi lelkünk gondviselői. Bűneink betegségének gyógyító doktori, kikre bízta Isten a mennyből hozott szelencéket, a sakramentumok orvosságát. Ha a testi orvosok fel nem támaszthatják a halottakat, feltámasztják a papok a lelki halálból a bűnösöket. Őket Isten azért adta közinkbe, hogy a keresztség által ördög hatalmából kihoassunk, Krisztusba oltassunk. A papok az emberi nemzetnek Isten előtt szószólói könyörgésekkel, mert a szent oltáron Istennel naponkint tractálnak a bűnösök megigazulásáról, a pogányok megtéréséről, a vitézkedő Anyaszentegyház oltalmáról, a szomorodottak vigasztalásáról, az Isten haragjának engeszteléséről, a pokolbéli ördög zabolálásáról, a mennyország kapujának megnyitásáról, egy szóval olyan dolgokról végeznek Istennel a szent oltárnál, melyek nélkül sem a világ nem lehet, sem az emberek jól nem élhetnek, sem üdvösségre nem juthatnak.

Csodálkozást érdemel, *minémű felséges szókkal* magasztalják a szentatyák a papi méltóságot. Szent Leó azt írja, hogy a papi méltóság annyira megelőzi a királyságot, mennyire a több csillagokat meggyózi fényességgel a nap. Aranyuszájú Szent János és Szent Ambrus magán való könyveket írtak a papi méltóságról. És azt állatják, hogy mennyivel böcsületesb lélek a testnél, mennyország a földnél, annyival felségesb a papok állapota, hogysen a királyoké. És hogy világosabban értsed ennek a méltóságnak a gyökerét, halljad minémű nevekkel ékesíti Isten a papokat.

Először *isteneknek* nevezi a szentírás őket, nemcsak mikor a papok gyülekezetit istenek gyülekezetinek mondja, hanem mikor tilalmazván, hogy senki a papokat ne gyalázza, azt hagyja: hogy az isteneket ne rágalazzuk.

Két oka vagyon, miért neveztetnek a papok isteneknek. Mózes fáraó istenének azért hivatott, mert Isten nevével szólott, Isten erejével cselekedett csuda dolgokat, azonképpen a papok azért mondatnak

isteneknek, mert amit a szentségek szolgáltatásában mondanak, amit a bűnök bocsánatában cselekednek, Isten képében cselekszik, Krisztus nevében és követségében járnak. Nem mondja a pap az Úrvacsorában: ez a Krisztus teste, hanem Krisztus képében szól: ez az én testem. Nemcsak azt mondja a bűnök oldozásában, Isten bocsássa meg, hanem én oldozlak bűneidtől. Erre nézve írja Szent Pál, hogy az egyházi embert úgy fogadták a hívek, mint önmagát a Krisztust. Tehát valaki a papot nem böcsüli, Istent nem böcsüli, valaki a papot megveti, nem a papot veti meg, hanem Istent.

Másodszor a szentírás *angyaloknak* hívja a papokat. A papok ajaka és szája, úgymond Malachiás, az Isten törvényét és igaz bölcsességét hirdetik, mert ők a seregek Istenének angyalai. Amely tanítványt szeretett Jézus, titkos látása kezdetin nyolcszor nevezi angyaloknak az egyházi embereket. Két okért mondatnak a papok angyaloknak. Elsőben, mert miképpen az angyalok azok szolgálatára és vezérlésére küldettek, kik örökségül veszik a dicsőséget, úgy a papokat Isten azért választja és küldi, hogy tanításokkal, intésekkel imádságokkal, jó példájokkal, szentségek szolgáltatásával az embereket bűnöktől és világi kívánságoktól elvonják, a mennyei boldogság keresésére édesítsék, minden tévelygések és hamis vélekedések hályogát szemükről levegyék és isteni szeretet tüzével mindeneket fölgerjesszenek.

Másodszor az angyali nevezet ébreszti a papokat a tiszta szent életre, hogy necsak kívül legyen fehér gyolcs öltözetük, hanem sokkal inkább lelkük mocskos és makula nélkül találtassék. Az angyalok sem torkosságba, sem testi gyönyörűségbe, sem pénzgyűjtésbe, sem egyéb e világi enyelgésekbe nem elegyítik magokat; szüntelenül és fáradhatatlanul dicsérik, áldják és szentnek kiáltják az Istent. Szeráfok és kerubok, azaz isteni tudománnyal és szeretettel teljesek. Ilyennek kell a papnak lenni: mennyei tudománnyal és igazság tanítással kell fényeskednie, nemcsak cégéres vétkektől, de világi hiúságoktól is mentnek kell lenni. Mert a trágár csúfságok világi ember szájában játékok, papok szájában káromkodások. A részegség egyebekben véték, de a papokban szentségtörés. Mint az őrzőangyalok, noha emberek körül forognak, mindenkor látják Isten színét, úgy a papnak mindenkor Istenre kell fordítani elméjét.

Harmadszor *királyoknak* nevezi a szentírás a papokat. Az újtestamentomi papokról azt írja Szent Péter, hogy királyi papságuk vagyon. Nem olyan királyság ez, mint a földi hatalmaskodók urasága, hanem a királyi korona, amellyel a papok feje ékesíttetik, jóságos erkölcsök cselekedeti és szentségek bélyegei. Lelki királyság, hogy indulataival bírjon, lelkén a testnek hatalmat ne engedjen, bűnök rabságába magát ne ejtse. Ez a királyság egyebek birodalmára is szolgál. Mert papokra bízta Isten, hogy igazgassák az ekkleziát, ne kiméljék a királyi pálcát, mert szent és áldott erőlködés, mely embert a jóra viszi.

Krisztus Urunk magáról mondja, hogy a világ fényessége és világo-

sítója. Szent Pál a híveket világosság és nap fiainak nevezi. De a több hívek felett magános méltósággal közlötte Krisztus ezt a maga nevét az egyházi emberekkel, mikor mondotta nekik: ti vagytok *világossági és fényességi a világnak*. Azt parancsolja nekik, hogy szent életük és tökéletes példájuk, tudományuk és tanításuk fáklyája és szövétneke mindenkor égjen a világ előtt és utat mutasson.

Ötödször a vitézkező hívek *kapitányi* a papok. Mert ezekről szól Isten mikor mondja, hogy az ő háza őrzésére vitézeket rendel. Ezek az Anyaszentegyház bástyáján éjjel nappal vigyázók. Valakik keresztény nevet viselünk, Krisztus vitézei vagyunk. Mindazáltal ennek a vitézkeedésnek előjárói, vezérei és kapitányi az egyházi emberek, kiknek tisztet az, hogy vigyázzanak, strázsáljanak az Isten házában, sereget rendeljenek az ütközetre, mindeneket bátorítsanak, félelmes helyeken előlmenvén megismertessék mindenekkel, hogy erőszakkal, magunk győzelmével és győtrődésével kell a mennyország felé menni, körmös kézzel kell az üdvösség dolgához nyulni, mert a vitézkeedés nem himvarrás, hanem fáradságos tusakodás.

Lelkiatyáknak nevezi a szentírás az egyházi pásztorokat. Mert lélek szerint nemcsak fiakat szülnék Istennek az evangélium és kereszttség által, hanem a hívekre atyai szeretettel gondot viselnek. Az atyai szeretet először kegyes szeretetet jegyez. Másodszor birtokot és hatalmat jelent a fiakon az atyai név, de mint Seneca írja, az atyai hatalom nem elégítettik kevély, zabolátlan, kegyetlen birodalommal, hanem édes, szelid, gyönyörűséges.

Utolszor a szentírás sokszor *véneknek* nevezi a papokat, mert közönségesen megállapodott és megért embereket szoktak papságra választani, kik az ifjúság indulatait és nyughatatlan változásait bölcs tanácsokkal zabolán hordozhatják. Nem ősz hajra és időre nézve, hanem öreg emberhez illendő tökéletes jóságokért viselnek a papok vén nevet. Erkölcsét megért és állapodott okossággal rendelje, az ifjúság csintalanságát és állhatatlan változását ne kövesse.

Míndezekbül az egyházi rendek böcsületes méltóságiból *mit tanuljanak a papok?* Megmondja Szent Ambrus, amikor így szól: Papok értsétek méltóságtokat, hogy amit nevetek és hivatalok mutat, azzal megegyezzen erkölcsötök: ne rútításatok a tisztesség állapotot feslettel étellel. Eszettekbe forogjon, hogy méltóságosabb hivatal nincs a papságnál, de veszedelmesebb sincsen, ha bűnökkel mocskoltatik. A nagyobb tisztséget nagyobb vigyázással kell őrizni, mert akinek több adatott, attúl többet várnak.

És noha mindenféle utálatos az egyházi emberekben, de főképpen a bujasággal mind Isten mind világ előtt leginkább ocsmányíttatnak. Méltán írja Aranyszájú Szent János, hogy a verőfény sugarinál tisztábbnak kell lenni a papok lelkének.

De hogy végetvessünk tanításunknak, először kérem a papokat, jusson eszékbe, hogy a tiszta ruhán rútábbnak tetszik akármely mocskok és a felső

állapotbeliek vétke nagyobb büntetést érdemel. Azért mindannyiszor halált érdemelnek a papok, mennyiszor gonosz példát adnak.

Ezeket meggondolván, életeket úgy rendeljék a papok, hogy a Főpap-tól örök jutalmat nyerhessenek.

PAPI LELKISÉG

(Pázmány buzdító beszéde az 1629-i egyházmegyei zsinaton)

Szeretett atyámfiai, gyermekeim!

Ha van valami, amit én igen-nagyon elvárok tőletek, úgy az nem más, mint hogy annak a hivatásnak az eszményét, amelyre az isteni Fölség meghívott és kiválasztott benneteket, soha szem elől ne tévesszétek. Mert szíveteiket a jámbor életre és a szorgos lelkipásztori munkára semmi hatásosabban nem ösztökélheti, mint ha figyelmetek folyton *hivatástokra* és a vele járó kötelességekre irányul. Hiszen „ti vagytok a világ világossága”: a ti tudástok és jó erkölceitek fénye fogja szétverni a bűnök és a tévelyek sötétségét. „Ti vagytok a föld sava”: a ti jámborságtok fűszere teszi ízessé azt, ami ízetlen, és mindazt, ami romlandó és rothatag, megőrzi a bűnök minden avasságától. „Ti vagytok az Isten titkainak kiszolgálói”: rátok az Isten nem földi és esendő dolgokat bízott, mint a föld királyaira, hanem rátok bízta Fia vére árát, az Ó Egyszülöttének halála által megváltott lelkeket. Ennél értékesebb pedig nincs a világon.

Ha tehát Isten hívása benneteket a többi emberek fölé emelt; ha a lelkek gondozóivá és pásztoraivá rendelt: eszméljetez rá méltóságtokra, és azt a fönséges tisztet ne szennyezzétek be elfajzott gyermekek viselkedési módjával. Életmódotok annyival legyen kifogástalanabb, viselkedésetek annyival szentebb, erkölceitek annyival legyenek kiválóbbak, amennyivel fölülmul tisztetek minden földi méltóságot.

Gondoljátok meg tehát, drága gyermekeim, hogy rajtatok és *életeitek példáján* múlik, hogy a nép életmódja megújul-e vagy nem. Ezért elmélkedjetez, imádkozzatez, olvassatez a szentírást, hogy magasztos hivatástok föladatainak teljesítésére minél jobban fölkészüljetez.

Buzgón fáradozzatez *a lelkekért*. Ne feledjetez, hogy Krisztus Urunk 33 évet töltött a legnagyobb szegénységben, (hiszen nem volt hová fejét lehajtsa) kemény munkában fáradt és izzadott, végül mindenféle gyalázatok és kínzások közt életét áldozta azokért a lelkekért, akiket a ti gondjaitokra bízott. Tekintsetek az Apostolok és számtalan más Szentek példájára, akik hidegben és ruhátlanságban, éhségben és szomjúságban, hiányt szenvedve, szorongatásokban, telisded teli veszélyekkel, nehézségekkel, munkákkal, fáradoztak a lelkek üdvén. Példájukon fölbuzdulva rázzátok

le magotokról a tehetetlenség és lustaság porát, ha volna rajtatok ilyesmi.

Az örök jutalom reményével is, melyet a rövid földi élet után megad a pásztorok Fejedelme azoknak, akik hűen szolgálnak Neki, serkentsétek magatokat kötelességetek szent és pontos teljesítésére.

Újra meg újra fontoljátok meg, Istennek mily súlyos büntetése vár azokra a pásztorokra, akiknek rossz példája vagy hanyagsága következtében megkereszteltek lelkei jutnak örök kárhozatra.

Bárha ezek és a hasonló gondolatok szivünk mélyére hatolnának és ott mélyen gyökeret vernének! Mily büntelen élet, mily tiszta erkölcs, az Egyházügyéért mekkora buzgóság fakadna nyomán; mennyire törnének magunkat a lelkek üdvéért!

De sajnos, mily nagy a hanyagság manapság a breviárium végzésében; mekkora a fölületesség a szentségek kiszolgáltatásában; mekkora a romlás az erkölcsökben, könnyelműség a viselkedésben! Mekkora a lanyhaság és lustaság az egyházi föladatak végzésében! Hány egyházi emberen a ruhán kívűl nem látni semmi papi jeleget; igen sokon csak olyan jámborságot tapasztalhatni, amilyent a közönséges népen is látunk.

Atyámfiai, a jövőben ne legyen ez így, ne legyen így! *Hizlaljátok lelketekeket* az égiekről való elmélkedéssel; mondjátok el a breviáriumot naponkint, egészen, figyelmesen; gyakran misézzetek; a kocsmákat, ivótárságokat kerüljétek, szánjatok időt a gyóntatónak szükséges tudás megszerzésére; ne legyetek fölületesek a szentbeszédek előkészítésében, ne csak úgy szokásból, unottan prédikáljatok: egész héten át foglalkoztatok a szentbeszéd anyagával! Beszédetek tartalma legyen hasznos a népnek; keltse föl benne a bűnök utálatát, a jámborságot, az istenfélelmet. Látogassátok a betegetek, a szentségek kiszolgáltatására éjjel-nappal lézen legyetek; főleg nagy gondotok legyen a haldoklókra. Ügyeljétek a tanítókra, hogy a katolikus hitet és a jámborságot beoltsák a gyermeki szívekbe; és ami a fő: úgy ügyeljétek másokra, hogy szemetek előtt legyen az Apostol mondása: „vigyázz magadra!“ Az üdvösség ügyében senki más kedvesebb ne legyen előttetek, mint ti magatok. Úgy munkálkodjatok mások üdvén, hogy ti magatok az ördög sokrétű hálójába ne kerüljétek.

A rossznak még a látszatát is kerüljétek; részegségről, szemérmertlenségről, kétértelmű szavakról szó se essék! Kéteshírű nőszemélyeket ne turrjétek házatokban. Ne gyűlölkdjétek, ne veszekedjétek senkivel! A nap ne nyugodjék le haragotok fölött. Sőt inkább iparkodjatok a veszekedőket kibékíteni, ha ilyenekkel találkoztok. A beteg plébánost látogassák meg a szomszéd plébánosok, vigasztalják, álljanak mellette a halál órájában, és ha meghal, emlékezzenek meg róla imáikban és a szentmisében és legyenek jelen temetésén.

Gyakran gyónjatok; és ha — bár elő ne fordulna — mégis súlyosabb bűn terhelné lelketekeket, és misézni kellene a hivek miatt, és nem volna alkalom a gyónásra, (copia sacerdotum) bűnbánatot indítsatok és a gyónás jóföltételét és úgy misézzetek. De a tridenti zsinat határozata értelmében

minden halogatás nélkül, mielőbb gyónjatok, amint paphoz juthattok.

Ne feledjétek, kedves gyermekeim, hogy olyan a bűn természete, hogy hacsak gyorsan le nem rázzuk magunkról, súlyával más bűnökre húz bennünket és semmi más által gyorsabban le nem csúszunk a megátalkodott gonoszság örvényébe, mint hogyha elhanyagoljuk vagy rosszul végezzük gyónásunkat. Ezért atyai szeretettel intünk benneteket, egyenkint és összesen, hogy évenként egyszer végezzetek általános gyónást, készülnetek rá itt Nagyszombatban két-három napos lelki magábaszállással. Erre az időre ingyen lakásról és ellátásról gondoskodni fogunk.

Bár szándékom volt ezt a 2—3 napos magábaszállást fölvétetni a zsinati határozatok közé, mégis jobbnak találtam a következő zsinatig megpróbálni, hogy vajon sikerül-e ezt parancs nélkül is, intelemmel elérni.

A többire, amit még mondhatnék, megtanít benneteket a Szentlélek kegyelme. Midőn újból kifejezem veletek szemben atyai jóindulatomat, nagyon kérlek benneteket, hogy imáitokban engem is az isteni Jóságnak ajánljatok.

(Baják Mihály SJ fordítása)

A KERESZTYÉN PRÉDIKÁTOROK OKTATÁSA

(Prédikációs-kötetének bevezetése)

Igazán világ prédikátorának nevezhetjük a mi Istenünket, mivel világ kezdetétől fogva az eget és minden teremtett állatok által istenségének hatalmát és bölcsességét hirdette. A Szent Háromság második Személye azért küldetett a világra, hogy hirdesse az Evangéliumot prédikálásával. Apostolinak is azt parancsolta, hogy minekutána tüzes nyelvet vesznek, egész világon mindenütt prédikálják az Isten igéjét. És jaj nekik, ha nem prédikálnak.

Szentséges dolog a keresztség szolgálatása, de Szent Pál azt írja, hogy őtet Krisztus nem keresztelni, hanem prédikállani küldötte, azért másokra bízván a keresztelést, Isten igéjének hirdetésében foglalta magát. A szegények táplálása oly kedves Istennél, hogy az utolsó ítélet szentenciáját az irgalmasság cselekedetiben határozta, mindazáltal az apostolok illetlennek találták, hogy a szegények segítéséért a prédikálást elhagyják, hanem másokra bízván a fogyatkozottak gondviselését, maguk prédikáltak. Mert a prédikátor Isten trombitája, mennyei titkok sáfára, angyali kenyér osztogatója.

Mivel azért nemcsak becsületes, hanem lelkek üdvösségére szükséges dologban forgódtak, valakik a prédikáló-székéből tanítatok: intelek és kérlek, sőt a nagy Istenre kényszeritelek, hogy szorgalmasak legyetek hivatalotokban.

Sok munka, nagy okosság, temérdek tudomány és mindenek felett nagy isteni malaszt és tökéletesség kívántatik a prédikáláshoz.

Először azért: szorgalmasan tanulással *készüljete*k a prédikáláshoz, és ha Homerus medve módon nyalogatva ékesgette verseit, ti is a prédikációt ne futó-félben, hanem hosszú ideig való jobbitásokkal készítsétek. A Bölcs parancsolatja és Szent Jeronimus tanácsa, hogy amit tanítani akartok, azt magatok sokáig és jól tanuljátok. Ne bízzék azért senki elméjében, mert soha jól nem prédikál, aki jól hozzá nem készül. Aki pedig jó készüllettel tanít, Isten áldását veszi. És egyebeket vastagítván, maga kövéredik. Mivel aki jól tanít, maga is tanul, és mennyei áldomásokkal hízik lelke.

Másodszor: azon legyetek, hogy miképpen, a prédikátorok Mestere *cselekedeti példájával* tanított elsőben, azután nyelvével: úgy ti se legyetek csatornák, melyeken által foly a víz, hanem teli kutak legyetek, úgy magatok bőségéből másokat is itassatok.

Azért lelki tanítók, magatok igyatok az élet kútjából, azután follyanak egyebekre vizeitek. Mert jaj azoknak, kik mint a Sámson orozslána, szájokban hordozzák a mézet, melynek ízit nem érzik, satulják a mustot és bort nem isznak. Azt a tanítót becsüli nagyra Isten, aki cselekszi, amit tanít és mind nyelvét, mind pennáját szíve gyökerének téntájába mártván, úgy szól, amint szíve járása vagyon.

És amint Szent Jeronimus szól: cselekedetedet ne hazudtolja tanításod, mikor tanítasz a templomban, senki azt ne gondolhassa: miért nem miveled, amit tanítasz? Ne mondják azt rólad: mást gyógyít, maga rühes; aki rak s ront, azaz épít nyelvével, ront életével; olyan, mint aki egy kézzel Istenhez vonszon, mással visszataszít. Vagy mint amaz anya, mely vigyázva szoptatja, aluttában megöli gyermekét. Éktelen, mikor a nyelv felségesen beszél, és a kéz hivalkodik.

Merő igazság, hogy az emberek többet hisznek szemüknek, hogysen fülüknek. És: a tanító erkölcsé inkább izgat, hogysen szava, azért hasznosb a tanító, kit inkább csodálnak az emberek, mikor látnak, hogysen mikor hallanak. Ilyen volt Origenes, kinek erkölcsé olyan volt, minémü tanítása. Ilyen volt Szent Basilius, kiről olvassuk, hogy tanítása mennydörgés volt, mivel erkölcsi villámlások voltak.

Némelyek szépen és sokat szólanak, de fel nem gerjesztenek, mert *maguk nem égnek*. Az isteni bölcsesség édességét másnak ássák, maguk nem kóstolják. Meg nem gondolják, hogy nem szólásra, hanem tökéletes cselekedetekre tanít az igaz bölcsesség, és a Szent Jeronimus mondása szerint az Isten szolgálai tiszte nemcsak az, hogy szentül szóljanak, hanem hogy szentül éljenek.

Bezzeg Keresztelő János magában égett és azért fényeskedett egyebeknek. Illés tűz volt, azért voltak szavai lángok. Az ó-törvénybeli papi fejedelmen nemcsak Urim, azaz tudomány, hanem Tumim, azaz igazság is taláztatott, mert a mennyei tanításokkal együtt fényleni kell a tökéletes

erkölcsnek, mivel a Krisztus mondása szerint, aki életében feslett, bizvást és foganatosan nem hirdetheti a jót.

A világon *semmi nincs fogyatkozás nélkül*: vannak a tengernek habjai, a földnek indulási, az egeknek felhői, a Holdnak és a Napnak fogyatkozásai, a tűznek füstjei, nem lehet a rózsza tövis nélkül, a méz szonkoly nélkül, a búza polyva nélkül, a bor söprű nélkül, sőt az arany sem terem föld nélkül; az emberek között is minden hivatalban vannak botránkozások, mint halat szálla nélkül, úgy nehéz embert találni vétek nélkül. De ha a jó pénzt örömet vesszük, noha mocskos a fizető mester keze, ha meg nem vetjük az egészséges orvosságot, noha beteges doktortól rendeltetik, ha a tiszta jó bort kedvesen isszuk a föld-edényből, ha Illés próféta örömmel vette a kenyeret, melyet a büdös varjú nyújtott, nem okosság az igaz tanítást kedvetlenül venni azért, hogy vétek nélkül nincs, aki előnkbe terjeszti.

Aki a tanítók erkölcsét követi inkább hogysen tanítását, azt Szent Ágoston oly bolondnak mondja, mintha valamely utonjáró nem akarna tovább menni, mivel az útmutató kő tovább nem megyen.

Harmadszor: *két nagy fogyatkozást tapasztaltam* az ifjú prédikátorokban, melyeket igen kell kerülni az istenfélő tanítónak.

Egyiket azt, hogy a tanításban nem teszik célul a hallgatók lelki hasznát: nem azon vannak, hogy hasznos és gyümölcsös tanításokat adjanak, hanem hogy elméjük, tudományuk, ékesen szólásuk mutogatásával dicsekedjenek és *magukat csudáltassák*. Azért nem arra igyekeznek, hogy tanításukat a hallgatók értelméhez szabják, hanem hegyes kérdéseket, haszontalan vizsgálasokat, fülgyönyörködtető csúfságokat vagy fabulákat, sovány és száraz gondolatokat forgatnak, és azt vadásszák, hogy a község őket csudálja, dicsérje. Az ilyen tanítóról mondja a Szent Lélek, hogy házasságtöréssel fertőzteti az Isten Igéjét. Mert a Szent Gergely mondása szerint, a házasságtörő nem magzatot, hanem gyönyörűséget keres. Valaki az ő tanításában nem azon fárad, hogy Istennek fiaikat szüljön, hanem hogy a maga tudományát mutogassa és abból magasztaltassék: *házasságtörője az Isten Igéjének*.

Az igazi lelkipásztornak tökéletes dicsérete az, hogy tanításával a hallgatók szívéből a hamis vélekedések kivagdaltassanak, a bűnök undoksága megismertessék, az igaz penitenciára és a mennyei jók kívánására a lelkek gerjedjenek, és az ő tanítása után fohász-kodások, töredelmes sírások, bűnből kitérések következzenek.

Azért a tanító eszében tartsa, hogy Krisztus megátkozta a fát, melynek gyümölcse nem volt, noha levele és árnyéka bőven volt. És hogy az okos embernek nem a himes szók, hanem az erős valóságok tetszenek. A szép orcának kendőzés nem kell; az isteni tudomány felsége cifra szók nélkül maga szépségével kelleti magát. Arra vigyázzon tehát a lelki tanító, hogy hasznos és szükséges dolgokat hirdessen és eszében tartsa, hogy minden haszna tanításának csak az, ha az emberek kitérnek bűnükből és szentül

élnék. Ne mondhassák azt a keresztény tanítóról, amit némely pogány orátorról: hogy elég szava legyen, de kevés veleje; ne ajkán nőtt, hanem szívében gyökeredzett szókat mondjon.

Nem *veszedelmes orvosnak* tartanók-e, aki betege előtt lantot verne és éneklésével akarná gyönyörködtetni fülét, orvosságot pedig (mivel azoktól a beteg iszonyodik) nem adna nyavalyája gyógyítására? Ilyen ártalmasok a prédikátorok, kik csak szólásnak ékességével, vagy maguk álma és elméjük beszélgetésével, vagy igen mély és szokatlan, de haszontalan tudományokkal viszkettetik a hallgatók fülét, a lelki sebek gennyedségét pedig meg sem illetik.

Másik fogyatkozást azt tapasztaltam az ifjú tanítóknak, hogy a *dorgálásban* gondolatlanok. Noha nem fér az igaz tanítóhoz, hogy hallgatói fogyatkozásait fedezgesse, vagy azokra hunyorítson: de ha botránkozás távoztatása különben nem kíván, nem okosság a prédikációban nagy embereket nevezet szerint feddeni.

Igazán mondták a pogány bölcsek, hogy vannak olyan emberek, mint a gyomor, melybe akármely jószagú drága eledelt töltsenek, büdös ganéjjá teszi; azért, akármely szent és üdvösséges tanításból okot vesznek a prédikátor gyalázására. De ezekkel nem kell gondolni, hanem a jóságok magasztalásában és a vétkek dorgálásában keresztényi szabadsággal kell élni. Valaki azért neheztel reám, magáról vallást teszen, hogy része legyen a bűnbán. Mikor a szabó megüti az asztalt, az olló kimutatja magát, mert noha őtet nem illeti, de ottan megcserdül: úgy akinek hol fáj, ott tapogatja, akármilyen gyengén illeti is.

Végezetre: hogy a bűnök gyűlölségére, vagy a tökéletes jóságok szerelmére másokat elindítson a prédikátor: I. kivántatik: hogy olyan szent indulatot gerjessen magában, minéműt akar oltani a hallgatók szívében. II. Mivel Isten erejéből, nem a prédikátor szólásából legyen foganatja a jó tanításnak, tartozik azzal a tanító, hogy *imádkozzék* előbb, hogysem tanítson. Mert zeneghet az ékes szó fülünkben, de foganatos nem lehet a jóságokra, hanemha isteni malasztal belénk oltatik, mivel imádság nyerhet erőt a jó példának és szónak. III. Kivántatik, hogy *célját* és határos végét tanításának csak azt tegye, hogy *Isten dicsérettessék* és a hallgatók lelki jóságukban öregbedjenek. Nem arra kell nézni a jó tanítónak, hogy őtet csudálják, hanem hogy az ő szavai tüzek legyenek, melyekkel felgerjedjen a hallgatók szíve, ösztönök legyenek, melyek jóra izgassák a késedelmeseket, erős nyilak legyenek, melyek a szívek keménységét megszagassák.

SZENT JÁNOS MÉLTÓSÁGARÓL

Szent János Apostolnak több méltóságos hivatalit, böcsületes nevezetit, felséges tiszteit és isteni ajándékokkal bővelkedő állapotit elhallgatván, azzal a *titulussal* magasztalja és dicsőíti őtet, hogy ő az a tanítvány, kit szeretett Jézus.

Miképpen Aristotelest filozófusnak, Cicerót orátornak szoktuk nevezni, jelentvén azzal, hogy azokban a tudományokban egyebeket annyira megelőztek és felülhaladtak, hogy hozzájuk képest filozófus vagy orator nevet sem érdemlenek egyebek: azonképpen a Szent Lélek, nem egy két helyen, hanem sokszor, mint tulajdon nevéen, csak úgy nevezi Szent Jánost, hogy ő az, akit szeretett Jézus.

Hogy rövid summába foglaljuk mindazokat a böcsületes nagy méltóságokat, melyek Isten szeretetéből Szent Jánosra szállottak, úgy tetszik, hogy miképpen a mennyei életfájának tizenkét gyümölcse volt: az isteni szeretésnek gyökere is tizenkét nagy méltóságot szerzett Szent Jánosban. Mert Szent János Krisztusnak tanítványa volt, tanítványok között Apostol volt, Apostolok között Evangelista volt, Evangelisták között Próféta volt, Próféták között Istennek titkos secretáriusa volt, doktor volt, püspök volt, szűz volt, mártir volt, Krisztusnak legbelsőbb nyájaskodó barátja volt és ami ezeknél nagyobb, Krisztus Szent Anyjának testamentomban hagyott fia volt, azaz Krisztussal egy anyja volt: és ami ebből következik, Krisztusnak öccse volt, azon Anyja lévén Szent Jánosnak, amely Krisztust szülte. Azért egy volt anyúl Krisztussal.

Tanítványnak nevezi az Evangélium Szent Jánost. Sokat fáradtak a világ bölcsei, hogy tudós mesterek tanítványai legyenek. Azért, noha Pláto és Pythágoras Athenásban doktorok voltak: de hallván, hogy Egyiptomban bölcsek és tudós papok találtak, honjuktól kibontakozván, Egyiptomba fáradtak, hogy azoktól tanuljanak. Mentül szerencsésebb volt Sz. János, kit, mikor apjával együtt hálókötőzésben talált volna Krisztus, iskolájába hívta: ő pedig mind apját, mind hálóját elhagyván, oly mester kezébe adta magát, ki nem úgy tanított, mint egyebek, hanem hatalmas erejével a tudományt beléoltotta hallgatóiba.

A tanítványnak első kötelessége az, hogy higgyen mesterének: mivel, amint Aristoteles szól, valaki tanulni akar, el kell hinni amit a mester tanít, vagy érti vagy nem érti, mert sem tudományt, sem kézi mesterséget nem tanulhat, aki mesterének nem hiszen. Ha ez egyéb dolgokban helyes, sokkal inkább a mennyei tudományokban.

A hetvenkét tanítványok közül tizenkettőt választta Krisztus, akiket leginkább kedvelt, és azokat Apostoloknak nevezte, azaz küldött követeknek. Ezek a mennyei Jeruzsálemnek tizenkét fundamentomai, a Jordán vize fenekéről választott tizenkét kövek, melyeken építetett az Anyaszentegyház. Ezek ama tizenkét tiszta források, melyek enyhítik lelki

szomjúságunkat és öntözik szárazságunkat. A főpap mellén tündöklő tizenkét drágakövek; az ígért földjének tizenkét kémlői, kik a mennyország titkait hirdették; a Salamon székének tizenkét oroszánjai, kik vigyázással őrzik az igazságot; az Isten templomának tizenkét ökrei, kik a tengert hordozzák, melyben elmosatik és a szent keresztség által elmerítetik minden bűnünk, akiket Isten a vitézkedő Anyaszentegyházban legfőbb és böcsületesb helyre állított, akiket a föld savának, világ fényességének, Krisztus dicsőségének nevezett; a keresztyénségnek tizenkét Pátriarkája, az Isten követségének titkosai, az emberi nemzetnek ítéelő bírái.

Erre az apostoli méltóságra, erre a böcsületes állapotra, erre a mennyi áldásoknak teljességére választotta Krisztus Sz. Jánost mindjárt akkor, mikor a tizenkét Apostolt meg választotta: és azt akarta, hogy ő lenne egyik lelki fejedelme a világnak, építője az Anyaszentegyháznak, oltalmazója az igazságnak, helytartója Krisztusnak.

A tizenkét Apostol közül csak Szent Jánost és Szent Mátét választotta Krisztus, kik *Evangelisták*, azaz Krisztus cancellariusai lennének és kezük írásával erősítenék azt a jóhírmondó privilegiumlevelet, melyben a bűnösöknek kegyelem, az ellenségeknek béke, a halottaknak élet, a kárhozatra indultaknak üdvösség ígértetett.

Négyen vannak az Evangelisták, négy állatok viselik és nagy kiáltással terjesztik az Istennek dicsőségét: egyik ember, másik oroszán, harmadik borjú, negyedik saskeselyű ábrázatú volt.

A saskeselyű minden madaraknál feljebb röpül, mindeneknél fényesebben lát. Mikor azért az emberi látásnak célján felül megyen, ott lebeg a tiszta égen: szemeit a nap sugarára fordítja, és amiben egyebek szeme megvakul, abban gyönyörködik. Ha a földre tekint és prédát talál, mint a mennykő alárohan. Ilyen saskeselyű Szent János. Mert Evangeliumának kezdetén az isteni fényességig emelkedik, ott szemléli az Igét, mely kezdetben az Atyánál vala. És mint a mennydörgés vagy a mennykő az embereket álmétkodó rettegésbe ejti, mikor az Isten fiának öröktől fogva-való fényességét kimutatja. De megtekintvén a Szűz méhében fogantatott Igét, nézd mely sebesen a földre száll, az Igének testesülését magyarázván. Ez ama csudálatos saskeselyű, kiről Ezechiél próféta írja, hogy igen nagy volt: szentségére és mennyi bölcsességére nézve. Hosszan nyúlt tagjai voltak: mert a Szent János élete kilencvenkilenc esztendeig tartott. Ez a nagy sas a mennyi hegyek magasságában nevelkedett cédrusnak völgyét földre hozta. Mert ha a többi Evangelista a Krisztus emberiségének héját magyarázta, Szent János hirdette és ismertette a Krisztus istenségét, mely mint a fának völgye (= veleje), nem látszik első tekintetben. Legutoljára írta az Evangeliumot: mert a mennyi gazda legutolra tartotta a jó bort és utoljára édesítette száját híveinek a Szent János tanításával. Azért is írt a többi Evangelista után: hogy azoktól elhagyatott sok dolgokat alkalmas helyeken írásba foglalná. Cana Galileában mint

változtatta Krisztus a vizet borrá, megfogásakor mint verte egy szavával a zsidókat, mint öklelték kopjával által oldalát a keresztfán: egyedül Szent János hagyta írva. A vakonszületett embernek hosszú historiáját, a harmincnycolc esztendő beteg gyógyulását, a Lázár feltámasztását, a lábmosás után való prédikációt, és több sok jeles dolgokat: csak ő egyedül foglalt Evangéliumában.

Mit csudáljuk, ha ilyen titkos dolgokat írhatott, aki titkosa és secretariusus volt Üdvözítőnknek? Mikor Krisztus titkon és nem minden Apostol előtt akart valamit cselekedni, Szent Jánost ki nem hagyta. Azt akarta, hogy jelen legyen. A Tábor hegyén, mikor színét elváltoztatá, a Getsemani kertben, mikor a halállal tusakodék, a Calvaria hegyén, mikor meghala, az archisynagógus leányának feltámasztásakor és egyéb helyekben azt akarta, hogy minden titokban tudós legyen. A végvacsorán a titkos secretariusától el nem rejté, ki légyen az az áruló.

Ennek felette, az egész világnak *doktora és tanítója* volt Szent János. Csak ő neveztetik az Apostolok közül theologusnak. Az angyal is azt mondta néki: hogy sok népeket, nemzetségeket, különböző nyelveken szóló országokat kell néki tanítani. Tanítá a híveket nemcsak élő nyelvének prédikálásával, hanem írásban foglalt szép leveleivel. Tanítá a tévelygőket. Az Evangéliomot legutol írta, avégre, hogy meghamisítsa az Ebion és Cherintus eretnokséget: kik azt vitatták, hogy Krisztus Anyja előtt nem volt, öröktől fogva nem volt. Talán ezért nevezte Krisztus Szent Jánost Boanerges, mennydörgés fiának, azaz mennykőnek: mert mint a mennykő megrontja amibe ütközik, úgy a Szent János tanítása meggyőzte és elrontotta a Krisztus Istenségének tagadóit.

Tovább: az Anasztazyház a máj napra rendelt Zsolozsmájában sokszor *szűznek* nevezi Szent Jánost. A régi Atyák Jeronimus után azt tanítják, hogy tiszta szűzességben maradt teljes életében. És talán ez volt oka, hogy miképpen a mennyei boldogságban a szűzek járnak legközelebb Krisztushoz, csak azok mondanak oly éneket, melyet egyebek nem mondhatnak: úgy itt e földön mindenütt magával hordozta Krisztus Szent Jánost, a végvacsorán mellére fektette, csak az ő szűzi szájával akarta kimondatni örökkévaló születésének titkát avégre, hogy ha test szerint Szűztől született, istensége szerint az emberek szívében szűz által fogantatnék. A keresztfán is szűz Anyját szűz-tanítványnak ajánlotta.

Mártir volt Szent János. Domitiánus császár egy öreg üstbe, forró olajba vetteté, de Istennek csudálatos hatalmával mint a babilóniai kemencében az ifjak, úgy a forró olajban Szent János sérelem nélkül oltalmaztaték. Azután számkivetésbe küldetéek Patmos szigetébe, mely sok mérges kígyókkal, férgekkel és kegyetlen vadakkal rakva volt, de azok között is megoltalmaztaték. Végre egy pohár mérget adának innia, az sem árta. Azért noha kard miatt nem végeződött élete: de annyiszor lett mártir, mennyiszor halálos állapotra adta magát Krisztusért.

Legbelsőbb nyájaskodó *barátja* volt Krisztusnak Szent János. Nem kell

erre más bizonyosság, hanem amit a Szent Evangelium említ, hogy a végvacsorán asztala felett, Krisztus ölébe feküdt. És ismét, minekutána Szent Péter arra kéré őt, hogy kérdezze meg Urunktól, kicsoda az ő árulója: Krisztus mellére hajtá fejét és úgy kérdé tőle, kicsoda árulja el őtet? Minémü bizodalom, mely belső nyájaskodás ez! Krisztus Urunk csak azt nem engedé Magdolnának, hogy lábait illesse feltámadása után, Keresztelő János csak a Krisztus saruja köteléhez sem mer nyúlni, Szent Péter csak arra sem itélé méltónak magát, hogy Krisztussal egy hajóban lenne: Szent János pedig ölébe és mellére fekszik Krisztusnak. Megteljesedett, amit Isten régen ígért vala: hogy ölben hordozza és mint anya édesgeti Isten az ő kedveseit.

Ha Jákob annyi sok mennyei csudákat és angyali jelenéseket látott, mikor feje alá tette ama követ, mely Krisztust jegyzette: mentől inkább megvilágosított és mennyei titkos látásokkal gazdagított Szent János, mikor arra hajtotta fejét, aki igaz kőszikla. Maga jelenti Szent János, hogy akkor tanulta az Evangelium titkait, mikor Krisztus mellén nyugodott. Azért Evangeliumának végén azt mondja, hogy igazak, amiket írt: mert a végvacsorán az Úr mellén feküdt, aki ezeket írta.

(Szent János napján prédikáció, ŐM VI 170—180.)

A JÓ PÜSPÖKÖK TÜKÖRE

Prédikáció Szent Albert napján

Szent Pál apostol három dologban foglalja a püspökök fáradságos méltóságának köteleességét, mert összehíván az Efezus körüli püspököket, azt mondá nekik:

Előszőr: a püspökök nem egyebek, hanem *vigyázóké*, mivel a görög szó annyit tesz, mint felülvigyázó. Akit Isten lelki gondviselésre választott, azt *őrállás vigyázatára* rendelte, hogy Istennel együtt strázsát álljon a nép oltalmára és veszedelme távoztatására. És mivel a vigyázót magas helyre állítják, a püspök is magasabb székben ül, felső helyről hirdeti, amit tudni kell a sokaságnak. Miképpen azért a földi paradicsom elé cherubim angyal rendeltetett, hogy őrizze az életfáját, úgy a vitézkező Anyaszentegyházban püspököket rendelt Isten, hogy az ő vigyázásuk lelki veszedelmektől oltalmazza a híveket.

Látóknaké, videntes, nevezi a Szentírás az Isten népének tanító pásztorait, mivel azok mindenfelé néznek, hogy hírt adhassanak, ha veszélyt sajdítanak. A püspököket Pius pápa Isten szeméinek, Atanáziuszt az egész világ szemének nevezte Nazzianzénusz. Mert miképpen a szem az egész testnek lát és utat mutatván igazgatja lábainkat, hogy el ne essünk, úgy

a püspökök mennyei tudományok és szent erkölcsök világosságával úgy igazgatják a nyáját, hogy a sok botránkozás és veszedelem közt el ne vesszünk.

Másodszor: azt mondotta Szent Pál a püspököknek, hogy Szentlélek választja és rendeli a püspököket. Senkinek nem szabad az egyházi méltóságot isteni hivatal nélkül felvenni.

Harmadszor: A püspökök böcsületes méltóságát és kötelességük félelmes állapotát akarván ismertetni Szent Pál, azt mondotta, hogy a Szentlélek azért rendel püspököket, hogy Regant Ecclesiam, a Krisztus Vérével megváltott lelkeket birodalmukkal igazgassák és vezessék.

Szent Paulinus világosító, fényes *lámpának* nevezte Szent Ágoston püspököt, mivel az eretnenségek és tudatlanságok sötétségét elkergette.

Csillagoknak nevezi a Szentlélek a püspököket: septem stellae, angeli sunt septem ecclesiarum. Mert miképpen akik sötét éjszakán a tengeri szelektől hányatnak, ha az északi csillagtól nem igazítottanak vagy megfeneklik hajójuk a sövényesben, vagy megromol a kősziklában: úgy a világi sok lelki veszedelmek között, ha a püspök kormányt nem tart, ha tanításának és magaviseelésének fényességével utat nem mutat a partra, sokan vagy naufragant circa fidem, hitnek hajótörésében, vagy gonoszéletnek örvényébe vesznek.

Napoknak mondatnak a püspökök. Mert miképpen a nap szüntelen fárad és forog a föld körül, az éjjeli sötétséget kirekeszti, mindeneket melegít, éltet, nevel: úgy az Isten házának gondviselői a püspökök, munkájukat nem kímélik, fáradságukat nem szánják, mindenekre terjesztik tanításuk fényességét, mindeneket melegítenek az isteni szeretetre, nevelnek a tökéletes jóságokban.

Eleven forrásnak nevezi Paulinus a Szent Ágoston püspök száját. Mert ha minden igaz ember szája élet-víze-forrása, méltán kifolyó kútfnök mondatik a püspök, kinek tiszte és hivatala az, hogy De fontibus Salvatoris, az Üdvözítő Krisztus tengeréből mennyei bölcseségek vizét meritvén azzal öntözze, nedvesítse, gyümölcsozttesse a száraz lelkeket.

A püspökök nemcsak a világi rendeknek, hanem a papoknak s a többi egyházi személyeknek mesterei, atyái, pásztorai, kapitányai. Azért olyan a többi papok között a püspök, mint a *gyűrűben a gyémánt*, a planéták között a nap, az ércek között az arany, az emberben a fő.

A püspöknek ugy kell gondot viselnie az alattvalókra, hogy Rationem reddet de animabus, *Isten tőle vesz számot a lelkekről*. A világi pásztorok vigyázatlansága, ha kárt tesz, oktalan állatban tesz kárt és sokfélekép megtérítheti a veszett barom árát, de ha a püspök juha elvész, nincs tehetség emberben, hogy Istent megelégtse és a lelkek kárát megtérítse. A világi juhászokat nem szagatja a farkas, hanem a juhokat, e mellett a juhász könnyen megismeri a juhok nyavalyáját és úgy orvosolhatja, amint a szükség kívánja. A lelkipásztor dolga különben nagyon, mert a pokolbeli farkas nemcsak a juhokat, hanem a pásztorokat ostromolja

főképpen. A juhok belső nyavalyáját sokszor nem tudhatja a püspök, és ha tudja is, nem bánhatik úgy a beteggel, mint orvoslása kívánná, mivel az okos juhok engedetlensége akadékoszt szerez. Ezért mondta Szent Gergely, hogy *Ars est artium regimen animarum*, Minden mesterségek mestersége a lelkek gondviselése. Maga a pásztor is sokszor megcsalatik a külső gondviselésben, oly szemes sem lehet, hogy mindenre vigyázzon. Vigyázni kell pedig, mert miképpen a Ó-testamentom főpapja mind mellén, mind vállán írva hordozta az Izrael fiainak nevét, sőt köntösén az egész világ terhét viselte: úgy a püspök tartozik *In corde habere*, szívében viselni, mint drágaköveket a reá bízott lelkeket, azokért szívbeli ájtatossággal esedezni, azok oltalmáért pajzsul vetni magát az Isten haragja ellen, tartozik vállán hordozni fáradt juhait és nagy türessel, atyai intések, üdvösséges vigasztalások által mindenki terhét viselni.

Ó mi nagy teher, ó mily félelmetes hivatal a lelkek gondviselése! Valaki a püspökség terhe és veszedelme alatt nem nyög: vagy nem érti kötelességét, vagy bérés lévén Pascit semetipsum, csak maga dicsőségét keresi, csak magát legelteti, nem nézván a püspökség hivatalára.

Rettenetes dolog, amit írva hagyott Aranyaszájú Szent János: nem hiszem, hogy sokan üdvözülnek a püspökök közül, hanem sokkal többen elvesznek; mert gyakran akik nem kárhoznának maguk vétkéért, azokért kárhoznak, kiket fenytékkal nem tartóztatnak a bűnöktől. Kemény mondas ez, melyre méltán haja szála fölállhat minden püspöknek.

Lássuk immár a *Szent Albert* példájából micsoda jóságok (= erények) kívántatnak leginkább a püspökökben.

Amint azok a szent állatok, melyek az Isten szekerét vonták, négy ábrázatot viseltek, emberi orcát, sas formát, ökör hasonlatosságát, oroszlán képét, úgy a püspökben négy jóság kívántatik főképpen. Először, hogy emberi állapothoz illendő alázatosságban tartsa magát. Másodsor, hogy mint a sas égbe repüljön mennyei értelemmel és erkölccsel, Harmadszor, hogy a munkák igáját fáradhatatlanul viselje, mint az ökör. Negyedszer, hogy az Isten ellenségeivel és a világra áradott gonosz vétkekkel oroszlánhoz illendő bátorsággal harcoljon.

Első fundamentuma és gyökere a püspök jóságainak: a gyarló és romlandó *emberhez illendő alázatosság*, mely zabolán tartja, hogy a méltóság nagy voltától hiúságra ne ragadtassék. Ritka dolog a böcsületes hivatalokban az alázatosság. Pedig mint a mennyben szikrázó csillagok minél magasabbak, annál kisebbeknek mutatják magukat, noha nagyobbak a holdnál és napnál, úgy az emberek között minél több áldomásokkal látogatott meg valakit Isten, minél nagyobb méltóságra emel, annál inkább kellene benne öregbedni az alázatosságnak.

Gazdagságodban kevélykedel-e, jaj mily tudatlan vagy! Hiúságok eszközei, búsulások tövisei, nyughatatlanságok pallérai a gazdaságok, melyeknek hacsak kívánása is ördögi kísértésbe és örök veszedelmebe ejthet, minemű veszedelmeket, szerezhet bírása. De talán tudományod

nagy voltában dicsekedel? Ó, tudatlan! mennyivel tudósb náladnál egy kárhozott ördög? De talán szent életed és tökéletes erkölcsöd emel kevélységre? Bezzeg tudatlan vagy. Tudod-e, hogy a szentség nem lehet alázatosság nélkül?

Mivel azért ily szükséges az alázatosság a méltóságbeli emberekben: Szent Albert egyházi fejedelemségét az alázatosság gyökerén és mély fundamentumán építette. Mert a prágai püspökség tisztét és méltóságát nem maga dicsőségéért, nem azért vette föl, hogy az emberek őtet böcsüljék, csodálják, magasztalják; mert ez merő hiúság, hanem hogy az Isten tisztességének terjesztésére, a tudatlanok tanítására, a vétkek rontására, a pogányok térítésére, a keresztyének vezérlésére szolgálna hivatalának méltósága, tisztinek böcsülete.

Második jósága a püspöknek: hogy *sashoz* hasonló legyen. A természetvizsgáló bölcsek írásaiban sok dolgot olvasunk a sasról. De azoknak békét hagyván, a Szentírás öt tulajdonságát említi a sasnak, melyek a jó pásztor erkölcsét oktatják: 1. a sas egyéb madaraknál feljebb repül az égbe, örömesben semmire nem függeszti nézését, mint a napra, melyet nyitott szemmel pislogás nélkül szemlélhet; fészke és lakóhelye neki a nagy magas kősziklák. A jó püspök földi kívánságok fölé emelvén lelkét a mennyei jókat, az igazság napját, az örök dicsőséget szemléli. És ha testtel még most nem lehet, lélekkel égben lakik, a veszendő világ javait semmire becsülvén, értelmét a mennyei jók elmélkedésével, akaratját azoknak kívánságával teljesíti. 2. A sas, noha fennrepül és csaknem égben lakik, de úgy nézi ezeket, hogy alá is tekint onnan és holttestet látván, arra sebesen repül. A jó püspök nemcsak a mennyei dolgok szemlélésében gyönyörködik és nyugszik, mert hivatalja szerint köteles, hogy másokra is vigyázzon. És mivel az emberek annyira merültek a bűnökbe, hogy lelki halottakkal teljes a világ, mihelyst eszébe veszi bűnben meghalt juha veszedelmét, sietséggel hozzárepül, azt orvosolja, segíti és eleveníti. 3. A sasról mondja Mózes, hogy a tudatlan és gyenge szárnyú fiait nemcsak előttük repülve, hanem hátán hordozva röpülésre tanítja. A jó püspök szent élet példájával, oktatásával, segítésének bátorításával, tanításának igazgatásával szoktatja és izgatja fiait, hogy a gyermekséget elhagyván, földi kívánságokból kitisztulván szárnyakon járjanak, égbre röpjeljenek, mennyei erkölcsökbe öltözködjének. 4. A sasról írja Ezekiel, hogy szárnyára kerekedvén a Libanon hegyén temett cédrus velejét és völgyét kiszedvén, az Igéret földjébe hordja. A jó püspök ájtatos könyörgésével, mennyei áldások szentségét nyeri Istentől és azokkal gazdagítja az Anyaszentegyházat. 5. A sas vénségre jutván újonnan megifjodik, *Renovabitur ut aquilae iuventus mea*. Mert azt írja Szent Ágoston, hogy az agg sas felső orra annyira megnő vénségében, hogy befedvén száját nem ehetik és az éhség miatt elszárad és erőtlenedik, de addig veri orrát kősziklához, hogy végre eltörik a felső orrának horgas darabja és akkor enni kezdvén megújul és meghízik. A jó püspök is azon van, hogy gyakran

magát ébressze és vastagítsa rontogatván siralmas penitenciákkal mindennapos fogvatkozásait.

Ilyen sasok a jó püspökök, ilyen volt *Szent Albert*, ki hogy csendesebben fölemelhesse lelkét a mennyei elmélkedésekre, őt egész esztendeig klastromba rekeszkedett, ott csak Istennel beszélt. Azután mint az éhes nagy gyorsasággal Csehországot, Magyarországot, Lengyelországot, Prusziát, Livóniát általjárta és a tudatlan pogányság sötétségébe merült lelkeket kereste.

De jaj, mily igazán írja Szent Jeronimus, hogy nem mind püspökök, nem mind sasok, akik püspök nevet viselnek. Sokan olyanok, mint a strucc madarak, kikről azt mondja a Szentírás, hogy szárnyuk van, de ezek őt a földről föl nem emelik; nem ülnek, hanem porban hagyják tojásukat és mikor a verőfény kikölti fiókáikat, semmi gondot nem viselnek azokra. Gondviseletlen püspökben a tudomány és hatalom szárnya megvan, de ezekkel nem él a juhok javára, a keresztségben szült fiakra gondot nem visel, hanem vesztében hagyja őket, ördögi kísértések és világi romlások között.

Harmadik tökéletessége a jó püspöknek abban áll, hogy az *ökör* hasonlatosságát magában kiábrázza, nem az oktalan tudatlanságban és baromhoz illő erkölcsökben, hanem abban, hogy fáradhatatlan munkával szántsza keménységét, viselje terhét, vonja igáját, az alattavalóknak. Ah mily bajos törődéssel és szüntelen vigyázással jár a lelki pásztorság! Ha a juhok pásztora éjjel-nappal, hévben-hidegben nyughatatlankodik, mentől több vigyázást kíván a lelkek gondviselése. Elsőben azért tartozik a püspök gyakori és buzgó könyörgésekkel és szent áldozatokkal segíteni Isten előtt a reá bízott lelkeket. Mert Omnis pontifex pro hominibus constituitur, ut offerat dona et sacrificia pro peccatis és hogy könyörgéseivel kőfal gyanánt Isten elé vesse magát és megtartóztassa haragját. Másodszor köteles a püspök, hogy azt cselekedgye, amit Szent Pál, aki meglátogatta minden városban a híveket, hogy mint viselték magukat. Mert bizonyos, hogy az úr szeme hízlalja a lovat, az úr lába kövéríti a szántóföldet. Harmadszor az is a jó pásztor tiszte, hogy tanítsa és oktassa, vigasztalja és rettentse, ébressze és izgassa az alattavalókat és el ne fáradjon a munkában, hanem gyakorta szem előtt forgassa, hogy nagy jutalma lesz fáradságának, mivel Isten arra kötötte magát, hogy jutalom és fizetés nélkül nem hagyja, aki csak ajtaját megnyitja is az ő házának, csak gyertyát gyújt is az ő templomában.

Bezzeg nem ilyenek ama püspökök, kik az ügyefogyottakat nem látogatják, a bűjosókat nem keresik, a romlottakat nem gyógyítják, a fennállókat nem vastagítják, hanem a juhok kövérét eszik. Egyszóval nem a juhokat legeltetik, hanem magukat hizlalván vesztébe hagyják a Krisztus Vérével megváltott nyáját. Mint a néma ebek restelik az ugatást, puha tunyaságnak ereszkednek és álomba merülnek. Pedig igazán Opusnak,

munkának és fáradságos kötelességnek nevezi Szent Pál a püspökséget, nem kenyérségnek és mulatságnak.

Negyedik és utolsó kötelessége a püspöknek, hogy *oroszlán* orcát és erkölcsöt viseljen. Először abban legyen oroszlán a püspök, hogy félelem nélkül ellene álljon a ragadozó farkasoknak, melyek a nyáját vesztegetik. És mivel annál nagyobb szeretet nem lehet, mintha az ember életét elfogyatja valakiért, azt kívánja Krisztus a jó pásztortól, hogy oroszláni bátorsággal, Animam ponat pro ovibus, életét letegye a juhok oltalmára.

Oroszlán legyen a püspök a veszedelmes bűnök zabolásában. Mert nem elég, hogy a külső dühösöktől oltalmaztassék a nyáj, hanem a dögös vagy rühes juhok veszedelmétől is kell azokat őrizni. Miképpen az Isten szekrényében nemcsak manna volt, hanem vessző is; miképpen Áront és a többi papokat először olajjal kenték meg, de azután a fülüket, kezüket, lábukat vérrel öntözték: úgy a püspök köteles arra, hogy nemcsak tanításának édes mannájával gyönyörködtesse és követésének olajával lágyítsa, hanem hogy In virga, néha fenyíték vesszejével, büntetések sanyarúságával tisztogassa juhait.

Bezzeg igazán oroszlán volt *Szent Albert* püspök, ki annyi fenevadakkal szembeállott, mennyi pogány nemzeteknek prédikált és mint jó bajnok halálig harcolt a Krisztus ellenségeivel. Mert hosszú törődések és fáradságos prédikálások után, tökéletes életének koronáját, mártíromságot nyert, és aki őérette vérét ontotta és életét fogyatta, annak szolgálatában halált szenvedett.

(OM VII 693—711)

ISTEN A MI LELKÜNK JEGYESE

Nagy csudálkozást érdemel, hogy a mi Istenünk szolgálói közé számlálna minket, mert uraság és királyság az Istennek való szolgálat. De Isten elébb viszi azokat, kik néki híven szolgálnak és barátainak tartja. Az isteni jósnak nincs itt határa, hanem akiket barátságába vett, feljebb emeli, fiaivá teszi: Szent Lelkét mennyei ajándékaival belénk önti, hogy ezek által az isteni természetben részesüljünk. Ezzel sem elégszik az Istennek híveihez való kegyelmessége, hanem akiket igaz szolgálatokban megkedvelt, azokat eljegyzi, sőt állandó házasság kötelékével magához kapcsolja.

Mennyegzőt és csudálatos házasságot szerzett Isten az ő Fiának, mikor kérőben küldvén Gábriel angyalt Boldog Asszonyához és a Szűz akaratra hajolván egybeadá a Fiú Isten személyét az emberi természettel. Isten azt akarta, hogy ennek a mennyegzőnek lakodalmán mindnyájan részesüljünk, hogy az emberré lett Isten érdeméből adott bűnök bocsánatában, lelki igazulásban, mennyei tudományokban, sacramentumok szentségeiben, isteni sok belső áldomásokban és vigasztalásokban bőséggel lakozzunk.

De ezenkívül más *lelki menyegzőt* is ígér Isten, és nemcsak a mennyegzőnek lakodalmára hivat, hanem tulajdon maga házasságába is vészen minket, ha meg nem vetjük hívását.

A házasság szerelmének zsengeje és gyönyörűsége leginkább gerjeded a mátkaságban. Isten Ozeás által minket jegyesévé fogad. Eljegyezlek, úgy mond, örökös mátkámmá teszek, jegyruhául és jegygyűrűül hitet és igazságot adok néked.

De mivel a házasság állandóbb a mátkaságnál, hogy Istennek örökös jóakaróján megnyugodjunk: amely lelket bűnök rútságából kitisztít, azt kívánja attól, hogy őtet más néven ne hívja, hanem férjének. Ezechiél próféta által megesküdt velünk, kötést tett, feleségül vett minket.

Szeme előtt viselvén Szent Bernát ezeket, felkiált: Krisztus a vőlegény, menyasszonyok mi vagyunk. Mindnyájan egy menyasszony, mindegyikünk lelke magán menyasszony, noha nemzettel, szépséggel, méltósággal igen alábbvaló mátkájánál ez a menyasszony: de semmivel böcsületesebb nem lehetett lelkünk, minthogy Isten ezt eljegyzette. Semmivel inkább nem magasztaltatik Istenünk szerelme, mint hogy lelkünket házasságába vette.

Az Istennel való lelki házasság állapotát, úgy tetszik, jobban meg nem érthetjük, mint a testi házasság tisztéből, mivel a Szent Pál mondása

szerént az emberek házassága nagy szentség: de annak jegyzése Krisztusban és az Anyaszentegyházban teljesítettik.

Először: kívántatik a házassághoz, hogy jó akaratból *örökös egységre* adják és egybekössék magukat, akik házasodnak, hogy ketten egygé légyenek, és úgy szeressék egymást, mint magát szereti akármelyik, mivel egyik lévén, aki háasastársát szereti, magát szereti. Akit Isten eljegyezt, mint a világosság a levegő-éggel, mint a tűz a tüzes vassal, mint a test a lélekkel, egygé léssen Istennel a tiszta szeretet által. Mert valaki Istenhez ragaszkodik, egy lélek vele: nem él immár az, hanem őbenne él Krisztus, aki kezdője, végezője és főoka mindazoknak, amiket őáltala, mint eszköz által cselekszik Isten. Azért aki jegyese Istennek, noha test szerint él, de nem a test indulatai és kívánságai szerint él, hanem Isten kedve szerint, mivel Isten lelkétől, mellyel egyesült, indíttatik és viseltetik mindenkben.

Másodsor: a házasság kötelessége azt hozza magával, hogy nemcsak magok, hanem *minden egyéb marhájuk* egy légyen.

Az isteni házasságban szeretettel, lélekkel, akarattal való egység vagyon. Mert mint a patak a forrással, úgy a szentelő Isten egy a megszentelt lélekkel. Az Istennek lelki házasságában minden kívánságok egy nyomban járnak: semmi ellenkezés, semmi viszálykodás és egyenetlenség ott nincsen, úgy annyira, hogy akit Isten jegyesévé fogad, annak mindjárt új nevet ad, és azt akaratja szerint valónak hivatja. Isten soha messze nem mehet tőlünk, hanem minden időben velünk és bennünk vagyon, a halállal pedig megerősödik és válhatatlanná tétetik ez a lelki házasság. A mi Istenünk minden terhünket együtt viseli velünk. Mert erőtlen gyarlóságunk el nem bírná a parancsolatok súlyát, ha Istennek fáradszhatatlan hatalmas keze hozzá nem segítene.

Harmadsor: házasság törvénye az, hogy mindenben *állandó hűséggel* légyenek egymáshoz a házasok. Mindezeket megteljesíti Isten lelki jegyesével. Mert hív és igazmondó. Jegyesével pedig megesküszik a hűségre. Igazán hú vagy én Istenem, úgy mond Szent Bernát, mert mikor az ördöggel harcolok, segítesz, mikor nyavalyákba esem, könnyebbítesz, mikor veszedelmes ügyekben forgok, mellettem forogsz és őrizesz, mint szemedfényét, hogy el ne vesszek. Azért méltó, hogy mi is ennek a hűségnek igaz étellel és jámbor cselekedettel megfeleljünk.

Mi kívántatik a mi részünkről ehhez a lelki házassághoz? Moyses parancsolata szerint: hajunkat elberetvéljük, azaz értelmünket és akaratunkat cirkalomra vegyük, a hitnek engedelmissége alatt a keresztény szelídség együgyűségében szolgáljunk Istennek. Levessük a régi köntösöket, a belső kevélységet, a világi feslettséget.

Senki Krisztus házasságába nem juthat, hanem aki teljes szabadsággal és teljes szeretettel néki akarja magát adni. Ha Istent szereti a lélek, férjhez ment Istenhez. A menyegző lelki öltözetet kíván és ez: a szeretet. Boldog, aki ebbe öltözik, mert ez az igazság és üdvösség öltözete.

Azon legyünk, hogy a világi gondok az Isten menyegzőjétől el ne vonjanak, hanem itt az Istennel való házasság hűségében és csudálatos gyönyörűségében élvén, örökkön örökké az ő szerelmének egyeségében maradhassunk. Amen.

(Isten a mi lelkünk jegyese, OM VII 525—537.)

SZENTSÉGI ÉLET

Kereszttség

Isten testi születésünk után mindjárt kivesz a veszedelmes állapotból, megtisztít, megmosogat, megszentel, Krisztusba öltöztet *a szent kereszttség* újjászületése által. És miképpen Námánt testi poklosságától egy mosdással megújította a Jordán vize, úgy a kereszttségben lelki poklosságunk meggyógyul. Azért még mikor anyánk tejét szopjuk, az Istent képviselő egyházi emberhez vitetünk, fogadást teszünk, Istenhez szegődünk, szolgálatára köteleztetünk, az ő bélyegét felvesszük, kezeseket veszünk, a keresztapát és anyát, hogy az ördögnek és világnak ellentmondván örökös szolgálói leszünk Istenünknek és őtőle semmi uttal el nem pártolunk . . .

Bérmálás

Nem elégedett meg ezzel Krisztus jósága, hanem más szentséget is szerzett: *a szent bérmálást*, melyet hat vagy hét esztendőkorunkban, azaz mihelyt okosságunkkal élni kezdünk, mindjárt fel kell vennünk, hogy ennek erejével a gyermekségnek sikos és csuszamlós gyengesége erősíttetés a lelki ellenségek legyőzésére és a kereszttségben vett szentség megtartására . . . Hogy annak erejéből adatott Szentlélek malasztjával erősek legyünk az isteni szolgálat tökéletességében, úgy hogy semmi emberi félelem és gyalázat, sem ördögi incselkedés és csalogatás, sem hízelkedés és hatalmaskodás el ne vonjon Istenünktől.

Oltáriszentség

A mi édes Üdvözítőnk életének utolsó vacsoráján velős és kövér lakodalmat szerzett: melyben nemcsak hozzánk való szerelmének feneketlen mélységét, hanem végetlen hatalmát és megfoghatatlan bölcsességét az emberi nimmal megismerteté. Mert ez a Krisztus lakodalma nem 180 napig, hanem világ végéig tart, nem egy városban, hanem a földkerekségének minden részeiben szolgáltatik. Nem hízlalt vadak és madarak húásával gazdálkodik Isten ebben a vendégségben, hanem égből szállott kennyérrrel, az Isten Fiának szentséges testével. Nem szűkön vagy kimélve

gazdálkodik, hanem utánunk kiált: jöjjetek és egyetek; ingyen egyenek, arany-ezüst fizetés nélkül lakozzanak.

Amely szükséges a test életére a kenyér étel, oly szükséges a lelki életre ez a Sacramentum. És valamint cselekszik az étel testünkkel, azont szerzi lelkünkben az Úr Vacsorája. Az eledel testünknek életét megtartja, erejét vastagítja és állapotott nagyságra neveli: a Krisztus Teste lelki életünket oltalmazza, erőtlenségünket vastagítja, az ördöggel és világgal való harcolásra szívünket bátorítja és tökéletes férfiakká nevel. És ha a testi eledel gyönyörűséget szerez ételével, az Úr Vacsorájával az isteni gyönyörűség forrását kóstoljuk.

No tehát keresztyének, szeressük a mi Urunkat, aki úgy szeretett minket. Tiszteljük és böcsüljük Megváltónkat, aki asztalához ültet minket. Nagy alázatossággal részesülünk annak Testében, akinek gyönyörűsége abban vagyon, hogy velünk lehessen. Ugyanis mihez lehet nagyobb kedvünk, mint ehhez a vacsorához, melyben minden jót találunk? Ha lelki vakságban és tudatlanságban vagyunk, megnyitvatik szemünk „in fractione panis“, ennek a mennyei kenyérnek a szegésében. Ha szegények vagyunk, meggazdagít Isten szent Fia hozzánkvetelével: mivel amely Isten szent Fiát nekünk adja, azzal együtt minden javait velünk közli. Ha ördögi kísértetek háborgatnak: valamint Egyiptomban elkerülte a verő angyal a zsidók házát, báránnyért látván a küszübön, úgy elfut és bántani nem meri azokat, kik megjegyztettek és megfehértették lelküket a Bárány vérében. Ha ellenségünkkel nyomorgattatunk, azért készítette Isten ezt a mennyei asztalt, hogy erőt adjon minden ellenségünk győzedelmére és hogy annak az ételnek erejével az Isten hegyére az örök boldogságra juthassunk. Ha a bűnök rozsdái lelkünket elfogták, az emésztő tűz, az Úr Krisztus, kitisztít minden rozsdából, ha ezzel a szentséggel élünk. Végezetre, ha könyörgésünk által irgalmat akarunk nyerni Istentől: részesüljünk ebben a vérben, mely fogatosban kéri az irgalmasságot, hogysem az Ábel vére a boszúállást. Meg ne vessük, siketségre ne vegyük, amit ugyanezen vér kiált nekünk: mely nem egyebet kiált, hanem hogy Krisztus Jézusba öltözzünk, az Ő erkölcsét kövessük, úgy viseljük életünket amint azokhoz illik, kik az Úr Krisztus Testével és Vérével tápláltatnak. És minek utána hozzánk vessük, el ne bocsássuk, valamig azt a mennyei áldást nem veti reánk, mellyel az örök boldogságra jussunk: melyre segítjen mindnyájunkat az Atya, Fiú, Szentlélek, Szentháromság egy bizony Isten. Amen.

ISTENI ERÉNYEK

A természet erejét és folyását megelőző jóságok között, melyeket híveibe szokott plántálni és oltani Isten, tekinteteseb és Isten előtt kedvesb nincsen mint ama *három Teologica virtus*, igyenesen Istenre néző jóságok, melyekben indítóok és előnkbe vett cél nem egyéb, hanem vagy az Isten igazsága, melyért néki hiszünk, vagy az Istennek magában való felséges jósága, melyért őtet szeretjük, vagy az hogy Isten utolsó végünk és legnagyobb jónk, kinek boldogítását és színelátását reméljük.

Ezek között nem méltósággal, de renddel *első a hit*, mely fundamentuma, gyökere és ajtaja minden lelki javainknak.

A hit olyan mint a gyűrű, mely ha egy helyen megszakad, jól nem állhat az ember ujjában; olyan mint a harang, mely elveszti hangosságát egy kicsiny hasadással. A tévelygés pedig olyan mint az ék, melynek hegye vékony és mikor a fába ütik, nem nagy hasadást szerez, de minél tovább verik, annál nagyobb nyílást hágy és végre akármely öreg gerendát kettéhasít.

Sok és nagy hasznait számlálja a szentírás a *reménységnek*. Minden jónak bőségét a reménységben helyezi: boldognak mondván, aki Istenben bízik. Azután az üdvösség reménysége erős sisak, mely nem látható fejünket, hanem lelkünket oltalmazza ellenségünk sértegetésétől. A reménység erős, bátoroságos vasmacskája lelkünknek. Mert miképpen a tengeri szerencsék között az erős vasmacska földhöz köti a hajót, hogy a haboktól és szelektől tétova ne hanyassék, el ne rontassék: úgy a boldogságnak reménysége Istenhez és mennyországához köti lelkünket és erősen tartja, hogy az ördög akarhatja szerint tétova ne hurcoltassék. Továbbá azt mondja a szentírás, hogy aki Istenben bízik, körülöfogja azt az Isten irgalma és mint erős várat mindenfelől oltalmazza.

A *szeretet* gyökere a több jóságoknak... Mint a fák és virágok gyökér nélkül fenn nem állanak, nem növekednek, nem élnek, nem virágoznak, mivel mind anyja, mind dajkája a fának a gyökér, melytől származik és neveltetik: úgy a szeretet forrása és kútja minden üdvösséges jónak, mely nélkül semmi szépség, semmi elevenség nincs egyéb jóságokban.

Sokat ad, aki szeret és minden adománynál nagyobbra kell böcsülleni a szeretést, mivel szívét adja, aki szeret.

Az isteni szeretet minden munkát és fáradságot könnyebít, sőt édességgel és gyönyörködéssel teljessé teszi.

A szeretet gyémánttá teszi az ember szívét, hogy semmi keserves ütésekkel meg ne rontassék.

A szeretet mértéke a bánatnak, akit igen szeretünk, annak szenvedésén leginkább bánkódunk.

Felebaráti szeretet

Istenünknek sokkal vagyunk adósak, de mivel ő nem szűkölködik javaink nélkül, dekrétumot adott, hogy *felebarátunknak* fizessük, amivel neki tartozunk. És soha meg nem fizethetjük úgy, hogy adósságunk fenn ne maradjon. Mert a szeretet törvénye általános és örök: a szegény nem tartozik alamizsnát adni, a beteg nem tartozik böjtölni, a vén ember nem tartozik sok vigyázásra és nagy munkára, az együgyű tudatlan nem tartozik másokat oktatni, de atyafi szeretetre mind szegény boldog, mind vén ifjú, mind tudós tudatlan egyaránt köteles és halál órájáig fennmarad ez a kötelesség.

Nézd az emberi testben mennyi különböző tagok vannak. Ki felsőbb, ki alsóbb, ki nagyobb, ki kisebb; egyik sem ítéli a másikat haszontalannak, mert minden tag minden tagnak szükséges, mindegyik segíti a másikat. A szem a lábnak lát, hogy járhasson; a láb a kéznek fát, hogy munkába mehessen; a gyomor minden tagnak főz. Azért egyik rész a másikat segíti, fájdalmait orvosolja. Ha megsérszik a láb, a nyelv kiált, a szem megnézi, a kéz kivonja a tövisset; ilyen szeretetet kíván Szent Pál felebarátunkhoz. Ahol egység vagy az atyafiak között, senki velük nem bír; szakadozva mindeniket egyenkint megronthatja.

IMÁDSÁG

A mi édes orvosunk, ki Meny-országból a végre jöve hogy romlott természetünket orvosolná és gyógyítaná, azzal vígasztal bennünket a mái Evangéliomban: hogy annak a két rendbéli nyavalyának orvosságát találta. Elsőben azért fogadással köti magát, hogy *tudatlanságunkat* világos tanításával elvész. Mert ha annak-előtte homályos példákban szólott, ez-után immár elhadgya az árnyékozó hasonlatosságokat és setét példákat, elszaggattya az Isten titkait fedező superlátot és nyilván taníttya a mennyei titkot: úgy hogy az isteni tudománnak bévsége, mint egy feneketlen tenger ellepi és bétölti az egész földet. Másodszor: *erőtlenységünknek* orvoslására az imádságot rendeli. És nemcsak ínt és parancsol, hanem úgy tetczik, ugyan utánnunk jár és kér, hogy ha miben megfogyatkozunk, ha mi-nélkül szűkölködünk, kérjük az Atyától, és helye leszen kérésünknek.

Az írás-magyarázó doktorok azt mongyák, hogy az üdvösség nyerésére rendelt eszközökben olyan az imádság, mint emberben *a kéz*: melyről azt írja Aristóteles, hogy minden eszközök eszköze. Az ácsok, kovácsok, ötvösök és egyéb műves-emberek munkájához sok különböző szerszámok kívántatnak, melyeket ember kézzel szokott megcsinálni. Ennek-felette

a kéz fárad és munkálkodik az egész testért: oltalmaz és takargat minden tagokat. Ha valamely részünk megsebesedik, ha megmocskosodik: a kéz béköti, gyógyítja, mosogattya és tisztogattya. Egy szóval: semmi haszonra-való eszközt nem csinálhatni kéz-nélkül: a kéz pedig mindent megkészíthet; és nem-csak egyéb részeknek, de magának-is minden szükségét megszerezheti a kéz.

Illyen az imádság. Mert e nélkül üdvösséges munkákat végbe nem vihetünk: ezzel minden fogyatkozásinkat megorvosolhattuk, minden rútságinkat megtisztíthattuk. Azért írja Aranyszájú Szent János, hogy ha oly embert lát, ki az imádkozás gyakorlásában nem gyönyörködik: ottan által-érti, hogy annak lelkében semmi tekéletes jószág nincs. Ha pedig (úgy-mond) valakit látok, a ki telhetetlen az imádkozásban: könnyen elhiszem, hogy abban sok jó vagyon. Mert valaki Isten akarattján jár, megsokasítja imádságát. É amint Szent Ágoston írja, csak az tud jól élni, a ki jól tud imádkozni. Mert az Istennel-való gyakor beszélgetés, mely az imádság-által vagyon, megvilágosítja az ember lelkét, mint a Moyses orczáját: a világi hiúságokat megűtáltattya, mennyei dolgok kívánságára gerjeszt, és minden isteni áldások együtadatnak velle.

Erre-nézve Isten ő-maga egybe-köti az imádság és isteni kegyelem lelkét, mikor azt mongya: kiöntöm a kegyelem és imádkozás lelkét, mintha azt mondaná, hogy együt-jár a kegyelem és imádkozás: mert az imádság *csatorna*, mellyen reánk szivárkoznak minden áldások. Azt írja Szent Ágoston, hogy valakiről Isten az imádságban-való buzgóságot el nem vészi, attúl irgalmasságát meg nem vonzza. Azért más jelét nem adá Isten Anániásnak, hogy Szent Pál választott edény és Krisztus dücsőségének terjesztésére rendeltetett, hanem hogy imádkozásban foglalta magát: jelentvén, hogy örök bódogságra választott ember, a ki gyakorollya az imádkozást.

Némely Szent Atyák hasonlíttyák az imádkozást a *gyomorhoz* vagy ételhez, italhoz. Mert miképpen ha a gyomor megbomlik, ha étellel, itallal ember nem tápláltatik, elerőtlenedik, elszakaszkodik, meghal belé; ha pedig a gyomor helyén vagyon, megújulnak, megvastagodnak, erejekben maradnak minden részeink: azon formán, ha a mi lelkünk imádkozással vastagodik, gyors és vídám minden üdvösséges munkákra; de ha az imádkozásban megfogyatkozunk, szárazon és erőtlenül maradunk minden jóra.

Sokan azt írják, hogy az imádság olyan, mint egy közönséges *orvosság*, mely minden lelki nyavalyát meggyógyít. Az orvosok különböző orvosságot rendelnek, és gyakran egy orvosság nem lévén elég, sok itallokkal orvosolnak egy betegséget: de a lelki nyavalyákra-nézve az imádság elégséges orvosság: mert minden bűnököt megtisztít, minden áldásokat megszerez, minden kísértetek-ellen győzedelmet vészen; melyre-nézve arra tanítá Krisztus Apostolit, hogy ha kísértetbe nem akarnak esni, imádkozzanak. Szent Jakab arra ínt, hogy ha szomorúságban

vagyunk, imádkozzunk, ha vígak vagyunk, Istent dicsírjük. Egy szóval: mint a Manná-ban minden gyönyörűséget, minden kedves ízt találtak a sidók: úgy az imádkozásban minden jó találtatik. Hogy pedig mi nem érezzük ezt a csudálatos gyönyörűséget az imádkozásban, oka az, mert meg nem kóstoljuk. Kóstollyátok és akkor érzitek ízit, mert ez oly dolog, melyet senki nem tud, hanem csak a kinek adatik.

Arany-szájú Szent János azt írja, hogy az imádság olyan, mint a sovány és száraz kertben a *forrás*: melyből, ha nem öntöztetnek, kiasznak a vetemények; újulnak pedig, zöldellenek, virágoznak és gyümölcsöznek, ha abból öntöztetnek. Elhervadnak és asznak akár-mely nagy jóságok az emberek lelkéből, ha imádsággal nem öntöztetnek. Jól tudta ezt Dániel, és azért, mikor Dárius király életvesztés-alatt parancsolta vólna, hogy harmincz napig senki ne imádkozzék: inkább választá, hogy megölessék, hogy-sem az imádkozástúl megszűnynék.

Ezek mind igazak, és efféle hasonlatosságok elégségesen mutatják az imádságnak böcsülletes hasznait: de nékem úgy tetszik, hogy felségesb és dicsősségesb méltósága az imádságnak három dologból ismértetik.

Először abból, hogy a hívek könyörgését ő-maga *áldozatnak*, az-az isteni tiszteleték-közöt legméltóságosb cselekedetnek nevezi. Mert a mi ajakink tulkait dicsíreték áldozatjának híja. És nem e földön füstölgő. áldozatjának, hanem oly áldozatnak, melyet a mennyei Angyalok arany-edényekbe szednek, Meny-országba visznek és kedves szagok illatozásával Isten széki-eleibe bocsátnak. Mivel a mennyei dolgok felségét a mi szavainkkal vóltaképpen ki nem mondhattuk: ezekkel a mi földünk szókkal, árnyék — és példa-által jelenti a Szent Irás az imádság drága-vóltát, melynek felszedésére mennyei angyalok jönnek és nem cserép — vagy fa-edénybe, hanem arany temjényezőbe szedik; felszedvén nem hadgyák a földön, hanem Isten országába viszik, Meny-országban-is nem egyebüvé, hanem az áldozatok tulajdon helyére, az oltárra, még pedig arany-oltárra tészik: hogy onnan drága-illatú szag-gyanánt Isten székihez jusson, és az Istent Szent Angyalival egyetemben gyönyörködtesse. Ennél felségesb igékkal és csudálatosb hasonlatosságokkal ki nem mutat-hatta a Szent Lélek a hívek könyörgésének böcsülleteségét.

Tudgyátok-e miért akarta és rendelte Isten, hogy miképpen szántás-vetés-által ád kenyeret, a műves-emberek fáratsága-után ád hajlékot: azon-képpen az imádság-által segítse gyarlóságunkat, gazdagítcsa szegénységünket, tellyesítcsa mennyei áldomásival lelkünket? Azért, hogy az imádság ő-magában nagy isteni tisztelet, nagy méltóságos dolog: és a ki Istent segítségül híja, az tiszteli őtet. Mert a ki Istennek könyörög, az ő nagy hatalmát, adakozó jó-vóltát, könyörülő irgalmasságát vallyá, reménségét ő-benne veti. És mi-képpen tisztességének tartya Isten, mikor ő-tőlle valamit kérünk: úgy boszszúságnak és gyalázatnak itéli, ha őtet elhagyván, mástúl várunk segítséget.

Másodsor: abból ismértetik az imádság méltósága, hogy *az Isten fia*

emberi testbe öltözvén, nem-csak *maga lén mester* az imádkozás formájának tanítására, nem csak szép intésivel és parancsolatival édesítte az imádkozásra, hanem ő-maga földön jártában gyakor imádkozásban foglalta magát.

Harmadszor: az imádság ereje és méltósága abból tetszik-ki, hogy nem halandó és gyarló embert győz-meg, hanem *Istent magát* hatalmas erejével úgy hozzánk hajtya, hogy akaratunk-szerént cselekszik mindeket.

Tudgya jól a pokol-béli ellenség, hogy az imádság minden nyavalyáink orvossága, minden jók forrása. Azért az Anyaszentegyház minden óránként-való imádsági elein, azon kéri Istent, hogy késedelem-nélkül nyújtsa segítséget, mellyel győzedelmet vehessen az imádság-háborgató ellenségén.

Istenhez kell fohászzkodni: Uram taníts minket imádkozásra. Miképpen a járást kised korunkben nem egyéb oktatásból tudjuk, hanem járásból, úgy az imádkozást gyakor imádkozással tanuljuk. Mindazonáltal a lelki tanítók sok szép oktatásokat adnak az illendő imádkozásról. Némelyek feljegyzik a külső dolgokat, melyek illendőképpen kívántatnak a könyörgéshez. A régi szentek befedték szemeket, mikor imádkoztak, hogy látásokkal tétova ne vonatnék akaratyok.

Az imádság elménknek Istenhez emelése alázatos és ájtatos akarral. Miképpen a test lélek nélkül nem ember, úgy a nyelvvel való kérés figyelmetesség nélkül nem imádság. Jaj azoknak, akik két úton járnak.

Nagy szükségünk vagyunk az imádságra: mert annyi veszedelmek alá vagyunk vetve, mennyi hajunk szála, számtalan ellenség körülünk, mely mindenkor taszigál a gonoszra és szent igyekezetünknek csalárd csábót vet, hogy megkedvetlenítsen és megejtsen. Egyéb oltalmunk és segítségünk nincsen az Istennél, egyéb mód nincs, mint az imádság.

A mi kegyelmes Istenünk oly irgalmas, hogy nem egy héten egyszer, hanem minden időben, minden órában audienciát ad és eleibe bocsáttya könyörgésünket.

Ha adós vagy Istennek, könyörögi és megbocsátatik; ha szomorúságban vagy, hívd segítségül az Istent; ha tudatlan vagy, kérj bölcsességet, ha ördögi kísértésektől tartasz, imádkozzál és megszabadulsz.

(Az imádságról, ÖM VII 8—16.)

A KERESZTÉNYI PRUDENTIA, OKOSSÁG MIBEN ÁLL

A Szentírás négy sarkát számlálja a jó erkölcsök tökéletességének: az okosságot, igazságot, mértékletességet és erősséget. Ezeket a doktorok *cardinales virtutes*, jóságok sarkainak nevezik, mivel fundamentumok,

melyeken épülnek, sarkak, melyeken fennállnak és jól forognak egyéb tökéletes erkölcsök.

Ezek között első a prudentia, az okosság, mely mint kormány a hajót, vezető a vakot, útmutató kalauz a jövőt-járót, hadnagy az alattvalókat vezérli és igazgatja a több jóságokat... Ez mértékli a bátorságot, hogy vakmerőség ne legyen, az alázatosságot, hogy maga-hagyott félelemre ne jusson, az igazságot, hogy kegyetlenségre ne forduljon, az irgalmasságot, hogy lágyságra ne olvadjon. Azt írja Szent Ágoston után Aquinas-doktor, hogy főképpen három dolgon fordul az okosság vezérlése: memoria praeteritorum, providentia et cautela, előrenézés, circumspectio, a jelenlévő cselekedetekben mindenféle tekintés. Úgy mint az Isten szekerét vonó állatok elől-hátul, körös-körül szemesek voltak. Így Istennek hozzánk való kegyessége nem testi bénaságban, nem eszünk fogyatkozásával, miképpen sok csonka-bonkákat és eszeveszetteket, hanem ép kézzel-lábbal, egész okossággal teremtett minket érdemünk nélkül, maga jóvoltából. Ennek felette nem a sötét pogányságban heverők között, hanem a kereszténységben rendelte születésünket, hogy mindjárt az ő bélyegét a szent keresztységben felvehetnők. Tovább jusson eszünkbe, mennyi testi-lelki veszedelemtől oltalmazott. Aki igazán okos, emlékezik a büntetésekre, mellyekkel Isten ostromozta minden időkből a gonoszokat.

Igaz ítélet, hogy az okos ember ne kövesse a község és sokaság javallását, vagy a tettetett színt és külső tekintetet, hanem igaz fontba vessen mindeneket és azt böcsülje, amit Isten böcsül, azt válassza, ami Isten előtt kedves. Ne hirtelenkedjünk cselekedeteinkben, hanem lelki szemünkkel és gondolatunkkal jól megkíméljük körülálló dolgával egyetemben, amit akarunk művelni és úgy kezdjünk akármire, ha látjuk, hogy egyez a tökéletesség regulájával, mely az Isten akarata. Hirtelen semmit se műveljünk, hanem ért és jól megfontolt gondolattal. Minden cselekedetünkben Istenhez fordítsuk lelkünket és mintha Őtet jelen látnók, Őtöle kérjünk segítséget.

A SZENVEDÉS ÉRTELME

Őrségen

A táborokban sebes, békötött fővel strázsát áll és vígyáz a rút fergegekben a fő vitéz ember: a tisztátalan személyek, a hashizlaló herék pedig akkor nyugosznak és bátran alusznak a városokban. A tanácsos urak napestig fáradnak és főtöréssel munkálkodnak: mikor a gazság korcsonákon iszik és kerékben állván trágárkodik. A harcon ahol súlyosabb és nagyobb veszedelem vagy, oda legfőbb és meghitt böcsületes vitézeket küld a generál, hogy az ellenséget megüssék és helyéből kiverjék. Vajjon

ezek közül panaszolkodik-e valaki, hogy nem böcsüli őtet fejedelme? hogy farkaskaszára veti és veszedelembé taszítja? Sőt mindenik kevélykedik, és dicsekedik abban, hogy őtet embernek isméri előttejárója és ahol ember kívántatik, őtet szólítja, véle szolgáltat. Mivel azért az igazak Isten fiai és próbált meghitt vitézei, mit csudálkozunk, ha darabosan neveli és ahol erősebb harc vagy, odaállítja, akikben inkább bízik?

A sólyom és a tyúk

Minden botnak végén a feje: minden dolgot a vége dicsér vagy kárhozzat. Vettétek-e valaha eszetekbe, minémű különbség vagy a szelid tyúkcscsa és a ragadozó sólyom között? A *sólyom* szép és tekintetes madár, minden részeiben, minden magaviselésiben: oly fenn röpül, hogy szemünk gyakorta elveszti, mikor látásunk célja kívül fellövellik; böcsülik őtet a fejedelmi emberek, szép friss hússal táplálják, tiszta házban tartják, szorgalmasan őrizik, fürösztik, tisztogatják, karon hordozzák. De azért szemei kápával földve, lábai kötve és lábszíjakkal nyűgözve vannak. A *tyúkra* kevés gondviselés vagy: sáros udvaron őrizetlen sétál, szeméten és ganéjon lábaival kapirtyál, orrával vakarcsál és úgy keres valami rothadt szemet, mellyel tölti gyomrát, ha valami kis morzsalékot és asztal-hulladékot kaphat, örül, karal, mint nagy nyereségen. De azért lábai és szemei szabadosok. Mihelyt meghal a sólyom, kivetik, szemétre vagy ganéjra hajtják, ott megférgesedik, megbűszhődik, utálatossá változik; a tyúkot pedig kifogják a sáros udvarról, fűszerszámokkal ízessé teszik, ezüst tálakban, urak, fejedelmek asztalára viszik.

A gonoszok, mint ama kevély és prédával élő sólymok tarkabarkák öltözetükben, fennrepülnek kevélységükben, gazdag palotákban gyenge eledellel híznak, szolgák kezén hordoztatnak: de azért lelki szemükön kápa vagy és ezer bűnök kötelével nyűgöztetnek. Mikor eljő végük, testük koporsóban, de lelkük ama jólakó gazdaggal pokolban, a világnak rútabb és kínosabb szemetében temettetik. Az igazak pedig rusnya és apró hajlékocskákban nyomorognak, sok fáradtság után sovány eledellel engesztelik ugató gyomruk rágását: de szemük nyitva, hogy Istent és a mennyei jókat szemlélhessék, lábuk szabados, hogy Isten után járhassanak és mikor eljő végük, akkor kezdetik dicsőségük, melynek soha nincs vége.

A szenvedés értelme

Láttátok, mint bánnak az *orvosok* a betegekkel? Akinek életét meg akarják tartani, vassal, tűzzel kínozzák, éhséggel, szomjúsággal fárasztják, csontjukat szedik, tagukat metélik, keserű italokkal kérodtetik, egyszóval úgy bánnak a szegény beteggel, mintha szegődségük volna, hogy kínozzák őket. De mikor látják, hogy a betegség meggyőzte a természetet és nincs reménység a felgyógyulásban, nem hogy nehéz itallal erőltetnék vagy

kedves eledeltől tilalmaznák a beteget, de sőt valamit kíván, mindenben kedvét töltik és kétségbeesvén gyógyulásáról, nekivetik a zabolát... Azon pedig ennyin csodálkozunk, törődünk, hogy Isten itt égeti, vagdalja az igazakat, hogy meggyógyítsa és örökké megtartsa, a gonoszokat pedig kedvükre bocsátja, de boldogságából kirekeszti.

Amely *ökröt* mézárósnak akarsz adni, munkára nem fogod, tágas mezőn, gyenge sarjun szabadjában gázoltatod, amelyet pedig magad szolgálatjára tartasz, gyakran befogod, ekét, boronát, szekeret vontatsz vele és minden munkára hajtod.

A *szántóember* hogy csűrbe való búzája teremjen, megégeti, feltöri, megforgatja, ganéjozza, boronálja a földet; hogy asztralra való kenyér legyen a búzából, felaratják, cséplik, szórják, rostálják, malomban porrá törrik, szitálják, dagasztják, szakasztják, kemencében sütik; hogy pincébe való bora legyen a szőlőnek, a *vincellér* megkapálja, bújtatja, metszi, karózza, kötözi, levelezi, gyomlálja, leszaggatja, kisatulja. Hasonlóképpen cselekszik az Isten: akiket mennyország vendégségére rendelt, azokat e földön csapásokkal gyalulja, sanyargatásokkal készíti a boldogságra.

Mint a *tűz* fényesíti az aranyat, a reszelő tisztítja a rozsdától a vasat, az ütés szikráztatja a hideg követ, a metszés gyümölcsötteni a szőlőt, a botolás szép ágakkal újítja az agg fát, a szórás tisztítja polyvától a búzát, a só büzhödéstől oltalmazza a húst, az égő kemence vastagítja a fazekat, keménnyé teszi a tészta, a hamvvédő világosítja a gyertyát, úgy az igaz embert minden jókkal teljesíti a világi háborúság: azért Krisztus érdemeinek segítségével, a természet indulatai ellen, minden örömük a hiveknek az, mikor itt égnek, itt vágatnak, hogy örökké ne éjjenek.

Történetteológia

Keresztények, nem tudjuk mi az Isten titkait, az ő tanácsában nem ültünk. Az ő bölcsesége meggyőzi, megelőzi értelmünket: úgy hogy mennyivel magasabb az ég a földnél, annyival felségesebbek az Isten gondolatai a mi okoskodásunknál. Annak okáért noha mi okát nem tudjuk, miért látogat Isten keserves csapásaival, de azt bizonytal tudjuk, hogy az ő véghetetlen jóvalta és irtalmas gondviselése nem bocsátaná ostorait reánk, ha azok által valami nagy jót nem akarna kihozni.

Miért tapodtatja Isten az undok pogánysággal ama szent földet, melyen maga tanított? Miért adta török rabsága alá ama sok böcsületes nemzeteket, melyek között a keresztényi szentségnek veleje volt? Az Isten ítéleteinek feneketlen mélysége vagyon, át nem érthetjük, hanem abban meg kell kötni elménket és akaratunkat, hogy amit Isten akar, annak úgy illik lennie. Lám te is néha kiűzöd szófogadatlan fiadat, mikor az ebedet házadban szenveded, az asztnál éteted. Mihelyt a szép zsíros földedből búzádat felaratod, ottan reaszabadítod a barmokat, hogy tépjék, tapodják,

rútságok. De azért mikor ideje léssen, eltiltod a csordát róla és megtisztítván, újonnan beveted. Így bánik Isten az országokkal, melyeket a pogány tapod: de csak addig tapodja, míg eljő az irgalmasságnak ideje.

ÉDES NEVELŐ HAZÁM

Az böcsületes Bihar vármegyének sok áldomásokkal, gyarapodó csendes állapotnak hoszabbodását és lelki vígasztalásoknak terjeszkedését kívánok Istentől.

Negyven egész esztendeje léssen, mikor az Úr Isten engemet honomból, azaz őseimnek örökségéből, ismerőimnek társaságából, atyafiságomnak nemzetségéből kegyelmesen kiszóllíta és egyházi állapotra választta. Soha azóta, *Édes nevelő Hazám*, feledékenységekben nem volt előttem emlékezeted, sőt kívántam és kerestem abban módot, hogy velem-való dajkázkodásodat háladó szolgálattal valami részből megköszönjem, és benned lakozó atyámfiainak csekély értékem szerint kedveskedjem. De mód nem adatván élő nyelvem tanításával hozzád való kötelességemnek terjesztésébe, hogy teljességgel háladatlanul meg ne haljak, vénségemben ezzel a kis írásomnak néked ajánlásával, ha kötelességemnek eleget nem tehetek, ismértetni akarom hálaadó igyekezésemet, és ha tehetségem megfelelhet kívánásomnak, azon leszek, hogy lelkednek szolgáljak és írásommal ösvényecskét irtogassak üdvösségedre.

Noha pedig kised az ajándék, mellyel néked, *Szerelmes nevelőm*, magamat kelletem: de mivel lélek üdvösségben jár, nem kétlem, kedvesen veszed, ha az örök boldogság kívánásának valami szikrája gerjedez benned.

Tenger az igaz hitről való egyenetlenségek vitatásának eláradott özöne: de azért minden visszavonás csak e kis könyvben foglalt iker kérdésen fordul, mint valami sarkon, és azokban megegyesődvén, a többi dolgok is eligazodnak.

Ha setét este, egy csaplárnak két pint bor árát adnál, és azt mondanád néki: ihon a bor ára, jó pénz, de gyertyánál meg ne nézzed: vajon nem mindgyárt gyanúságban ejtenéd-e magadat? Mit ítélsz tehát tanítóidról, kik nem szenvedik, hogy a mi írásunknak fényességénél tanításuk megtessék? Bizonyára az igazság útjának kerékvágásából kicsavarodtak, és síkosb helyre léptek, hogysesem a hol megállhassanak. De nem akarják, hogy ez kitudódjék.

Kedvezz, *Édes Hazám*, kedvezz temagadnak: és az okosságnak vezérléséből, nemcsak akaratodnak tetszéséből rendeljed üdvösséged dolgát. Végy fel egy kis munkát üdvösségedért. Törd meg ebben magadat, hogy ne tódulj mint az esztrengára hajtott juh tanítóid után; hanem

olvasd által e kis könyvet. Ha hamisságot foglal, megerősödöl a pápistaságnak kárhoztatásában; ha pedig igazat tapasztalsz benne, senki szaváért vagy pribékségre való ítéletért veszedelemre ne rohanj. Tudom, hogy könnyeb az igazságot megismértetni veled, hogy sem az emberek tekintete ellen akaratodat ennek követésére indítani. De eszedbe jusson, hogy Isten tégedet igazság szerént ítél, nem emberi vélekedés szerint. Szerencsétlensen, vezessen, oktasson az Úr Isten, *Édes Hazám*, és bővelkedtessen minden áldomásival. Amen.

(A Szent Irásrúl és Anyaszentegyházzrúl, ŐM V 349—351.)

ERKÖLCSI ERÉNYEK

A jóságban mindenkor növekedni kell

Nincs oly nagy tűz, hogy magától el ne aludjék, ha fát nem raksz reá, nincs oly erős ember, hogy meg ne szakaszkozzék, ha mindennap ennie nem adsz. A nyilat ha fellövöd, mihelyt feljebb nem megyen, ottan aláfordul: és sebesebb alájövede, hogysem fölmenete; mihelyt a kézjéről leveted az ideget, ottan hátragörbül, mihelyt a meleg vizet kiteszed a tűz mellől, mindjárt hűvösödni kezd és aprónkint meghidegedik; mihelyt a szép virágos kertet vagy a kövér szántóföldet elhagyod és nem szántod, kapárod, annyival bujábban pozsdulnak benne a haszontalan bojtorjánok és utálatos gyomok, minél kövérebb a föld; aki szépíró volt, aki deákul ékesen szólott, aki valamely kézimunkának mesterségét főmódon tudta, kitanul mindezekből, ha naponkint nem gyakorolja: eszerint vagyon dolgunk a tökéletes életben. *Gyakorlás nélkül* ízetlenek a jó erkölcsök és aprónkint a gonosz szokások fáradozási elnyomják és fojtják, ami jó benünk vagyon.

Miként a termő-fa vízi nedvesség nélkül semmi jó gyümölcsöt nem terem, mint a tagok testi eledel nélkül megszakadnak, mint a lép méz nélkül, a kőfal mész nélkül és a test éltető lélek nélkül erőtlen és haszontalan: szintűgy a keresztény ember lelke is semmi jóságban nem gyarapodik, semmi gyümölcsöt nem teremhet, semmi állhatatos tökéletességet nem nyerhet a könnyörgés és *imádság nélkül*.

Nézzed a vitézlő embert, aki hópénzen eladta életét, mennyi veszedelemben forog, mennyit fárad és törődik. Tekintsd meg a szakmányos aratót vagy kapálót, mely nagy munkát téssen, hogy dolgát végbevigye. Mennél nagyobbak a lelki és mennyei dolgok a világ hulladékainál és csalárd gazdaságainál, annál nagyobb igyekezettel és fáradhatatlanb munkával kellene azokat *szüntelen keresnünk*.

Alázatosság

Az alázatosság gyökere, forrása, sőt anyja, dajkája, erőssége, kincstartó háza minden tökéletes jóságoknak. Ezekkel a böcsületes nevekkal ismeretetik, hogy miképpen az épület elomol fundamentum nélkül, a zöldelő fák és szagos virágok gyümölcsöt nem adnak, hanem elhervadnak és száradnak gyökér nélkül, a gyermekek nem születnek, fel sem neveltetnek anyai dajkálkodás nélkül: úgy a keresztényi erkölcsök és mennyei jóságok sem lehetnek alázatosság nélkül. Azért ha ki jó fát akar nevelni és gyümölcsössé tenni, gyökerét ássa, öntözi, ganéjossa, mivel a gyökér erejében vannak a gyümölcsök: annak is, aki gyümölcsöztetni akarja a többi jóságokat, az alázatosságot kell nevelni, melynek fogyatozása első-ványítja és kiszáritja minden jóságok szépségét.

Miképpen Krisztus elfuta a királyság előtt, Mózes a fejedelemségtől: úgy akiben alázatosság vagyon és méltatlanságát érzi, nem ásit a felső polcra, nem arra néz, amit böcsülnek és mutogatnak a világ fiai, nagy tisztekre és felső helyekre nem szagat, hanem miképpen az olaj — és fügefafa a szőlővel együtt kérve sem akarták a fák között való királyságot felvenni, melyet a tövis egy szőlítésra felvállala: úgy az alázatos ember kerüli azt, amin a kevélyek kapnak.

Irgalmasság

Az irgalmasságot, mellyel felebarátunk nyavalyáján és fogyatozásán szánakozunk, rövidebb és bizonyosb úton meg nem tanulhatjuk, mintha magunkban érezve próbáltuk a szükségét és fogyatozást.

Aki maga szenvedéséből nem tudja súlyát és terhét egyebek nyavalyájának: nem tudja, hogy ember szegény és nincs ki táplálja; beteg s nincs ki gyámolítsa, orvosolja; szomorú s nincs ki vigasztalja: azért nem annyira szánakozik atyjafia nyomorúságán, nem oly serényen igyekezik, hogy őtet segítse és vigasztalja. De aki az éhségnek, ruhátalanságnak, betegségnek, üldözésnek, kísértetnek, keserűségnek, rettegésnek súlyát érezte és viselte, tudja eféle keresztet terhét, érti mely méltó szánásra és segítésre a fogyatozott ember.

Mértékletesség

A kövér hasnak nincs éles elmékedése. Mert a sok éretlen nedveségek és nyers füstök temérdekségi, mellyekkel teli a jólakók feje, az érzékenységek csatornáira szivárkozáván, úgy bétöltik és megrekesztik az utakat, melyeken a szemre, fülre és egyéb érzékenységekre kellene terjedni az éltető és vidámitó gyenge szelleeteknek, hogy üdő-nap előtt megtompulnak az érzékenységek. És mikor annyira nevednek a sok ételből emelkedett nedveségek, hogy az agyunk velejét hideg taknyokkal

megtöltik, egyéb nyavalyák között feledékennyé tesznek, az okosságot megtompítják, az akaratot minden jó igyekezetre megrestítik.

A mértékletesség józanná, szemérmetessé, hallgatóvá, gondviselővé téveszen. Kenyér és bor nélkül meghidegül a test kacérsága; a cilicium, az ostorozás, vigyázás, fáradozás külső orvoslások, melyek enyhítik a testi indulatokat, de annak belső okát és forrását egyéb el nem oltja, ha nem a mértékletesség.

A sok *aluvás* megnevedesít minden tagokat, mint a vigyázás megszáraszt; miképpen azért ha ki nem hányjuk, hanem a húsban hagyjuk forrani és főni a tajtékot, elveszti ízit és jóságát az eledel: úgy aki aluszköny, és munkával ki nem űzi testéből a nedvességeket, nemcsak az érzékenységek tompulnak, hanem a betegségek is ágyat vetnek.

Nagy szükségünk vagyunk a *vigyázásra*. A táborig vitéz, ha szunyad csak földre heveredik, a halász étszakákat tölt álom nélkül, a jó pásztor ég alatt talpon virrad, noha csak azért vigyáz, hogy a juhait a farkas meg ne szaggassa. Ha az oktalan baroméért így vigyázunk, minémű vigyázással kell gondot viselnünk a lélekre, melynél e világon semmi drágább nincsen; sőt az egész világ sem ér egy lelket.

A lelki körülmételés

Módját és rendit ennek a metelésnek előnkbe adván Krisztus, azt mondja: hogyha jobb szemünk megbotránkozottat, kivájjuk és elveszük, ha kezünk-lábunk vétekre vezet, elveszük és messze hajítsuk. Nem kézzel és vassal kell ezeket végbevinni, hanem akinek keze lopásra nyúlt azelőtt, ezután ne lopjon, hanem igaz kézimunkával segítse magát és szűkölködő atyjafiát. Akinek lábai gyorsak voltak a tolvajlásra és a ragadományra, fogja el eféléktől inait: ezután igaz szolgálatokban fáradjon. Akinek szemei fajtalanágnak vezéri voltak: kösse be őket az illetlen tekintetekre. Akinek nyelve, szája teljes volt szitkokkal, emberszólásokkal, mosdatlan tréfákkal: isteni dicséretekkel és ájtatos imádkozásoknak zabolájával fogja el ezektől.

A békességes szenvedés

Valakik élünk ebben a világi számkivetésben, sok keresztet — és számtalan ínségek alá vettetünk, mikor egészségünket betegségek, gazdagságunkat ragadozások, böcsületünket kisebbitések, szívünket keserúségek, életünket törődések, kívánságainkat háborgások szünetlen ostromolják.

Isten szolgálai verések, gyalázások, szegénységek, halál-szenvedések által nyerték az ígért boldogságot. A szántó-ember, hogy csűrbe való búzája teremjen, megégeti, feltöri, megforgattya, ganéjozza, boronállya a

földet; hogy asztalra való kenyér legyen a búzából, felarattják, cséplik, szórják, rostálják, malomban porrá törik, szitálják, dagasztják, szakasztják, kemencében sütik.

A békességes-tűrés erős pajzs, mely a világ sebesítő nyilait felveszi, hogy a több jóságokat ne sértegezzék, ne fogyassák; mász a kövek-közöt, mely egybeköti a több jóságokat. Mint a fa gyökere, az egész fát, ágaival és gyümölcsével egyetemben, fenartja: úgy minden jóságok terhét viseli a békességes-tűrés, mikor azok ellen támadott szelektől meg nem győzetik. Azért nincs semmi tekéletes cselekedet a békességes-tűrés nélkül: nincs ennél nagyobb út a mennyországba.

A BÜNNEK RÚTSÁGÁRÓL

Hallók a máj Evangeliomban, hogy az esztelen juhocska kibújdosott a pásztori gondviseelés alól és a pusztában fene vadak között, veszedelmesen csavargott. A Krisztus juhának farkasok közé bújdosása: a bűn. Ezzel magának romlást, pásztorának fáradságot, az angyaloknak szomorúságot szerez az esztelen juh.

A bűnnek négy kiváltképpen való *lelki kárát* említi a Szentírás.

1. *Megfosztja* az embert az Isten fiainak drágalátos *szabadságától* és szolgálává, sőt rabbá teszi két-képpen: akarva és mint szegődve kötelezi magát a bűnök és ördögök szolgálatjára. A Szentírás eladatott embernek mondja, aki bűnnel terhes. Eladattak a bűn kótya-vetyéjén. A kereszt-ségben Istennek adott lelkünket, kinnal fizető tirannus, pokolbéli ördög rabságára adjuk. Másképpen is ördög szolgája és rabja léssen a bűnös ember: a gonoszak ördög törében fogva tartatnak. Az ember kútba vetheti magát, de maga erejével onnan ki nem jöhet; miképpen a láb megmocskolhatja magát, de meg nem tisztíthatja, hanem kézzel kell azt mosogatni: úgy a mi lelkünk ördög tömlőcébe, bűnök rútságába ejtheti magát, de szabadságra és tisztaságra csak Isten hozhatja.

2. *Eszétül és okosságától megfosztja* az embert és baromhoz hasonlóvá teszi. Azt hiszem 300-szor nevezi a Szentírás a bűnös embert esztétől üresnek, kába sült bolondnak, szű nélkül-valónak és okatlan állatnak. Krisztus Urunk rókának mondja Heródest, farkasnak a hamis tanítót, ebeknek a szitkozót; disznók, az undok fertelmességek rútságában heverők, kacér ménlovak, akik nyerítenek felebarátjuk feleségére. Oroszlán neve az engesztelhetetlen haragúnak, számarok a rest és tunya gorombák, viperák a titkon-mardosók, sárkányok a nyilván kegyetlenkedők, ápsisok a haragtartók, öszvérek a hörccsökösök. A bűnös a baromnál is ostobább. Mert a tehén megismeri jótett gazdáját, a számar tudja istállóját és

reátart a jászolra, melyből enni adnak: de a bűnös ember meg nem isméri Istenét és űhozzá nem siet. A fecske és gólya tudja idejét, mikor és hová kel a hideg — vagy meleg — elől menni: a bűnös ember nem tud lelkére vigyázni. A hangyácska gondot tud jövendőre viselni és akkor takar, mikor annak ideje, hogy télben ne éhezzenek: a bűnös semmit nem takar a más világra, hogy ott meg ne fogyatkozzék.

3. Harmadik kár: *lelki halállal megöl* a bűn. Krisztus a tékozló fiat holtnak nevezi. Amit Zsuzsanna mondott, minden emberen teljesedik: ha vétkezem, az léssen nékem halálom. Mikor vétkezünk megöljük lelkünket. Mert Isten a mi lelkünk élete. Akkor élünk, mikor azt mondhatjuk, hogy Krisztusban élünk és mibennünk él Krisztus.

4. Mind ezeknél nagyobb kár, sőt mind ezeknek gyökere és forrása az, hogy a bűn *Istentől elszakaszt*. Az igazak lelkében úgy lakik Isten, mint király országában, mint kormányos hajójában, mint a nap a világban, mint mester iskolájában. Azért világosítja menyei fényességekkel; igazgatja üdvösséges bölcsességekre, oltalmazza mint tűzbástya minden veszedelmektől. (A bűnnek rútságáról és veszedelméről, ŐM VII 158—175.)

MONDÁSOK

Nemcsak a betegségek belső taplóit távoztatja a *mértékletes élet*, hanem a külső ártalmaktól is vastagon őriz.

A mértékletes érett emberek csak elalusznak, mint a tűz, mikor a mécsből kifogy az olaj.

A bűn ragadó betegség, mint a mirigy.

Mint a délceg ló zabola nélkül, mint a hajó kormány nélkül veszedelembesnek; úgy aki Istent szeme előtt nem viseli, semmi gonosztól meg nem tartóztatik.

Inkább megtetszik a mocskok a tiszta ruhán, hogy sem a fazék-fogón és nagyobb csuda, ha egyszer eszterhára száll a lud, hogy sem ha napestig ott sétál a kakas.

A más lábából a magunk talpába verjük a szeget.

Nincs oly szerzetes szent rekesz, melybe a kísértet bé nem lopja magát.

AZ EMBER

Az emberről

Ha az oktalan állatokban fénylik az Istennek hatalma és bölcsessége, mentől inkább az emberben? Mert vajon *minémű erő és bölcsesség* kellett ahhoz, hogy először az agyagos földből, aztán anyánk méhében egy kevés vérből ily sok külső és belső tetemekkel szépen felékesített testet tudott formálni? Vajjon ki mehet végére, mint formáltatik és kilenc hónapig mint tápláltatik anyáknak méhében a mi testünk? Micsoda bölcsesség kellett ahhoz, hogy ennyi ezer ember, sőt oktalan állatok közt is kettő nem találtatik, ki testében, szólásában, járásában mindenestől hasonló volna egymáshoz? A többi állatok teremtésében az Isten csak azt mondta: Legyen világosság, teremjen gyümölcsöt a föld . . . de mikor az ember teremtésére jutott, előbb mintha tanácskoznék, azt mondta: Jer, teremtsünk embert, azután maga kezével formálta a sárt, végre reá lehelt. Mert mindezzel azt akarta mutatni, hogy sokkal nagyobb jeleit és mélyebben reá metszett pecsétit hagyta az ő bölcsessége az emberben, hogysesem egyéb állatban.

Végzetlen dolog volna rend szerint előszámlálni az emberi testnek és léleknek épületiben tündöklő bölcsességét az Istennek . . . Nem győz Galenus eleget csodálkozni az ember szemének, agyvelejének és szívének mesterséges rendelésén, álmélikodik az emberi test táplálásának módján, a gyomornak emésztő erején, a vérnek sok erecskéek csatornáján minden tagokra elosztásán.

Ki tudná megmondani, honnan van egy kis artériának szüntelen pulzusa, mozgása, melyből egészségünk állapotjáról ítéletet tesznek az orvosok? Hogy az agyunk veleje mindig levegő dobog, hogy a szívünk hegye soha meg nem szűnven, fáradhatatlanul ki és bevonódik, hogy a tüdő éjjel-nappal mozog, mint a fúvó: látjuk és érezzük, nincs is annyi tehetségünk, hogy megálltassuk, okát módját nem tudhatjuk. Sz. Ágoston meg nem foghatja az emberi elmének erejét, mely ennyi számtalan dolgokat magában kapcsol és mikor szükséges, megemlékezik róluk. Az álomban mint kötöttség meg az embernek külső érzékenysége, mint vigyázzon belől az értelme és sok különböző álmokkal fárossza vagy vidámítsa az embert. Ezeket és több számlálhatatlan dolgokat, melyeket érzünk magunkban, noha meg sem tudhatjuk teljességgel, mint lesznek, de azt bizonyosan megtanulhatjuk ezekből, hogy az emberi okosság fölött való bölcs és

értelmes teremtőnk van, aki ezeket alkotja, melyeket mi még csak meg sem értünk.

Három tanuság, melyek ébresztői lehetnek a mi tunyaságunknak

Első tanuság az legyen: hogy noha az Isten semmiből teremthette volna a testünket, de azt akarta, hogy a földből legyen kezdete azért, hogy a föld, melyet szüntelen tapodunk, emlékeztessen a mi kicsiny állapotunkra és fel ne fuvalkodjunk semmi javainkban, hanem akaratumk dagályát a földre való emlékezéssel megfojtsuk és gyakran mondjuk magunkban: Miben kevélykedhetik a por és hamú? Mit zugolódhat a fazekas ellen a cserép és föld edénye?

Második tanuságot Sz. Basilius adja: hogy midőn az emberi ábrázatnak a többi oktalan állatok termetitől különböző állapotját megtekintjük, eszünkbe jusson, hogy minket egyenes fennálló termettel azért teremtett az Isten, hogy ebből is kitessék a mi életünknek célja és hivatalunknak kötelessége. Mert az egek felé egyenesen felserdült állapotot azért adta nekünk az Isten, hogy elménket, gondolatunkat, akaratumkat és minden kívánságunkat az Istenhez, a mennyei jókra igazítsuk és ne nézzük csak a földet, mint az oktalan állatok.

Harmadik tanuságul azt adja ezen Sz. Doktor: hogy az embert az Isten urává tette minden oktalan állatnak. Azért minden tehetségünkkel azon kell lennünk, hogy állapotunknak méltóságát megtartsuk és az oktalan állatokhoz hasonlóknak ne legyünk erkölcsünkben. Mert aki elragadtatik a haragtól, dühös ebbé változik; aki ragadoz a másén, farkassá lesz; a buják és fajtalanok méltán neveztetnek ménlovaknak, mert az ő természetük erkölcsében öltöztek szabad akaratumkkal. Az is keresztény emberhez illendő gondolkodás, hogy e világ nem egyéb, mint az Istennek temploma. És ez okon úgy kell élnünk e világon, mint papok szoktak a templomban.

(Kalauz I. Könyvéből)

Az ember javai

A szőlőnek a jóvolta a termékenység, a bor jósága a jó íz, a barom jóvolta a munka-tehető erősség, az ebek jósága a szaglás, gyorsaság és bátorság a vadak fogásában: az emberi természetnek tulajdona az *okosság*. Mert erővel meggyőzetünk az oroslántól, szépséggel a pávától, gyorsasággal a lovaktól, énekléssel a fülemülétől; csak abban áll tehát az ember java, ami tulajdona az embernek. Nem azt mondod jó hajónak, melyet szépen megírtak és aranyoztak, vagy sok kincsel terheltek, hanem amely vizet be nem bocsát és oly vastag, hogy a habok ütését kár nélkül szenved; nem az a jó szablya, melynek aranyos hüvelye vagyon, hanem amely éles és vastag; nem az a jó ló, melynek szép öltözete vagyon. Hasonlóképpen az ember javát sem kell abban keresni, mily erős, men-

nyit szánt, mennyi jövedelme vagyon, mily szép ágyban fekszik, mily drága pohárból iszik; mert ezek senkit jóvá nem tesznek, sőt sokszor a gonoszsággal és undoksággal teljes latrokban találatnak: hanem egyedül a jóság és jámborság az embernek tulajdon java.

Magunk megismerése

Kétképpen lehet a magunk ismereti: vagy egybevetéssel; úgy, hogy az Istennek felséges méltósága és az egyéb állatok természete-mellé vetvén mivoltunkat, abból tegyük ítéletet magunkról; vagy egybevetés-nélkül, mint magában vagyon; úgy szemlélvén természetünk állapotját, életünk forgását, végét és erőtlenségünk fogyatkozását.

Ha egybevetjük *az isteni Felséggel* magunkat: kicsodák vagyunk ő-hozzáképest? Megmondja Szent Dávid, mikor azt énekli: Teelőttd, Úr Isten, és Tehozzádképest, az én állapotom, mivoltom és természetem, olyan, mint semmi. Mert valami Istenkívül van, semmi Őhozzáképest, kinek neve az, hogy „Van“. Azért a széles világ Isten előtt olyan, mint egy csep harmat: mint semmi és hiúság. Mert az Isten bölcsessége végtelen; sőt Isten Őmaga a bölcsesség. Az Isten jósága határtalan; sőt maga a jóság. Ereje mindenható: tehetségének vége nincsen. Mi pedig tudatlanságnak tengeri, gonoszságnak örvényi, erőtlenségnek és minden fogyatkozásnak feneketlen mélységi vagyunk.

Állj meg itt, kiki vagy, és gondold meg, mi vagy te a széles világon élő *emberekhez képest*? És ha okosságod vagyon, megérted, hogy olyan vagy, mintha nem is volnál ennyi sokaság mellett. Menj tovább és gondold meg, hogy, valakik voltak, vannak és lesznek, mindazok Isten előtt olyanok, mint hiúság és semmi. Ebből tégy ítéletet, mi vagy te Istenhez képest?

Menjünk tovább és Isten mértékében, Krisztus szentséges életének fontjában mérjük meg erkölcsünket. Lássuk, ha hiányosak nem vagyunk.

Jaj, mely mocskosnak látszik a mi tisztaságunk! mely haragosnak a mi szelidségünk! mely felfuvalkodottnak a mi alázatosságunk! mely kegyetlennek a mi irgalmasságunk! mely gyarlónak a mi erősségünk, ha a Krisztus tükörébe nézünk! Oh mely száraznak találhatik a mi sírásunk! mely képmutatónak töredelmességünk! mely fősvénynek adakozásunk! mely torkosnak böjtölésünk! mely változónak állhatatosságunk! mely szófogadatlannak engedelmisségünk, ha Krisztus Urunk erkölce mellé állanak!

A mennyei angyalokhoz képest vajon kicsodák vagyunk mi férgesek? Az angyalok testetlenek, halandóságtól mentek, hatalmasok, gyorsak, igazak, mennyei boldogsággal tökéletesek: mi pedig rothadandó büdös testbe öltöztünk, halandóságink nyavalyáival mindenfelől megkörnyékeztetünk, erőtlen gyarlók, késedelmes restek, veszedelemmel határosok, félelemmel és tudatlansággal teljesek vagyunk. A forgandó és változó időnek

prédái, a szerencsének játéka, az állhatatlanságnak képei, a nyavalyáknak tárházai vagyunk.

Szent Ágoston írja, hogy az oktalan állatok érzékenységük erejével sokképpen megelőznek minket. Mert nincs közülünk oly messzelátó, mint a sas, oly erős, mint az oroszlán, oly gyors, mint a nyúl, oly jószagló, mint a vizsla. Az oktalan állatok öltözve születnek; maguk oltalmazására nekik a természet fogat, szarvat, körmöt vagy gyorsaságot adott, mellyel veszedelmek elől szaladnak. Mihent születnek, járnak és úsznak; természetük szükségére való eledelt munka nélkül találnak, sőt betegségük orvosságait is mester nélkül ismerik. Minket a természet fegyvertelenül és meztelen vetett a sok veszedelmek közé. Öltözetünket juhoktól, bogaraktól, barmoktól kell várunk: hogy kenyeret ehessünk, száz különböző munkával kell fáradsunk, és az elégséges nem volna, ha oktalan állatok segítségével nem járulna szántásunkhoz. Eledelünk és táplálásunk halak, madarak, barmok halála nélkül nem lehet. Azért, hogy mi egynehány esztendőtt éljünk, sok ezer halállal mehet végbe. És mikor születünk, semmit nem tudunk, semmit nem mívelhetünk magunk javára való. Végezetre, az oktalan állatok közül sokan két — és háromszáz esztendőtt élnek: a mi életünk rövid határra zsinóroztatik. Mivel pedig magukra való gondviseléssel is megelőznek minket az okosságtalan barmok, a Szentírás sok helyeken arra igazít: hogy a hangyáktól, gólyáktól, fecskék-től vegyünk értelmet és okoskodjunk.

(ÖM VI 84—85)

ISTEN AJÁNDÉKAI

Látás

A látás főoka életünk és egészségünk megtartásának: mert a szemnek fáklyájával keressük szükséges táplálásunkat és kerüljük testi ártalmunkat. A szemnek fényességével őrizzük és oltalmazzuk javainkat, hogy el ne lopják, igazítjuk és rendeljük cselekedeteinket, hogy helyesen és ékesen légyenek, mivel aki nem lát, semmi munkát alkalmasan nem cselekszik. Ha ír, papirost mázsol, ha varr, keresztöltéseket tézsen, ha jár, nem tudja, hol szakad nyaka és tipodva-tapodva nevetséget szerez... Azért, hogy rövid szóval sokat mondjunk: a szem a testben olyan, mint a nap a világban, mint a vártás a szállott várban, mint a kormányos a hajóban; mi pedig szem nélkül olyanok vagyunk, mint a hajó kormányos nélkül, a szállott vár istrása nélkül, a világ napfény nélkül.

Szomorú és ártalmas fogyatkozás a testi szemnek világtalansága. De sokkal veszedelmesb a *lelki vakság*. Az istentelen útja setét és nem tudja, hová mégyen és hol esik verembe. Annál nagyobb vak nincsen, mint aki

Isten szolgájának mondja magát és Isten akaratjával ellenkezik. Ilyenek valának, akikről Krisztus azt mondá, hogy vakok és vakok vezetői.

Ezt a két rendbeli vakságot orvosolja a mai evangéliumban édes Üdvözítőnk. A testi világtalanságot nagy könnyen, egy szavával meggyógyítja: mert mielőtt azt mondá a vaknak, nézz: ottan felnyilék szeme és Istent magasztalván követé Krisztust. De a lelki vakságot keserves kínszenvedésének és halálának emlékezetivel orvosolja. Mert ha a vén Tóbiásnak fecseganéjjal kiapadott szemét epével kellett orvosolni, a világ ganéjából származott lelki vakságot semmi hatalmasabban világosságra nem hozhatja, mint Krisztus szenvedésének emlékezete.

A nyelv

Plutarchos írja, hogy mikor az egyiptomi király az áldozatra rendelt tuloknak legjobb és legrosszabb részét visszakívánta, Pittacus a nyelvet küldte vissza. A nyelv: jó szerencse, a nyelv: ördög, azaz minden jónak, minden gonosznak forrása és gyökere a nyelv.

Tagadhatatlan, hogy a nyelv nemcsak szükséges, de felette hasznos az emberben. Először, mert ezáltal jelentjük egymásnak gondolatunkat, tanácsunkat, igyekezetünket, szándékunkat. Mivel szülből származik a szó, a nyelv a szűnek csapja. Azért amivel szívünk bővelkedik, az foly nyelvünkre. Amit szívünk akar, nyelvünk azt emlegeti. A nyelv a gyomornak kóstolója, mely megismeri a hasznos és kedves vagy unalmas és ártalmas edelét. Mindezeneknél böcsületesb, hogy a nyelv *isteni tiszteletnek temjényezője*, mert avégre adatott a nyelv, hogy ezzel dicsérsjük és háladásokkal magasztaljuk Istenünket.

A tudós nyelv oly drága edény, melyben minden lelki orvosságok találatnak. Mert ha kik hidegek az isteni szolgálatra, a szép szó és istenes intés, mint a tűz, felgerjeszti őket. Ha kik tunyák és késedelmesek a jóra, az értelmes szók ösztönök, melyekkel felébred puhaságuk. Ha ki szomorú és búsulási között megepedett, a helyes és módjával ejtett mézes szók megédesítik a lelket, megvastagítják a csontokat. Isten, hogy a nyelvnek javait summában foglalná, azt mondotta: hogy a jó nyelv alatt méz és tej legyen. A nyelv ha oktat, tudatlanságtól szabadít, ha énekel, gyönyörködtet, ha dorgál, jobbít, ha bíztat, szüvesít, ha bátorít, vígasztal, ha fenyeget, tartóztat. Az okos nyelv: egészség. Azért bár minden érzékenységek, minden egyéb tagok egybecimboráljanak, sem cselekedhetnek annyi jót az ember lelkében, mennyit egyedül a nyelv.

Munka

A sok aluvás felette megnedvesít minden tagokat, mint a vigyázás (virrasztás) megszárazt. Miképpen azért ha ki nem hányjuk, hanem a husban hagyuk forrani és főni a tajtékot, elveszti ízét és jóságát az edel:

úgy a ki aluszékony és munkával ki nem űzi testéből a nedvességeket, nemcsak az érzékenységek (érzések) tompulnak, hanem a betegségek is ágyat vetnek.

Az egészség

Olyan az egészség az emberben, mint a só, mely ízt ad az ételekben, mert akinek egészsége nincsen, semmi alkalmatosságnak és gyönyörűségnek ízt nem érzi, hanem magának terhes, mindenekhez kedvetlen. Olyan mint a nap, mely ha nem fénylik, mindenek szomorú setétségben, soványan és vidámság nélkül maradnak. Ugyanis mi gyönyörűsége lehet a betegnek az ékes öltözetű friss palotában, ha éjjel nappal kínlódik benne: mikor az egészséges szegény ember édesdeden aluszik alacsony hajlékában. Mire valók a vetett asztalok, a különböző eledelek, a válogatott borok, ha a betegben csömört szerez az étkek látása és a doktor egyebet nem hágy főtt víznél innia: mikor a vastag legény gyönyörűségesen eszi szalonnáját és édesdeden issza savanyú borát? Mit használ az arany vagy tallérral dagadt erszény az ágyban kínlódó betegnek, ki minden kincsen megváltaná, ha lehetne, a szörnyű fájdalmat, mellyel köszvény, aréna, kólíka csigázza őtet? Semmivel nem gondol, semmiben nem gyönyörködik, semmit nem kímél, akit kínoznak a betegségek. És úgy tetszik, ottan nem övé, amiye vagyon, mihent megbetegszik. Mert a doktor erszényét arannyal kell tölteni, a barbély kezét ezüsttel kell kenni, a patikáros műhelyét tallérokkel kell ostromolni. Egyszóval akármely hatalmas legyen az ember, mihelyt megbetegszik, alacsony emberek adózója leszen.

Betegség

Akik gazdagság és tisztesség kívánásáért annyiszor bántják Istenüket, annyiszor károsítják felebarátjokat, mennyiszor és mily nyilván hallják, hogy az érték és egészség Isten ajándéka; de avégre valók, hogy ezekkel Istent szolgáljuk és üdvösségünket keressük. Mennyiszor rágják fülükbe, hogy a gazdagság, ifjúság, erő és minden külső jószág olyan, mint a gyenge virág, mint a füst, mint a pára, mely hamar elhervad és elfogy. Az ilyen tiszta igazságokat nem látják, nem értik a világ fiai, míg kedvük szerént viseli a szerencse vitorlájokat. De mikor a szelek hátra fújnak, mikor a *betegségek*, kárvallások, gyalázatok megnyomják őket, akkor egy óráig való fájdalom elfelejtet minden buja kívánságokat. Azért mint a tékozló fiút, úgy a több embereket megvilágosítja a nyavalya. Akkor veszik eszökbe a világ csalárdságát, a maguk csalatkozását, a külső jóknak szél-háton járását, akkor útálják és kárhoztatják balgatagságukat.

Vétség

Mikor a vétségnek alkalmatlanságában megunakodunk, mikor szemeink meghomályosodnak, karunk ereje, inaink gyorsasága, fogaink száma megfogyatkoznak, mikor az álom elszökik szemeinkről, mikor fülünk nagyot kezd hallani, fejünk reszketni, okosságunk tompulni, mikor szinte készülöben leszünk az örök lakóhelyre menetelre: késő akkor kétfelé kapni, nehéz akkor mindenre érkezni. Az öreg mindazonáltal nyújtózkodik és akkorra hagyja jobbítását, mikor felülőt fújnak, mikor melle hörög és kimenőfélben vagyon a lelke.

Halál

Mikor immár közelgetni kezd a halál, előljáró vitézeit küldi, hogy szállást készítsenek: a sok és nehéz fájdalmakat, melyek a kedves étkeket epévé, a gyönyörűséges italokat keserű ürömmé változtatják. És mikor szemeid elfordulnak, dobog melled, rekedez hörögő torkod, fogaid megfeketednek, orrod megvékonyodik, vak szemed beesik, eljő maga a halál és erővel kiviszi testedből a lelked. Úgy marad a test, mint a tőke, érzékenység, mozdulás, szépség nélkül.

A fák között nagy különbözés vagyon, míg meg nem égnek, de mihent hamuvá fordulnak, semmi változás nem lehet közöttük. A szegény és gazdag, ifjú és vén, király és csordapásztor teteme között semmi különbség nincs a halál után.

EMBERI SZENVEDÉLYEK

A *kevélység* őrzi és fenntartja a több sok bűnöket; mert sokszor ember nem űzne boszút, nem gyűlölködnék, nem tékozolna, pompára és cifrára nem szaggatna, sokszor visszaadná a hamisan kapott marhát, visszahazudná rágalmazó szavát és megkövetné sérüdt atyjafiát: de a kevélység tartóztatja, hogy elkerülje az emberek ítéletét vagy gyalázását. Oh ártalmas gonoszság, mely nem elégszik, hogy maga mérgeési a lelket, hanem a több vétkekkel is döglelteti!... Mikor egyéb bűnöket meggyőzünk, mezőben és táborban marad ellenünk a kevélység és életünk fogytaig harcol ellenünk; annál erősebben harcol pedig, minél több vétkeket meggyőztünk, nagyobb lelki nyereséggel jártunk.

A *fősvénység* nem egyéb, hanem rendetlen, módtalan, mértéktelen kívánása, keresése, megtartása a világi jóknak! Csodálkozunk néha, hogy a fősvény atyák gazdagságából sok fiak csaknem koldusságra jutnak. Ezen nem méltó csodálkozni, mert Isten szava az, hogy maga házát

rontja, aki fősvényül keresett marhát hagy. Mert gyalázatot épít, aki fősvényeségből épít, a kövek is a falból romlást kiáltanak. A fősvény ember építése olyan, mint a szűféreg építése, fogyatja, erőtlentí, rontja a szű a gerendát, melyben lakóhelyt választ, azonképen törí, rontja házát, aki fősvény keresettel építí... Nem az a szegény, akinek kevés van, hanem aki többet kíván.

A *testi kívánságok* nem csatáznak, hanem hadat viselnek a lélek ellen. Mert minekután az eredendő igazságnak bástyáját eltöré az első embernek, nem csalatkozásból, hanem egy asszony szerelméből lett esete, vagy idején vagy későn mindnyájan érzik a testi indulatoknak sértegető ösztöneit. Kínozza az ifjakat, de Salamont vénségében bolondoztatta. Megejtí a bölcseket, de a tudatlan parasztokat is csalogatja. Háborgatja a gazdagokat, de az igen fogyatkozott koldusokat se hagyja ütetlen. Nemcsak az úri palotákat, de az alacsony hajlékokat is ostromolja. Nemcsak a párnán, de a szalmán is újítja kísérteteit. És miképpen a tűz megmelegítí és olvasztja a hideg és kemény vasat, úgy a szerelem az igen erőseket is meglágyítja és tüzesítí.

A tűz hamar terjed, erősen éget s úgy megemészt mindent, hogy helyre nem hozhatní ártalmát: hasonlóképen a *gonosz nyelv*, mint égő kemence, hamar éget és oly vastagon éget, hogy helyére nem hozhatja barátjának jó hírért, melyet szava füstivel és koromjával megfeketítet.

Az emberi nemzet gyökerét a paradicsomban egyéb vétkekkel együtt *torkossággal* férgesítette elsőben az ördög. Mert addig mutogatá Éva anyánknak a tilalmas gyümölcs szépségét, addig dícséré gyönyörúséges ízét, addig köszörülé torkát és nyelvét, addig viszketteté gyomrát, addig hitegeté kívánságát és csalogatá akarátját, hogy beléharapa a veszett asszony: együtt az almával a pokol horgát elnyelé, az ördögi mérget beszívá, mely az egész emberi nemzetnek fogát megvásolván keserúségének ártalmas ízét most is szájunkban hagyta. Azért a torkosság, mellyel testünknek kedvét keressük és mértéktelen dobzódással hizlaljuk, mint őstől való betegség, úgy belénk oltatott, hogy valamint testünket le nem tehetjük, míg élünk, úgy a torkosságnak ösztönétől és perzselésétől üresen nem maradhatunk, ha nem házi ellenségünket táplálván, mindennapi bajvívásunkkal ellene tusakodunk.

Tekintsd, mily csúfos a *részeg ember*. Ruhája nincs, holnapi kenyere nincs és úgy beszél, mintha király volna. Épít, vásárol, kinek pénze nincs hogy a megitt bor árát megfizethesse. Míg részeg addig gazdag, vitéz, tudós, bölcs, szép, mindennel béves. Énekel, tapsol, táncol, soknapi fáradságát egy órában elnyeli, senkit nem becsül, akárkihez hasonlónak tartja magát, feje szédeleg, szeme kettőzik, ina tántorog, gyomra kérődik, torka okádozik, nyelve akadoz, embernek csúfja, gyerekek nevetsége mindenben.

A harag olyan az emberben, mint a házban az őrző komondor: mely mikor a lopókat ugatja és kergeti, tisztinek megfelel, ha cselédünket vagy barátunkat mardossa, agyonverésre méltó. Aki zabolán nem viseli haragját, hanem az okosságot meg hagyja háborítani, nemcsak vétkezik, hanem emberségéből levetkezik. Oktalan medvék és oroszánok erkölcsébe öltözik: szeme fényes mint kigyónak, foga csikorog mint erdeinek (vadkan), színe, mozdulata, szava és egyéb cselekedete olyan mint bolondnak. — Nem csuda, hogy olyan külső jeleket látunk a haragutt emberben, minémüket a bolondokban: mert tekintete kegyetlen, szeme villámlik, járása haboz, foga csikorog, színe halvány, járása éktelen, kiáltása szörnyű és oly rút ábrázatba öltözik a haragutt ember, hogy sokan magukat tükörben nézvéen, mikor haragudtak, eliszonyodtak maguk rútságán és haragjukat letették.

PÁZMÁNY PEDAGÓGIÁJA

A fiak neveléséről

Alma nem esik messze a fájától, a bagolynak nincsenek sólyomfiai, hanem amint ember embert, barom barmot nemz: úgy jó atyák nevelnek jó fiakat. Mert a gyermekek, mint a majmocskák, amit látnak, hallanak azt ábrázzák: azért az atyák és anyák szemérmesbek legyenek kisedd fiúk előtt, hogysem akarmely ember láttára.

Az országoknak és városoknak nincsen semmire nagyobb szükségük, mint az apród-esztendősök jó nevelésére, mert sem az eláradott gonoszságnak kiirtása, sem a jó erkölcsök beoltására, sem a bölcsességek és tudományok gyökerezésére, sem a több belső csendes állapotok virágzására fogاناتosb eszköz nem találhatik a gyermekek oktatásánál. Miképpen ártalmasabb és veszedelmesebb dolog nincsen az ifjúságnak vagy tudatlanságban vagy vásott feslett erkölcsökben nevelésénél.

A fiak gonoszsága bizonyosága a szülők latorságának. Miképpen a vad fától vagon a gyümölcsnek vadsága: úgy derék oka, miért az ifjak feslettek, a szülők feslettsége. Mert noha a fiaknak lelkét az Istennek mindenható ereje semmiből teremti, de miképpen a testnek állapotja, úgy a természetnek hajlandósága igen függ a szülőktől. Mivel azért a testnek a lélekkel oly egyessége vagon, hogy a léleknek cselekedetei a szomorú és vig állapotban, a szégyenlésben és a félelemben, a haragban és szeretetben, a testre hatnak és azt elváltoztatják: úgy viszontag a testnek indulatai gyakran és könnyen utánavonsszák a lélek akaratját. Innen vagon, hogy a testnek a hajlandóságára fordul gyakran a fiak erkölcsé. És a mint Plutarchus írja, mikor Diogenes egy bohó, részeges ifjat látott volna, azt mondta néki: ifjú, részeg volt az apád, mikor te fogantattál.

Miképpen aki írásra akarja tanítani a gyermeket, nem elég azt mondani neki, hogy szépen írjon, hanem szép írást ad eleibe, hogy annak példáját kövesse: úgy a tanítónak jó intése keveset használni, ha maga erkölcsével tükört nem mutat.

Mint kell a keresztyén leányt nevelni

A leányok nevelésében *nagy gondviseletlenség* vagy, mert csinyosgatás, ruhacifrázás, gangosan lépés, az kevélységre való tanítás minden nevelésük. Maga, úgy tetszik, igazán írta Aristoteles, hogy a leányok jó neveléséből áll főképpen az ország böcsületes állapota. Nemcsak azért, hogy fele az ország lakosinak asszony, hanem azért is, hogy a férfiak jó nevelése nagyrésze az asszonyoktól vagy, mivel első nyolc esztendőnk, azaz legnagyobb és hajlandóbb időnk asszonyemberek gondviselése alatt töltjük. Ennek felette a szent házasság csendes állapotja a leányok nevelésén áll, mert a rosszul nevelt leány menyegzője holtig való galyiba.

Nem kíváncznék bezzeg a leányasszony piacra vagy lakodalomba menni, ha meggondolná, hogy *ítélőmesterek eleibe mégyen*, kik erkölcséről és tisztességéről törvényt tesznek. És soha magát úgy nem viselheti, hogy kárhóztató szentenciát ne nyerjen. Ha keveset szól vagy hallgatag, parasztnak ítélik, szapora szaváért csácsogó a neve. Ha együgyűn beszél, tudatlannak, értelmes szólásáért álnok és csalárdnak mondják. Ha nehezen felel, rosszul nevelt, ha könnyen szónak adja magát, szerelmeskedő, ha szemérmetesen hallgat, képmutató, ha szépen öltözködik, kevély, ha öltözettel nem gondol, ocsmány. Ha valahová néz, azt mondják, hogy oda hajol szíve. Micsoda okosság tehát, hogy a leány szem elé kíváncsozik?

Ne kenje a keresztyén leány orcáját idegen festékekkel, de tiszta vízzel szépen mosogassa. Ne terítse verőfényre festett haját, de baglyosan, csoportosan, korpásan és szennyesen se hagyja fejét. Pézsmaszagokkal ne füstölögjön, de dohosságot se szenvedjen maga körül. Értéke felett drágábban ne öltözzék, de amibe öltözik, tiszta legyen. Tükörbe avégre ne nézzen, hogy magát cifrázza, de hogy fején vagy orcáján díztelen és illetlen valami ne legyen, megtekintse tükörében magát. És ha szép, eltökélje, hogy meg nem rutítja feslett étellel ékességét, ha rútacska, arra igyekezzék, hogy jó erkölccsel szépegesse magát.

MONDÁSOK

Szél hátán jár a *világ* boldogsága.

A világ étke hazug kenyér.

Jó ebédet ad a világ, de halálos a vacsorája.

Aki a világ útján jár, a szelek pásztora.

Vizes a világ bora, rézzel elegyes ezüstje, kívül piros, de belül rothadt ajándéka.

Nincs a világ patikájában oly szerszám, mely az ember lelkének keserűségét orvosolhassa.

A *nyelv* a szívnek csapja.

A beszédnek az igyene, a botnak a horgasa jó.

Elég szava vagy, de kevés veleje.

A szók szárnyasak, mint az elbocsátott madár.

Szép szónak szárnya nem szegik.

Könnyebb a hazug embert, hogysem a sánta kuvaszt elérni.

A vén kuvasz ugatása ok nélkül nincsen.

A szamár-rívás nem hallatszik a mennyországba.

Egy fecske tavaszt nem szerez.

Kigyót-békát okád valakire.

Aki miben tudós, abban gyanós.

A természet azért adott egy nyelvet, két fület, hogy többet halljunk,
kevesebbet szóljunk.

Ebet szőrén, embert beszédén szokták megismerni.

Amit szívünk akar, nyelvünk azt emlegeti.

Szoptató dajkája életünknek az *ifjúság*.

Az ifjúság vétke nem a lágy húsba, hanem a kemény csontba avik.

Amit Jancsi nem tanult, nem tudja azt János.

A fiak gonoszága bizonyosága a *szülők* latorságának.

Az alma nem esik messze a fájától; bagolynak nincsenek sólyom fiai.

Minémű az anya, olyan a lánya.

Mint a főgyümölcsök, úgy a nagy emberek is idővel érnek.

Szökött katonát jó nem mond uráról.

A vitéz ember ki nem mehet, míg kapitánya nem szólítja.

A tanításnak szárnya a jó példa.

Horgas tőkét nehéz kiegyenesíteni.

A vénség gyógyíthatatlan betegség.

A rozsdá nem fog az aranyon.

Nem mind arany, ami fénylik.

A bolondot is okosnak ítéljük, amikor hallgat.

Szép orcának nincs szüksége festékre.

Kérdékényben jó vitézt, sokat kodácsoló tyúkban szaporán tojót nem láttam.

A bársony súlya nem enyhíti a köszvény fájdalmait.

Királyi korona nem veszi el a főfájást.

Kövér hasnak nincs éles elmélkedése.

Nem időre fizet Isten, hanem munkára.

A kövérség akadáka a bölcsességnek, melynek szerzője a karcsúság.

A bujaság toldaléka a jólakásnak.

A teli has fészke és forrása a bujaságnak.

Bor nélkül fázik a bujaság.

Kenyér és bor nélkül meghidegül a test kacérsága.

Dávidot egy meztelen asszony tekintete úgy megsebesítette, hogy teljes életében volt mit kötözni, mit gyógyítani.

A bor teje a vén embernek.

Ami a józan ember szívéen, az a részeg ember nyelvén van.

Részegesek kétszer fizetik a bor árát, pénzükkel a kocsmárosnak, lelkükkel az ördögnek.

Borban lakik az igazság.

Könnyű a borból ecetet csinálni, de nehéz ecetből bort.

Az engedelmesség anyja a jó szerencsének.

Úgy kell a táncot járnom, ahogy fujják a nótáját.

Vajon nem igaz-e, hogy elég gonoszt művel a szolgálta, ha semmi jót nem művel.

A zsák meglelte foltját.

Aki sokat akar enni, keveset egyék.

Okos embernek nem a hímes szók, hanem az erős valóságok kelleneek.

Kinek hol fáj, ott tapogatja, ahol viszket, ott vakarja.

Akit egyszer akasztófa alá vittek, ha kegyelmet nyer is, rajta marad a gyalázat.

Amely orca bocskorbórré lett, nem tud szégyent, amely kuvasz egyszer átúszta a Dunát, nem fél a víztől.

A mennyország azoké, akik körmös kézzel vastagon nyúlnak kereséséhez.

Nem az a szegény, akinek kevés vagyon, hanem aki többet kíván.

A lopó is addig kerüli az akasztófát, míg végre ráakad.

Gyors hamisság lenyomja a rest igazságot.

A jó *pap* holtig tanul.

A nyűgbevetett ló messze nem nyargal.

A Katus asszony mellől nehéz kitollászkodni.

Nehéz a rókát a tyúkételtől elszoktatni.

Oly kedves a morgó *asszonnyal* lakni, mint a csepegő házban lenni.
Olyan ne légyen az asszony, mint a hold, mely akkor teljes, fényes,
mikor legmesszebb a naptól, akkor setét, mikor a nap mellett
vagyon.

A napáról azt szokták mondani, hogyha nádmézből csinálják is a képét,
az is keserű a mennyasszonynak.

Jákob egy asszony szerelméért 14 esztendeig juhászokodott.

Nem erősítetik az *igazság* hamissággal, hanem inkább minden inai
elvágnak vele.

Az igazságnak oly természete vagyon, hogy magával mindenütt egyez;
a hamisság pedig olyan, mint az eloldott söprű.

A bagoly szeme nem bírja a nap sugarát.

A *szeretet* gyökere a több jóságoknak (= erényeknek).

Sokat ad, aki szeret és minden adománynál többre kell böcsülleni a
szeretést, mivel a szívét adja, aki szeret.

Próbálva tapasztaltatik, hogy semmivel úgy nem köteleztetünk a szeretetre,
mint a szeretéssel.

Ha az arany megszépít mindeneket: a szeretet színt és fényességet ad
akármely alacsony munkának.

A szeretet gyémánttá teszi az ember szívét, hogy semmi keserves
ütésekkel meg ne romoljon.

Az Isten mértékében csak a szeretet nyom fontokat, valami szeretet nélkül
vagyon, semmit sem nyom.

A szeretet mértéke a bánatnak; akit igen szeretünk, annak szenvedésén
leginkább bánkódunk.

Ha nem hiúságos a szeretet, nem elégszik azzal, hogy jót kíván, hanem jót
cselekszik azzal, akit szeret.

Minél nagyobb aki szeret, annál böcsületesb szeretése.

Az *alázatosság* gyökere, forrása, anyja, dajkája, erőssége, kincstartó
háza minden tökéletes jóságoknak.

A tüzet befödik hamuval, ha meg akarják tartani: az életnek szentsége
is alázatosságnak hamva alatt lehet maradandó.

Az alázatosságnak nem találtatott e földön mestere, hanem ezt önmaga az
Isten Fia, mennyből alászállván, nyelvével és példájával tanítá.

Isten előtt nincs más út a felmenetelben, ha nem az alázatosság.

Amely búzakalász aláhajlik, több szem vagyon abban, mintsem az
egyenesen felállóban.

Amely fának ágai terhesek gyümölcscsel, aláhajlanak, az üres vesszők
mennek sudáron.

Az alázatosság igaz grádicsa a mennyei dicsőségnek.

A kevélység vezetője és hadnagya a többi gonoszságoknak; ennek
dajkálkodásával nevednek és vastagodnak minden gonoszságok.

